

VILNIAUS UNIVERSITETAS

KAUNO FAKULTETAS

SOCIALINIŲ MOKSLŲ IR TAIKOMOSIOS INFORMATIKOS INSTITUTAS

Meno vadybos studijų programa

Kodas 6211LX020

AGNĖ BATUSEVIČIŪTĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

**BENDRUOMENIŲ KULTŪRINIO TURIZMO VYSTYMO ĮTAKA JŲ
TVARUMUI**

Kaunas
2025

VILNIAUS UNIVERSITETAS

KAUNO FAKULTETAS

SOCIALINIŲ MOKSLŲ IR TAIKOMOSIOS INFORMATIKOS INSTITUTAS

Meno vadybos studijų programa

Kodas 6211LX020

AGNĖ BATUSEVIČIŪTĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

**BENDRUOMENIŲ KULTŪRINIO TURIZMO VYSTYMO ĮTAKA JŲ
TVARUMUI**

Darbo vadovė _____

(parašas)

*Prof. dr. Virginija Jurėnienė*_____
(mokslinis laipsnis, vardas, pavardė)

Magistrantė _____

(parašas)

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

Kaunas
2025

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	5
LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	6
ĮVADAS	7
I. BENDRUOMENIŲ KULTŪRINIO TURIZMO VYSTYMO ĮTAKA JŲ TVARUMUI: TEORINIAI ASPEKTAI	10
1.1 Kultūrinio turizmo samprata, kategorijos	10
1.2. Tvarumo samprata ir jo principai kultūriniame turizme.....	13
1.3. Bendruomenių įtraukimas į kultūrinę turizmo plėtrą	22
1.4. Teorinis bendruomenių kultūrinio turizmo vystymo įtakos jų tvarumui modelis	29
II. KAUNO MIESTO BENDRUOMENIŲ KULTŪRINIO TURIZMO VYSTYMO ĮTAKA JŲ TVARUMUI.....	32
2.1. Tyrimo metodologija	32
2.2. Tyrimo eiga	37
2.3. Tyrimo rezultatų pristatymas	41
2.3.1. Kokius Kauno miesto bendruomenės valdo kultūrinio turizmo išteklius ir vysto produktus.....	41
2.3.2. Kokius kultūrinio turizmo produktus bendruomenės vysto.....	45
2.3.3. Vystomų kultūrinio turizmo produktų nauda bendruomenėms	49
2.3.4. Vystomo kultūrinio turizmo įtaka bendruomenės tvariam vystymuisi	52
2.4. Kokybinio tyrimo analizė	58
2.4.1. Apibūdinkite, kokios kultūrinio turizmo veiklos vyksta jūsų bendruomenėje. Kokią naudingą patirtį šios veiklos suteikia tiek vietos gyventojams, tiek turistams?.....	58
2.4.2. Kaip kultūrinis turizmas prisideda prie jūsų bendruomenės ekonomikos? Kokį poveikį jis daro vietos paslaugų teikėjams, verslams ir darbo rinkai?	60
2.4.3. Ar dėl kultūrinio turizmo jūsų bendruomenėje buvo atlikta infrastruktūros plėtra? Kokios infrastruktūros sritys buvo pagerintos (pvz., viešasis transportas, turistams pritaikyta infrastruktūra)?.....	62
2.4.4. Kaip kultūrinis turizmas veikia bendruomenės socialinę sanglaudą ir tapatybę? Ar šios veiklos padeda stiprinti ryšius tarp bendruomenės narių?	64
2.4.5. Kokie yra pagrindiniai kultūrinio turizmo finansavimo šaltiniai jūsų bendruomenėje? Ar susiduriate su finansavimo trūkumais ir kokie galėtų būti galimi sprendimai?.....	66
2.4.6. Kaip kultūrinis turizmas prisideda prie darbo vietų kūrimo jūsų bendruomenėje? Ar šios veiklos skatina vietinių gyventojų įsitraukimą į turizmo sektorių?	67
2.4.7. Su kokiais partneriais bendradarbiaujate organizuodami kultūrinio turizmo veiklas? Kokie yra pagrindiniai iššūkiai ir privalumai, susiję su šiuo bendradarbiavimu?	69

2.5. Patikslintas teorinis bendruomenių kultūrinio turizmo vystymo įtakos jų tvarumui modelis	71
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	73
S U M M A R Y	78
LITERATŪROS SĄRAŠAS	80
PRIEDAI	84

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

AISBL – Association Internationale Sans But Lucratif (Tarptautinė ne pelno asociacija)

CABI – Centre for Agriculture and Bioscience International

EK – Europos Komisija

Eurofound – European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (Europos gyvenimo ir darbo sąlygų gerinimo fondas)

HORECA – Hotels, Restaurants, and Café Sector (Viešbučių, restoranų ir kavinių sektorius)

HOTREC – Skėtinė Europos viešbučių, restoranų, barų, kavinių ir kitų panašių įstaigų asociacija

KKI – Kultūros ir kūrybinės industrijos

LVRA – Lietuvos viešbučių ir restoranų asociacija

OECD – Organization for Economic Co-operation and Development (Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija)

SDGs – Sustainable Development Goals (Darnaus vystymosi tikslai)

UNCTAD – United Nations Conference on Trade and Development (Jungtinių Tautų prekybos ir plėtros konferencija)

UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija)

UNWTO – United Nations World Tourism Organization (Jungtinių Tautų pasaulio turizmo organizacija)

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

Lentelės:

Lentelė Nr. 1 Kultūrinio turizmo sampratos.....	10
Lentelė Nr. 2 Tvarumo sampratos	18
Lentelė Nr. 3 Bendruomenių kultūrinio turizmo vystymas tvarumo aspektu	25
Lentelė Nr. 4 Bendruomenės su kuriomis buvo susisiektas.....	37
Lentelė Nr. 5 Bendruomenės, kurios sutiko dalyvauti tyrime.....	38
Lentelė Nr. 6 Klausimai kiekybiniam tyrimui.....	39
Lentelė Nr. 7 Klausimai kokybiniam tyrimui.....	40
Lentelė Nr. 8 Kultūriniai turizmo produktai.....	46
Lentelė Nr. 9 Kultūrinio turizmo veiklos	58
Lentelė Nr. 10 Kultūrinio turizmo ekonomika	60
Lentelė Nr. 11 Kultūrinio turizmo infrastruktūros veikla.....	62
Lentelė Nr. 12 Kultūrinio turizmo sanglauda ir tapatybė.....	64
Lentelė Nr. 13 Kultūrinio turizmo finansiniai šaltiniai	66
Lentelė Nr. 14 Kultūrinio turizmo darbo vietų kūrimas.....	67
Lentelė Nr. 15 Kultūrinio turizmo partneriai	69

Paveikslai:

pav. 1 Darnaus vystymosi dimensijos	18
pav. 2 Teorinis bendruomenių kultūrinio turizmo vystymo įtakos jų tvarumui modelis.....	30
pav. 3 Bendruomenės narystės ir kultūrinio turizmo vystymo ryšys	42
pav. 4 Kokius kultūrinio turizmo išteklius bendruomenė valdo.....	44
pav. 5 Lankymasis kultūrinio turizmo renginiuose	47
pav. 6 Kultūrinio turizmo produktų nauda bendruomenėms.....	49
pav. 7 Bendruomenės patenkinimas kultūrinio turizmo nauda ir jos poveikis bendruomenės vystymuisi	50
pav. 8 Kultūrinio turizmo naudos įtaka bendruomenės tvariam vystymuisi	52
pav. 9 Ekonominė sritis	54
pav. 10 Socialinė sritis.....	54
pav. 11 Ekologinis tvarumas.....	55
pav. 12 Kultūros sritis.....	55
pav. 13 Patikslintas teorinis bendruomenių kultūrinio turizmo vystymo įtakos jų tvarumui modelis	72

IVADAS

Darbo temos aktualumas. Globalizacijos ir technologijų pažangos laikais kultūrinis turizmas įgyja vis didesnę reikšmę visuomenėje, nes jis ne tik prisideda prie ekonominės plėtros, bet ir padeda išsaugoti bei populiarinti vietos kultūras ir paveldą (Richards, 2020). Šiuolaikiniai turistai vis dažniau ieško autentiškos patirties, kuri būtų susijusi su vietos bendruomenių gyvenimu ir jų tradicijomis. Remiantis Pasaulio turizmo organizacijos (UNWTO) duomenų, kultūrinis turizmas sudaro apie 40% pasaulio turizmo rinkos, o augimo tendencijos rodo, kad šis sektoriaus reikšmė ateityje tik plės (UNWTO, 2023). Lietuvoje kultūrinis turizmas taip pat sparčiai plėtojamas, ypač kaimo turizmo ir mažesnių miestelių kontekste, kur turistai siekia pažinti vietos bendruomenių autentiškumą ir kultūrinį paveldą. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2022 metais Lietuvoje apsilankė apie 1,26 mln. turistų, iš kurių didžioji dalis domėjosi kultūriniais objektais ir renginiais (Lietuvos statistikos departamentas, 2023).

Šiuo metu, kartu didėjant turistų skaičiui, atsiranda didelių tvarumo iššūkių – kaip užtikrinti, kad kultūrinis turizmas netaptų grėsme vietos kultūrai ir aplinkai, o veikiau teiktų ilgalaikę naudą bendruomenėms. Didėjantis dėmesys tvariam turizmui ir vietos bendruomenių įtraukimas į turizmo vystymąsi pabrėžia poreikį sukurti modelius, kurie ne tik garantuojama pajamas, bet ir apsaugotų kultūrinį paveldą, išlaikytų identitetą ir saugotų socialinę sanglaudą (UNWTO, 2017).

Darbo temos naujumas. Kultūrinio turizmo tvarumo klausimai visame pasaulyje yra aktualūs, tačiau Lietuvoje šios srities tyrimų yra vis dar didelis trūkumas. Tyrimuose daugiausiai dėmesio yra skiriama ekonominiam turizmo poveikiui, bet mažiau galima rasti tyrimų, kaip bendruomenių kultūrinio turizmo vystymas tiesiogiai veikia bendruomenių tvarumą. Tai kelia svarbų klausimą – kaip bendruomenių kultūrinis turizmas gali būti vystomas taip, kad ne tik stiprintų bendruomenių ekonominę gerovę, bet ir išsaugotų jų autentiškumą, tvariai puoselėtų kultūrinį identitetą ir socialinę sanglaudą.

Darbo objektas. Bendruomenių kultūrinio turizmo vystymo įtaka jų tvarumui.

Darbo problema. Kokia bendruomenių kultūrinio turizmo vystymo įtaka jų tvarumui?

Darbo tikslas. Sukurti empiriškai pagrįstą teorinį bendruomenių kultūrinio turizmo vystymo įtakos jų tvarumui modelį.

Darbo uždaviniai:

1. Apibrėžti kultūrinio turizmo ir tvarumo sampratas;
2. Išanalizuoti kultūrinio turizmo išteklius, kategorijas, tvarumo elementus;
3. Nustatyti bendruomenių kultūrinio turizmo įtaką jų tvariame vystyme;
4. Sukurti teorinį bendruomenių kultūrinio turizmo vystymo įtakos jų tvarumui modelį.
5. Patikslinti empiriškai pagrįstą teorinį modelį.

Darbo metodai:

Norint išsamiai analizuoti kultūrinio turizmo poveikį bendruomenėms, teorinėje darbo dalyje naudojama sintezė, mokslinės literatūros lyginamoji analizė ir apibendrinimas. Pasiremta įvairiais literatūros šaltiniais tarp kurių - Pasaulio turizmo organizacija (UNWTO), Lietuvos statistikos departamentas ir kiti tarptautiniai bei nacionaliniai šaltiniai.

Empiriniame tyrime taikomi trys pagrindiniai duomenų rinkimo metodai: kiekybinis tyrimas (anketinė apklausa), kokybinis tyrimas (pusiau struktūruoti interviu) ir ekspertų apklausa. Kiekybinis tyrimas buvo vykdomas anketinės apklausos pagalba, kurios tikslas buvo surinkti standartizuotą informaciją apie kultūrinio turizmo poveikį bendruomenių tvarumui. Apklausos klausimai buvo suformuluoti įvertinant kultūrinio turizmo poveikį vietos gyventojams ir turistams, atsižvelgiant į socialinius, ekonominius ir aplinkosauginius aspektus. Gauti duomenys buvo analizuojami kiekybiniais metodais, siekiant nustatyti pagrindinius turizmo poveikio aspektus ir jų tendencijas.

Kokybinis tyrimas buvo atliktas su pusiau struktūruotais interviu, kurie leido giliau įvertinti bendruomenių požiūrį į kultūrinį turizmą, jo poveikį infrastruktūros plėtrai, kultūrinio paveldo išsaugojimui ir tvarumo praktikoms. Interviu buvo atliekami su vietos bendruomenių atstovais, kultūrinio turizmo organizacijų darbuotojais ir ekspertais. Tai padėjo labiau suprasti kultūrinio turizmo poveikį ir bendruomenių požiūrį apie tvarumo užtikrinimą. Taip pat, buvo atlikta ekspertų apklausa, kurios metu buvo apklausti specialistai, turintys patirties kultūrinio turizmo srityje. Tai padėjo gauti papildomų įžvalgų apie galimus turizmo plėtros scenarijus ir ateities perspektyvas. Tyrimo duomenys buvo sisteminti ir aprašyti, naudojant tiek kiekybinius, tiek kokybinius analizės metodus, siekiant detaliau atskleisti kultūrinio turizmo įtaką bendruomenių tvarumui.

Darbo struktūra:

Teorinėje darbo dalyje: Nagrinėjami pagrindiniai kultūrinio turizmo ir tvarumo teoriniai aspektai bei principai. Analizuojama kultūrinio turizmo samprata, jo ištekliai ir kategorijos, remiantis mokslinės literatūros šaltiniais. Aptariamos tvarumo dedamosios dalys, ypatingą dėmesį skiriant ekonominiam, socialiniam ir aplinkosauginiam aspektams. Išskirtos kultūrinio turizmo tvarumo sudedamosios dalys ir jų reikšmė vietos bendruomenėms. Teorinėje dalyje bus analizuojama, koku būdu bendruomenių dalyvavimas turizmo veikloje prisideda prie socialinės sanglaudos ir kultūrinio identiteto išsaugojimo.

Empirinėje darbo dalyje: Atliekama kiekybinis tyrimas, naudojant anketinę apklausą. Aprašoma tyrimo metodologija: klausimyno kūrimo procesas, apklaustų bendruomenių atrankos kriterijai ir duomenų rinkimo būdai. Analizuojami surinkti duomenys, siekiant nustatyti kultūrinio turizmo įtaką bendruomenių ekonominei, socialinei ir aplinkosauginei tvarumo dimensijoms. Rezultatai pateikti diagramų ir lentelių forma.

Remiantis tyrimo rezultatais, suformuluotas teorinis bendruomenių kultūrinio turizmo vystymo įtakos jų tvarumui modelis. Šis modelis bus grindžiamas tiek teorinėmis įžvalgomis, tiek empiriniais duomenimis, siekiant pateikti konkrečias rekomendacijas tvariam turizmo vystymui.

Darbą sudaro: įvadas, teorinė dalis, empirinė dalis, išvados ir rekomendacijos. Darbo apimtis – 93 puslapiai, įskaitant 13 paveikslų ir 15 lenteles, taip pat pateikti 2 priedai. Literatūros sąrašą sudaro 50 šaltiniai, iš kurių 12 yra lietuvių kalba, o 38 – anglų kalba.

I. BENDRUOMENIŲ KULTŪRINIO TURIZMO VYSTYMO ĮTAKA JŲ TVARUMUI: TEORINIAI ASPEKTAI

1.1 Kultūrinio turizmo samprata, kategorijos

Kultūrinis turizmas, kaip specifinė turizmo rūšis, apima keliones, kurių tikslas yra pažinti ir patirti vietos kultūrinį paveldą, tradicijas, meną ir bendruomenių gyvenimo būdą. Pagal UNWT apibrėžimą, kultūrinis turizmas „apima turistus, kurie keliauja su tikslu patirti vietos kultūrą ir istoriją, įskaitant meną, architektūrą, tradicijas ir kitas kultūrines veiklas“ (UNWTO, 2018). Lentelėje nr.1 pateiktos kultūrinio turizmo sampratos.

Lentelė Nr. 1

Kultūrinio turizmo sampratos

Autoriai	Kultūrinio turizmo sampratos
Richards (2001)	„Kultūrinis turizmas apima keliones, kurių tikslas – pažinti ir patirti kultūrinį paveldą, meną, tradicijas ir vietos gyventojų gyvenimo būdą. Šios kelionės skatina sąmoningumą ir vertinimą, taip pat padeda išsaugoti kultūrinius išteklius“.
McKercher ir du Cros (2002)	„Kultūrinis turizmas yra kelionių forma, kurioje pagrindinis motyvas – kultūriniai objektai, patirtys ar veiklos, susijusios su vietiniu kultūros paveldu ir tradicijomis“.
OECD (2009)	„Kultūrinis turizmas apima veiklas, kurios siekia atskleisti vietos kultūrą ir skatinti kultūrinę sąveiką tarp turistų ir vietinių gyventojų. Tai yra auganti sritis, galinti reikšmingai prisidėti prie vietos ekonomikos“.
Timothy (2011)	„Kultūrinis turizmas – tai turizmas, skirtas kultūriniam pažinimui, apimantis paveldo objektų lankymą, vietinių tradicijų ir papročių patyrimą bei kultūrinį švietimą“.
UNWTO (2018)	„Kultūrinis turizmas apima turistines veiklas, orientuotas į materialų ir nematerialų kultūrinį paveldą, meno ir amatų praktiką, taip pat vietos kultūrinės vertybės ir bendruomenių gyvenimo būdą, įtraukiant turistus į vietinį kultūrinį kontekstą“.
Khovanova-Rubicondo (2019)	„Kultūrinis turizmas yra ekonominis vystymosi modelis, padedantis išsaugoti vietinį kultūrinį paveldą, stiprinti vietos identitetą ir skatinti socialinę sanglaudą“.

Šaltinis: sudaryta pagal Richards, G. 2001. Cultural Tourism in Europe. McKercher, B. ir du Cros, H. 2002. Cultural Tourism: The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management. OECD. 2009. The Impact of Culture on Tourism. Timothy, D. J. 2011. Cultural Heritage and Tourism: An Introduction. UNWTO. 2018. Tourism and Culture Synergies. Khovanova-Rubicondo, K. 2019. Cultural Heritage in the Framework of the European Year of Cultural Heritage 2018.

Kultūrinio turizmo apibrėžimai lentelėje atskleidžia šio reiškinio daugiapusiškumą, pabrėždami vis kitokius aspektus, kurie formuoja holistinį kultūrinio turizmo suvokimą. Skirtingi autoriai mini specifinius kultūrinio turizmo elementus, tokius kaip paveldas, tradicijos, socialinė sąveika, ekonominis vystymasis ar tvarumas. G. Richards (2001) apibrėžime didžiausias dėmesys skiriamas turistų patirčiai ir sąmoningumo ugdymui per vietos kultūros ir gyvenimo būdo pažinimą. Šis autoriaus apibrėžimas akcentuoja kultūrinių išteklių išsaugojimo svarbą, tačiau mažiau teikia dėmesio į ekonominį aspektą. B. McKercher ir H. du Cros (2002) savo apibrėžime atkreipia dėmesį į vietos paveldą ir tradicijas kaip pagrindinį turistų motyvą, tačiau jų apibrėžime trūksta platesnio konteksto, pavyzdžiui, socialinės sąveikos tarp turistų ir vietinių bendruomenių. Kita vertus D. J. Timothy (2011) praturtina šią sampratą edukaciniu aspektu, atkreipdamas dėmesį į kultūrinį švietimą, kuris tampa neatsiejama kultūrinio turizmo patirties dalimi. UNWTO (2018) apibrėžimas išsiskiria tuo, kad apima tiek materialų, tiek nematerialų paveldą, plečiant kultūros suvokimą ir pabrėžiant turistų įtraukimą į vietinį kultūrinį kontekstą, suteikiant jiems galimybę dalyvauti bendruomenių gyvenime. K. Khovanova-Rubicondo (2019) pateikia dar platesnį požiūrį, apibrėždama kultūrinį turizmą kaip ekonominį modelį, kuris stiprina vietos identitetą ir skatina socialinę sanglaudą. Šios autorės apibrėžimas kultūrinį turizmą susieja su tvarumo principais, pabrėždamas ilgalaikę naudą vietos bendruomenėms.

Apibendrinant, visi apibrėžimai turi bendrą bruožą - pabrėžia kultūrinio paveldo ir tradicijų svarbą turistinėse veiklose. Tačiau, kiekvienas iš jų papildomai pabrėžia skirtingus kultūrinio turizmo aspektus, tokius kaip socialinė sąveika, ekonominis poveikis ir edukacinė reikšmė. Šių skirtingų sampratų sintezė leidžia geriau suprasti kultūrinio turizmo vaidmenį ne tik turizmo industrijoje, bet ir platesnėje socialinėje, kultūrinėje bei ekonominėje perspektyvoje. Tai sudaro tvirtą pagrindą giliau nagrinėti kultūrinio turizmo poveikį bendruomenių tvarumui.

Kultūrinis turizmas yra ypač svarbi turizmo sektoriaus forma, nes tai praturtina turistų patirtis, bet ir teikia ekonominę naudą vietos bendruomenėms. Pasak Richards (2001), ši turizmo forma gali būti laikoma viena iš tvarumo priemonių, nes skatina kultūrinių tradicijų išsaugojimą ir didina vietos gyventojų pasitenkinimą. Europos Komisijos (EK) (2016) duomenimis, kultūrinis turizmas sudaro apie 40 % viso turizmo Europoje. Tai rodo šio sektoriaus svarbą ne tik vietos gyventojų gerovei, bet ir globaliai turizmo rinkai.

G. Richards ir J. Wilson (2006) pabrėžia, kad kultūrinio turizmo plėtra stiprina vietos bendruomenių tapatybę. Autorių išsamūs tyrimai rodo, kad tinkamai išvystytas kultūrinis turizmas gali prisidėti prie vietos autentiškumo išsaugojimo ir kultūrinių vertybių perdavimo ateities kartoms. Europos turizmo tyrimai atskleidė, kad kultūrinės patirtys yra pagrindinė priežastis pasirinkti kelionės kryptį net 30 % turistų (EK, 2016).

Be ekonominės naudos, kultūrinis turizmas, gali turėti teigiamos naudos socialinei sąveikai. D. J. Timothy (2011) pažymi, kad bendruomenės, dalydamosi savo kultūra su turistais, gali stiprinti savo tapatybę ir didinti pasitenkinimą gyvenimu. Tai skatintų bendruomenių norą puoselėti bei saugoti savo kultūrinius išteklius. Svarbus aspektas tas, kad per didelis turistų srautas gali sustiprinti kultūrinį išsekimą, kai bendruomenės gali prarasti savo autentiškumą dėl komercinių interesų.

Taip pat, kultūrinis turizmas turi didelę galimybę prisidėti prie tvarumo, tačiau jo plėtra turi būti sustruktūruota ir subalansuota. K. Khovanova-Rubicondo (2019) perspėja, kad aktualu, jog vietos bendruomenės, tiek turizmo sektorius bendradarbiautų kartu, kad būtų užtikrintas kultūrinio paveldo išsaugojimas, socialinė įtrauka ir ekonominė plėtra, suteikdama užtikrintumą ilgalaikiam kultūrinio turizmo tvarumui.

Kultūrinis turizmas neapsiriboja vien lankytinų vietų aplankymu – jis skatina aktyvų turistų dalyvavimą vietos kultūrinėse veiklose.

B. McKercher ir H. du Cros (2002) išskiria 2 pagrindines **kultūrinio turizmo kategorijas**: *aktyvų* ir *pasyvų* kultūrinį turizmą.

Aktyvus kultūrinis turizmas apima turistų dalyvavimą renginiuose, dirbtuvėse ir festivaliuose, kur jie tiesiogiai patiria vietos kultūrą. Tokia veikla stiprina ryšius tarp turistų ir vietos gyventojų, skatindama kultūrinių tradicijų išsaugojimą ir jų perdavimą ateities kartoms.

Lietuvos pavyzdžiu, 2022 m. Lietuvos apgyvendinimo įstaigose apsistojo 3,8 mln. turistų, iš kurių 30,1 % buvo užsieniečiai, o daugiausiai jų atvyko iš Latvijos (11,5 %), Lenkijos (10,2 %) ir Ukrainos (8,9 %) (Lietuvos statistikos departamentas, 2022). Dalis šių turistų noriai bei aktyviai dalyvavo kultūriniuose renginiuose, o likusi dalis turistų rinkosi pasyvų turizmą, susitelkdami į lankytinus objektus.

Pasyvus kultūrinis turizmas apžvelgia kultūros stebėjimą, kaip architektūros ar meno pasirodymų lankymą. Šis turizmo tipas generuoja pajamas vietos bendruomenėms, tačiau aktyvus kultūrinis turizmas turi didesnę poveikį socialinei sąveikai ir vietos gyventojų identiteto stiprinimui.

Apibendrinant, kultūrinis turizmas yra sudėtingas ir svarbus turizmo sektoriaus segmentas, apimantis ne tik lankytinų vietų aplankymą, bet ir gilų susipažinimą su vietos kultūra, tradicijomis bei gyvenimo būdo pažinimu. Skirtingi kultūrinio turizmo apibrėžimai, pateikti lentelėje, pabrėžia įvairius šio reiškinių aspektus, tokius kaip kultūros paveldas, socialinė bei ekonominė nauda bei tvarumas. Pasak Pasaulio turizmo organizacija (UNWTO, 2018), kultūrinis turizmas ne tik suteikia turistams unikalių patirčių, bet ir prisideda prie vietos bendruomenių ekonominio augimo, socialinės sanglaudos ir kultūrinio identiteto išsaugojimo stiprinimo.

Kultūrinio turizmo poveikis bendruomenėms gali skirtis priklausomai nuo to, ar turizmas yra aktyvus ar pasyvus. Kaip B. McKercher ir H. du Cros (2002), aktyvus turizmas stiprina ryšius tarp

turistų ir vietos gyventojų, skatindamas tradicijų išsaugojimą, tuo tarpu pasyvus turizmas labiau orientuojasi į paveldosaugą ir kultūrinės aplinkos pažinimą. Statistiniai duomenys rodo, kad kultūrinis turizmas sudaro reikšmingą dalį pasaulinės turizmo rinkos – Europoje tai yra apie 40 % viso turizmo (Europos Komisija, 2016). Lietuvoje taip pat stebimas šios turizmo formos augimas: 2022 m. šalyje apsilankę 3,8 mln. turistų prisidėjo ne tik prie ekonominės, bet ir prie kultūrinės bei socialinės plėtros (Lietuvos statistikos departamentas, 2022).

1.2. Tvarumo samprata ir jo principai kultūriniame turizme

Tvarumo sąvoka yra sudėtinga, sunkiai nagrinėjama ir apima ekonominę, socialinę ir ekologinę dimensijas. Visos 3 jos laikomos lygiavertėmis. Tai plačiai apžvelgė R. Čiegis (2004), A. Gavėnuskas, N. Petkevičiūtė, D. Štreimikienė ir kt. Tačiau į kultūrą kaip svarbią dedamąją darnaus vystymosi procese ir kontekste atkreipė mokslininkai K. Soini ir I. Birkeland (2014). Pasak A. Mikalauskienės ir I. Kiaušienės svarbu atsižvelgti į tai, kad ši koncepcija leidžia kultūrą suprasti tiek kokybiškai, tiek ir kiekybiškai. Ketvirtosios dedamoji atlieka svarbų vaidmenį, suteikdama daugybę galimybių. Tai leidžia sujungti kultūrą su bendrąja darnaus vystymosi koncepcija. Įtraukiant kultūrą kaip ketvirtąją darnaus vystymosi dimensiją, svarbu paminėti, kad Tokiu būdu galima prijungti kultūrą prie bendrosios darnaus vystymosi koncepcijos. Įvedant kultūrą, kaip ketvirtąją darnaus vystymosi dimensiją, darosi įmanoma apibrėžti meno ir kultūros sektoriaus darnios plėtros savybes (Mikalauskienė, Kiaušienė 2020:58).

Paveldo apsauga yra viena svarbiausių tvarumo sampratos dalių kultūriniame turizme. Ši apsauga reikalauja ne tik fizinės struktūrų apsaugos, bet ir jų kultūrinio konteksto išsaugojimo, kad būtų išsaugota vietos istorija, tradicijos ir tapatybė (Azoulay, J., & Olya, H., 2020). UNESCO Pasaulio paveldo konvencija (2020) pabrėžia būtinybę apsaugoti ir perduoti ateities kartoms ne tik architektūrinius, bet ir nematerialius kultūros paveldus, tokius kaip tradicijos ir amatai. Tvaraus kultūrinio turizmo valdymas turi užtikrinti, kad turizmas nesukeltų neigiamo poveikio šiems ištekliams.

Ekologinis tvarumas yra vienas iš pagrindinių principų, užtikrinančių, kad kultūrinis turizmas nesukeltų žalos aplinkai, o priešingai – skatintų atsakingą gamtos išteklių naudojimą ir paveldo apsaugą. Pagal V. Jurėnienę ir M. Radzevičių (2014), ekologinis tvarumas apima ne tik kultūrinio paveldo objektų apsaugą, bet ir aplinkosauginius aspektus, tokius kaip energijos ir vandens taupymas, atliekų tvarkymas bei ekologiškų transporto priemonių naudojimas turistų srautų valdymui. Nepaisant šių principų svarbos, ekologinis tvarumas kultūriniame turizme dažnai susiduria

su praktiniais iššūkiais. Pavyzdžiui, per didelis turistų skaičius gali sukelti per didelį spaudimą tam tikriems istoriniams ir kultūriniais objektams, tokiems kaip senovės miestai, muziejai ar gamtos paminklai. Be to, ekologiškų technologijų diegimas ir infrastruktūros pritaikymas dažnai reikalauja didelių investicijų, todėl daugelis šalių ar regionų, ypač besivystančiose šalyse, gali susidurti su finansinėmis kliūtimis. Tai gali atitolinti ekologiškų sprendimų diegimą arba apsunkinti jų prieinamumą.

Socialinis tvarumas turi didelių sąsajų su vietos bendruomenių dalyvavimu kultūriniame turizme ir naudos gavimu iš turistų atvykimo. V. Jurėnienė ir M. Radzevičius (2014) teigia, kad vietos gyventojai turi būti įtraukti į turizmo plėtrą, nes jų dalyvavimas yra būtinas ne tik siekiant išsaugoti vietos kultūrą, bet ir užtikrinti, kad turistų lankoma vietovė prisidėtų prie jų ekonominės gerovės. Socialinis tvarumas yra vienas iš kertinių tvaraus kultūrinio turizmo principų, tačiau jo įgyvendinimas praktikoje kelia tam tikrų iššūkių. Pirmiausia, reikia atkreipti dėmesį į vietos bendruomenių motyvaciją ir pasirengimą dalyvauti turizmo procesuose. Jei vietos gyventojai nesijaučia susiję su savo kultūriniu paveldu arba nemato naudos iš turizmo, jie gali neigiamai reaguoti į turistų atvykimą. Be to, turistų srautai gali sukelti socialinių problemų, tokių kaip gyvenamosios vietos brangimas, vietinių paslaugų ir produktų kainų kilimas bei išteklių perkrovimas. Svarbu sukurti subalansuotas strategijas, kurios apimtų vietos bendruomenių interesus ir būtų orientuotos į ilgalaikį socialinį tvarumą.

Ekonominis tvarumas kultūriniame turizme susijęs su turizmo sektoriaus plėtra, tačiau taip pat su būtinybe užtikrinti, kad ši plėtra neprieštarautų ilgalaikiams paveldo išsaugojimo tikslams. M. Radzevičius (2014) pažymi, kad svarbu sukurti tokius ekonominius modelius, kurie leistų tiek pelningai vystyti turizmo sektoriui, tiek investuoti į kultūrinio paveldo išsaugojimą ir restauravimą. Ekonominis tvarumas kultūriniame turizme yra esminis, tačiau išlieka nuolatinės įtampos šaltiniu. Tai, kad kultūrinis turizmas gali tapti pelningu sektoriumi, nereiškia, kad visi pajamų šaltiniai bus reinvestuojami į kultūrinį paveldą. Nors daugelis valstybių ir regionų priima mokesčius už lankymąsi kultūrinėse vietovėse arba taiko kitus finansinius mechanizmus, ne visada šios lėšos efektyviai naudojamos paveldosaugos tikslams. Be to, per didelis turizmas gali sukelti ekonomines problemas, kai vietos infrastruktūra tampa nebeįmanoma priimti didelio turistų skaičiaus arba išsaugojimo priemonės tampa pernelyg brangios. Reikia subalansuotų ekonominių sprendimų, kurie atitiktų tiek pelno siekiančius tikslus, tiek ilgalaikį kultūrinio paveldo išsaugojimą.

Kultūrinis tvarumas yra svarbi darnaus vystymosi dalis, apimanti ne tik kultūros sektoriaus augimą ir plėtrą, bet ir jo gebėjimą prisidėti prie socialinės, ekonominės ir aplinkosaugos gerovės. Pastaraisiais metais šis aspektas vis dažniau yra įtraukiamas į įvairias strategijas ir programas, siekiant užtikrinti ilgalaikį kultūros ir kūrybinių industrijų augimą bei jų poveikį platesnei visuomenės

gerovei. Lietuva, Latvija ir Estija, kaip trys Baltijos šalys, išskiria savo unikalumą tiek kultūros politikos formavime, tiek kultūros sektoriaus vystymosi srityje, tačiau jų pastangos įgyvendinti tvarumo principus kultūroje dažnai sutampa.

Pagrindinės I. Kiaušienės ir A. Mikalauskienės (2020) darbų išvados, remiantis Baltijos šalių kultūros tvarumu, atskleidžia, kad šiame kontekste svarbiausiu elementu tampa kultūros sektoriaus darbo jėgos užimtumas, gyventojų įsitraukimas į kultūrines veiklas ir kultūros paslaugų prieinamumo didinimas. Remiantis jų atliktu koreliacijos tyrimu, kultūros sritis tiesiogiai prisideda prie darnaus vystymosi tikslų (DVT) įgyvendinimo, skatindama ne tik ekonomikos augimą, bet ir socialinę integraciją bei gerovės kūrimą.

Kultūrinis tvarumas dažnai apibrėžiamas kaip kultūros sektoriaus gebėjimas prisitaikyti prie besikeičiančių socialinių ir ekonominių sąlygų, tuo pačiu išlaikant savo vertybes, tradicijas ir tapatybę. Tai apima ne tik kultūros išteklių apsaugą ir vystymą, bet ir aktyvų kultūros įtraukimo į platesnius visuomenės procesus užtikrinimą. I. Kiaušienė ir A. Mikalauskienė (2020) teigia, kad kultūros tvarumas gali būti pasiektas tik tuomet, kai kultūros sektorius yra integruojamas į įvairias politines, ekonomines ir socialines sistemas, o kultūra pripažįstama kaip neatsiejama bendruomenės vystymosi dalis.

Baltijos šalys, kaip mažos ir istoriniu požiūriu unikalios valstybės, turi ypatingą iššūkį – sukurti tvarias kultūros politikos kryptis, kurios ne tik atspindėtų tautinį identitetą, bet ir prisidėtų prie darnaus vystymosi tikslų, užtikrindamos socialinį, ekonominį ir aplinkosaugos tvarumą.

I. Kiaušienės ir A. Mikalauskienės (2020) atliktas koreliacijos tyrimas atskleidžia, kad kultūros tvarumas tiesiogiai prisideda prie darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimo. Kultūros sektorius yra glaudžiai susijęs su DVT, ypač su tikslais, susijusiais su skurdu, švietimu, darbo vietų kūrimu ir socialine integracija. Autorių atlikta analizė parodė, kad kultūros sektoriaus darbuotojų užimtumas ir gyventojų dalyvavimas kultūrinėse veiklose turi labai stiprią koreliaciją su aukštesniais gyvenimo kokybės rodikliais ir geresne socialine integracija. Tai patvirtina kultūros sektoriaus vaidmenį ne tik kaip ekonominio augimo varomąją jėgą, bet ir kaip svarbų elementą užtikrinant socialinį tvarumą.

I. Kiaušienė ir A. Mikalauskienė (2020) pabrėžia, kad kultūros sektorius turi didelį potencialą prisidėti prie ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo. Tai ypač aktualu Baltijos šalims, kuriose kūrybinės industrijos ir kultūros paslaugos gali tapti svarbiu ekonominiu sektoriumi. Pavyzdžiui, Estija, kur kultūros sektoriaus darbuotojų ir kūrybinių įmonių skaičius yra didžiausias, rodo, kad kultūra gali ne tik skatinti ekonominį augimą, bet ir būti svarbiu inovacijų ir technologijų plėtros varikliu.

Tačiau, kaip pastebi autorės, kultūros sektoriaus ekonominis potencialas priklauso nuo valstybės paramos, investicijų ir strateginių sprendimų. Lietuva ir Latvija, nors ir pasiekusios tam

tikrų kultūros sektoriaus plėtros rezultatų, vis dar susiduria su iššūkiais, susijusiais su žemu finansavimu ir mažesnėmis galimybėmis investuoti į kultūrą, palyginti su Estija.

Tvarus valdymas kultūriniame turizme reikalauja kompleksinio požiūrio ir glaudaus bendradarbiavimo tarp skirtingų suinteresuotų šalių: vietos valdžios institucijų, turizmo sektoriaus, bendruomenių ir kultūrinio paveldo specialistų. V. Jurėnienė ir M. Radzevičius (2014) akcentuoja, kad vienas iš pagrindinių sėkmingo tvaraus valdymo elementų yra strateginis planavimas, kuris apima tiek turizmo plėtros, tiek paveldosaugos priemones. Tvaraus valdymo įgyvendinimas reikalauja stiprios organizacinės struktūros ir veiksmingų valdymo metodų. Tai reiškia, kad ne tik turizmo paslaugų teikėjai, bet ir vietos valdžios institucijos, turizmo organizacijos ir kultūros paveldo specialistai turi bendradarbiauti kuriant ir įgyvendinant tvarumo strategijas. Tačiau praktikoje dažnai susiduriama su valdymo silpnumu, nes įvairūs sektoriai dažnai nesuderina savo tikslų ir prioritetų, kas gali uždelsti sprendimų priėmimą ir efektyvų turizmo valdymą. Be to, tvaraus valdymo procesas gali būti nepakankamai išplėtotas mažesnėse vietovėse arba šalyse, kuriose trūksta tinkamos infrastruktūros ir išteklių.

Tvarumo principų taikymas kultūriniame turizme yra sudėtingas, tačiau būtinas siekiant užtikrinti ilgalaikį kultūrinio paveldo išsaugojimą ir vietos bendruomenių gerovę. Ekologinis, socialinis ir ekonominis tvarumas turi būti integruoti į turizmo plėtros strategijas, tačiau praktikoje šie principai dažnai susiduria su iššūkiais, kuriuos reikia spręsti per kompleksinį valdymą, vietos bendruomenių įsitraukimą ir tarptautinį bendradarbiavimą.

Ekologinio tvarumo užtikrinimas kultūriniame turizme yra svarbus siekiant išvengti aplinkos naikinimo ir perteklinio gamtos išteklių naudojimo. Tačiau, kaip nurodo V. Jurėnienė ir M. Radzevičius (2014), dažnai trūksta pakankamų investicijų į ekologiškas technologijas ir infrastruktūros modernizavimą. Šiame kontekste būtina pabrėžti, kad ekonominė nauda, gauta iš kultūrinio turizmo, turi būti reinvestuojama į aplinkos apsaugą ir tvarų vystymą. Norint pasiekti tikrą ekologinį tvarumą, turi būti užtikrintas ne tik paveldo apsaugos priemonių taikymas, bet ir turizmo infrastruktūros modernizavimas pagal aplinkosauginius standartus.

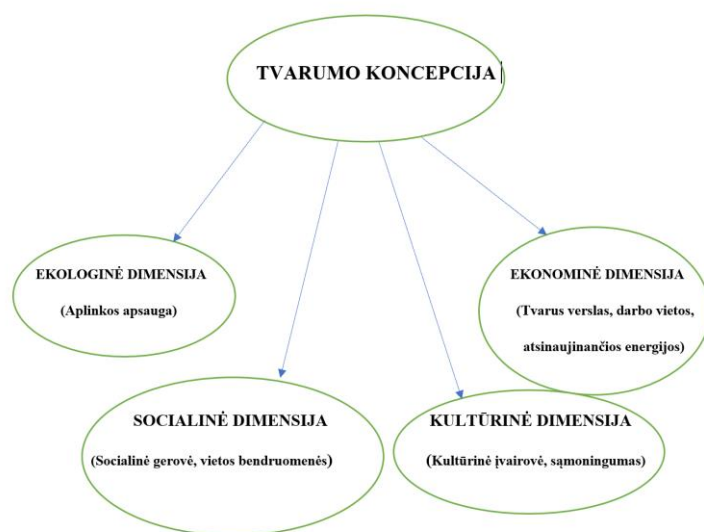
Socialinis tvarumas kultūriniame turizme reikalauja vietos bendruomenių aktyvaus dalyvavimo, tačiau, kaip teigia M. Radzevičius (2014), ne visos bendruomenės yra pasirengusios arba suinteresuotos dalyvauti turizmo plėtroje. Svarbu, kad turistų lankomos vietos bendruomenės ne tik gautų ekonominę naudą, bet ir turėtų galimybę išsaugoti savo kultūrinį paveldą ir tradicijas. Socialinio tvarumo problemos gali kilti, kai turizmas sukelia per didelį spaudimą vietinėms paslaugoms ir infrastruktūrai, todėl būtina aktyviai bendradarbiauti su vietos gyventojais ir užtikrinti jų teises bei interesus. Tai reikalauja nuolatinio dialogo ir tvarių turizmo valdymo priemonių, kurios atitiktų tiek vietos bendruomenių, tiek turistų poreikius.

Ekonominis tvarumas kultūriniame turizme neapsiriboja vien tik pelno siekimu. M. Radzevičius (2014) pabrėžia, kad turizmo plėtra turi būti suderinta su ilgalaikiais tikslais, tokiais kaip kultūrinio paveldo išsaugojimas ir vietos ekonomikos tvarumas. Per didelis turistų srautas ir neatitikimas tarp turizmo pajamų ir investicijų į paveldosaugą gali sukelti neigiamas pasekmes – pavyzdžiui, netolygų turizmo paslaugų paskirstymą ar finansinių išteklių trūkumą. Norint pasiekti tikrą ekonominį tvarumą, būtina užtikrinti, kad turistų atvykimas ne tik prisidėtų prie regionų vystymosi, bet ir skatintų ilgalaikį kultūrinio paveldo išsaugojimą. Tai apima ir nuolatinę turizmo valdymo priemonių peržiūrą, kurios būtų orientuotos į tvaraus turizmo plėtrą.

Tvaraus valdymo principas – tai pagrindinis iššūkis, siekiant užtikrinti tvarumą kultūriniame turizme. V. Jurėnienė ir M. Radzevičius (2014) teigia, kad tvaraus valdymo praktikos dažnai trūksta dėl susiskaldymo tarp skirtingų sektorių ir suinteresuotų šalių, o tai gali vesti prie nesuderintų sprendimų ir mažo efektyvumo. Siekiant išvengti šių problemų, svarbu sukurti stiprias organizacijas, kurios sugebėtų koordinuoti įvairius veiksmus ir užtikrinti, kad visi suinteresuoti subjektai būtų įtraukti į valdymo procesą. Tai reikalauja ne tik gerų valdymo struktūrų, bet ir veiksmingų įgyvendinimo priemonių, kurios būtų orientuotos į ilgalaikį ir tvarų turizmo sektoriaus vystymą. Vienas iš tokių įrankių galėtų būti vietos ir regioninės turizmo strategijos, kuriuose aiškiai nustatomi tiek kultūrinio paveldo apsaugos, tiek ekonominio augimo tikslai.

Kultūrinio turizmo tvarumas susiduria su įvairiais iššūkiais: nuo per didelio turistų skaičiaus, kuris gali kelti pavojų kultūriniam paveldui, iki ekonominių ir socialinių nelygybių tarp turistų ir vietos bendruomenių. Tačiau šie iššūkiai taip pat suteikia galimybių kurti naujas tvaraus turizmo formas, kurios apimtų inovatyvius sprendimus, kaip antai skaitmeninių technologijų naudojimą paveldo apsaugai ar ekologiškai tvarų turizmą, kuris būtų palankus tiek aplinkai, tiek vietos gyventojams. Svarbiausia, kad šie sprendimai būtų integruoti į ilgalaikes strategijas, kurios apimtų ne tik paveldosaugos, bet ir socialinius bei ekonominius aspektus.

Paveiksle Nr. 1 pavaizduota darnaus vystymosi dimensijos.

pav. 1 Darnaus vystymosi dimensijos

Sudaryta pagal Hotelstars Union AISBL. (2023). Criteria 2020 – 2025. Hotelstars Union AISBL *Mikalauskienė, A., Kiaušienė, I. 2020. Sustainable Tourism and its Role in the Economic Development of the Baltic States. Journal of Sustainable Development.*

Analizuojant tvarumo dimensiją Parris ir Kates (2003) teigia, kad tvarumas yra nuolat besivystantis procesas, reikalaujantis praktikos vertinimo ir adaptacijos, siekiant užtikrinti ilgalaikį vystymąsi ir pusiausvyrą tarp skirtingų veiksnių. Šis dinamiškas požiūris leidžia suderinti įvairias tvarumo dimensijas, kurios kultūriniame turizme įgyja unikalią reikšmę, nes apima tiek kultūrinio paveldo išsaugojimą, tiek socialinės gerovės stiprinimą ir ekonominį vystymąsi.

Lentelėje nr.2 pateiktos tvarumo sampratos.

Lentelė Nr. 2

Tvarumo sampratos

Autoriai	Tvarumo sampratos
JTO(2005)	„Tvarumas apibrėžiamas kaip socialinės, ekonominės ir aplinkosaugos sąveikos balansas, leidžiantis užtikrinti, kad dabartinės kartos patenkintų savo poreikius, nekenkdamos ateities kartų galimybėms patenkinti savo poreikius“.
Parris ir Kates (2003)	„Tvarumas apibrėžiamas kaip dinamiškas procesas, kuriame nuolat vertinamos ir pritaikomos praktikos, siekiant integruoti socialinius, ekonominius ir ekologinius aspektus, užtikrinant ilgalaikį išsivystymą ir stabilumą“.
Folke (2006)	„Tvarumas reikalauja prisitaikyti prie pokyčių ir užtikrinti ekosistemų sveikatą; jis pabrėžia socialinių ir ekologinių sistemų subalansavimą, kad būtų išsaugota biologinė įvairovė ir resursai ateities kartoms“.

Elkington (2004)	„Tvarumo samprata grindžiama trimis dimensijomis: ekonomine, socialine ir aplinkosauginė (triple bottom line), pabrėžiant būtinybę vertinti veiklos poveikį visose šiose srityse siekiant ilgalaikio tvarumo“.
Dyllick ir Hockerts (2002)	„Tvarumas suprantamas kaip gebėjimas veikti ne tik pelno, bet ir socialinių bei ekologinių vertybių labui; šiuo požiūriu tvarumas apima etinius ir moralinius aspektus, siekiant užtikrinti teigiamą poveikį visiems suinteresuotųjų šalių grupėms“.
Mikalauskienė, Kiaušienė (2020)	„Darnus vystymasis apima tris dimensijas: ekonominę, socialinę ir aplinkosauginę, tačiau jose nepakankama dalimi vertinama kultūros sukuriama vertė. Tam, kad būtų tinkamai integruota kultūros dedamoji į darnaus vystymosi koncepciją, reikalingas holistinis požiūris į kultūrai skiriamą vietą darnaus vystymosi kontekste. Išsami mokslinės literatūros analizė leidžia daryti išvadą, kad kultūra gali būti integruota į darnaus vystymosi vertinimo metodus trimis būdais: kultūra kaip savarankiška darnaus vystymosi dedamoji, kultūra kaip galinga darnaus vystymosi varomoji jėga ir kultūra kaip darnaus vystymosi pagrindas“.

Šaltinis: sudarytas pagal JTO. 2005. *Sustainable Development: From Our Common Future to Rio+20*. United Nations. Parris, T., Kates, R. W. 2003. *Characterizing and Measuring Sustainable Development. Annual Review of Environment and Resources*. Folke, C. 2006. *Resilience: The Emergence of a Perspective for Social-Ecological Systems Analysis. Global Environmental Change*. Elkington, J. 2004. *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business*. Capstone Publishing. Dyllick, T., Hockerts, K. 2002. *Beyond the Business Case for Corporate Sustainability. Business Strategy and the Environment*. Mikalauskienė, A., Kiaušienė, I. 2020. *Sustainable Tourism and its Role in the Economic Development of the Baltic States. Journal of Sustainable Development*.

Lentelėje pateikti tvarumo apibrėžimai atskleidžia šio koncepto kompleksiskumą ir daugiadimensinį pobūdį, akcentuojant socialinius, ekonominius ir aplinkosauginius aspektus. Nors visi apibrėžimai iš esmės sutaria dėl tvarumo kaip ilgalaikio vystymosi tikslo, jie taip pat skiriasi savo akcentais ir interpretacijomis, priklausomai nuo autoriaus požiūrio bei analizuojamo konteksto.

Jungtinių Tautų organizacijos (JTO, 2005) apibrėžime tvarumas aiškinamas kaip balansas tarp dabarties ir ateities kartų poreikių, o pagrindinis dėmesys skiriamas socialinės, ekonominės ir aplinkosaugos sąveikai. Šis apibrėžimas yra universalus ir dažnai laikomas tvarumo pagrindu, nes apima visuotinio ilgalaikio vystymosi tikslus. T. Parris ir R. W. Kates (2003) išskiria tvarumą kaip dinamišką procesą, akcentuodami nuolatinę praktikos vertinimą ir adaptaciją. Jų požiūris pabrėžia, kad tvarumas nėra statiškas tikslas, o veikiau nuolat besikeičiantis procesas, leidžiantis integruoti įvairias dimensijas ir užtikrinti stabilumą. Šis apibrėžimas ypač svarbus, kai tvarumas taikomas sparčiai kintančiame turizmo sektoriuje, įskaitant kultūrinį turizmą. C. Folke (2006) į tvarumą žvelgia per ekologinę prizmę, akcentuodamas socialinių ir ekologinių sistemų subalansavimą bei prisitaikymą prie pokyčių. Šis požiūris yra unikalus tuo, kad daugiausiai dėmesio skiria ekosistemų sveikatai ir biologinės įvairovės išsaugojimui, tačiau įvardija ir socialinį poveikį kaip svarbų veiksnį tvarumo užtikrinimui. J. Elkington (2004) įveda „triple bottom line“ koncepciją, pagal kurią tvarumas apima tris dimensijas: ekonominę, socialinę ir aplinkosauginę. Šis požiūris išplečia tradicinį tvarumo apibrėžimą, įtraukiant sistemingą veiklos poveikio visoms trimis dimensijoms vertinimą. Toks požiūris yra itin reikšmingas turizmo valdymui, nes jis leidžia įvertinti turizmo veiklos poveikį ne tik

aplinkai, bet ir bendruomenėms bei ekonomikai. T. Dyllick ir K. Hockerts (2002) pabrėžia etinius ir moralinius aspektus, įtraukdami socialinių ir ekologinių vertybių kūrimą į tvarumo sąvoką. Šis požiūris yra vertingas, nes išplečia tvarumo sąvoką, įtraukiant suinteresuotųjų šalių įtaką ir moralinį atsakingumą. Toks apibrėžimas yra itin aktualus kultūriniame turizme, kuriame būtina derinti pelno siekimą su vietos kultūros ir socialinės sanglaudos išsaugojimu. A. Mikalauskienė ir I. Kiaušienė analizuoja ketvirtą tvaraus vystymosi dimensiją – kultūrą, atkreipdamos dėmesį į jos integravimą į darnaus vystymosi vertinimo metodus.

Apibendrinant galima teigti, kad tvarumo samprata nėra statiška ar vienareikšmė. Lentelėje pateikti apibrėžimai atskleidžia, kad tvarumo principai skirtingose srityse, įskaitant kultūrinį turizmą, turi būti taikomi kompleksiskai.

Tvarumo principai kultūriniame turizme nurodo, kaip turizmo veiklos turėtų būti organizuojamos, siekiant užtikrinti minimalų poveikį aplinkai ir kultūrinei tapatybei. Tvaraus vystymosi sprendimų tinklas (Sustainable Development Solutions Network, 2015) pabrėžia, kad tvarus kultūrinis turizmas turėtų skatinti socialinę įtrauktį, ekonominį augimą ir ekologinę pusiausvyrą. Šiuo požiūriu kultūrinio turizmo plėtra yra orientuojama į ilgalaikius tikslus, siekiant, kad kultūros paveldas būtų išsaugotas ateities kartoms.

G. Richards (2018) teigia, kad tvarus kultūrinis turizmas remiasi ilgalaikių tikslų siekimu, kuris apima kultūros paveldo išsaugojimą ir bendruomenių gerovės stiprinimą. Šis tikslas įgyvendinamas per aktyvų bendradarbiavimą su vietos bendruomenėmis, kuriant tvarias ir autentiškas turizmo patirtis. Tai ne tik patenkina turistų lūkesčius, bet ir prisideda prie vietos kultūros bei tradicijų išsaugojimo.

Tvarumo aspektas kultūriniame turizme yra ypač svarbus, nes jis leidžia užtikrinti, kad turistinės veiklos nepakenks vietos kultūrai ir ekologiškai sistemai. C. A. Tisdell (2001) pažymi, kad tvarus kultūrinis turizmas gali padėti didinti turistų pasitenkinimą ir skatinti teigiamą bendruomenių ekonominę plėtrą. Be to, tvarumas kultūriniame turizme gali būti pasiekiamas per tvarias praktikų įgyvendinimo strategijas, tokias kaip kultūros paveldo išsaugojimo projektai, edukacinės programos ir bendruomenių dalyvavimas, kurie kartu prisideda prie ilgalaikio kultūrinių vertybių išsaugojimo. Toks integruotas požiūris ne tik padeda išsaugoti kultūrą, bet ir užtikrina, kad turistinės veiklos būtų naudingos visiems suinteresuotiesiems. Tai reikalauja nuolatinio dialogo tarp turistų, vietos gyventojų ir valdžios institucijų, kad būtų galima pasiekti tvaraus vystymosi tikslus ir užtikrinti, jog kultūrinis turizmas prisidėtų prie socialinės gerovės bei aplinkos išsaugojimo.

Analizuojant kultūrinio turizmo tvarumo principus, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kaip šios iniciatyvos gali padėti sumažinti socialinę atskirtį. Tyrimai rodo, kad kultūrinis turizmas gali paskatinti vietos gyventojų dalyvavimą, leidžiant jiems aktyviai prisidėti prie turistinės veiklos

(Bramwell, 2022). Tai ne tik skatina ekonominį augimą, bet ir didina socialinį pasitenkinimą, nes bendruomenės nariai gali dalytis savo kultūra ir tradicijomis.

Tvarumas kultūriniame turizme yra susijęs ne tik su ekonominiu augimu, bet ir su socialine atsakomybe. Tai reiškia, kad bendruomenės turi būti įtrauktos į planavimą ir valdymą, kad būtų išvengta socialinių skirtumų didėjimo. Kuo daugiau bendruomenių nariai dalyvauja turistinėje veikloje, tuo didesnė tikimybė, kad kultūrinis turizmas prisidės prie tvarumo. C. A. Tisdell (2001) pabrėžia, kad socialinė įtrauka gali sumažinti skurdą ir socialinę atskirtį, užtikrinant, kad turistinės veiklos būtų naudingos visiems bendruomenės nariams.

Tvarumas kultūriniame turizme yra daugiaplanis ir sudėtingas procesas, apimantis ekologinę, ekonominę, socialinę ir kultūrinę dimensijas. Pateikti apibrėžimai ir analizė leidžia suvokti, kad tvarumo principų taikymas reikalauja subalansuoto požiūrio, orientuoto į ilgalaikius tikslus. JTO (2005) ir T. Parris ir R. W. Kates (2003) pabrėžia, kad tvarumas yra nuolat besivystantis procesas, kuris turi suderinti dabarties ir ateities kartų poreikius, tuo pačiu užtikrinant ilgalaikį stabilumą. Ši koncepcija ypač aktuali kultūriniame turizme, kuris yra neatsiejamas nuo vietos tradicijų, kultūros paveldo ir bendruomenių gerovės išsaugojimo.

Tvarumo principai kultūriniame turizme remiasi ekologiniu atsakingumu, kuris leidžia sumažinti turizmo veiklos poveikį aplinkai, ekonominiu tvarumu, užtikrinančiu sąžiningą pajamų paskirstymą bendruomenėse, ir socialiniu tvarumu, kuris akcentuoja vietos gyventojų dalyvavimą bei socialinę įtrauktį. Kultūrinis tvarumas užima ypatingą vietą, nes skatina kultūrinio identiteto stiprinimą, tradicijų išsaugojimą ir autentiškumą turistinėse patirtyse. G. Richards (2018) ir C. A. Tisdell (2001) teigia, kad tokios praktikos ne tik skatina bendruomenių dalyvavimą, bet ir prisideda prie vietos gyventojų ekonominės ir socialinės gerovės.

Kultūrinio turizmo tvarumo tikslai taip pat susiję su investicijomis į infrastruktūrą, švietimą ir socialines paslaugas, kurios pagerina bendruomenių gyvenimo kokybę ir užtikrina ilgalaikę naudą. Be to, nuolatinis dialogas tarp suinteresuotųjų šalių – turistų, bendruomenių ir valdžios institucijų – leidžia užtikrinti tvarumo principų įgyvendinimą. Toks integruotas požiūris ne tik padeda spręsti esamus iššūkius, bet ir sudaro pagrindą ilgalaikiai kultūrinio turizmo plėtrai, kuri yra naudinga tiek turistams, tiek vietos gyventojams.

Tvarumo samprata apima tris esmines dimensijas – ekologinę, socialinę ir ekonominę, kurios yra neatskiriamos ir turi būti taikomos kartu, siekiant užtikrinti ilgalaikį vystymąsi, subalansuotą tiek dabarčiai, tiek ateities kartoms. Tvarumas nėra statiškas tikslas, o nuolat besivystantis procesas, kurio metu svarbu ne tik apsaugoti aplinką, bet ir skatinti socialinę gerovę bei ekonominį augimą, atsižvelgiant į vietos bendruomenių poreikius.

Kultūrinis turizmas, kaip viena iš svarbiausių tvarumo taikymo sričių, reikalauja holistinio požiūrio, apimančio ekologinius, socialinius ir ekonominius aspektus. Norint užtikrinti kultūrinio turizmo tvarumą, būtina subalansuoti kultūros paveldo išsaugojimą, ekologinę pusiausvyrą ir vietos bendruomenių gerovę. Tai galima pasiekti tik tada, kai tvarūs sprendimai yra priimami bendradarbiaujant su vietos gyventojais ir išlaikant autentiškumą turistinėse patirtyse.

Ekologinė atsakomybė kultūriniame turizme yra ne mažiau svarbi nei socialinė ir ekonominė atsakomybė. Atsakingas požiūris į aplinką užtikrina, kad turistinės veiklos neturės neigiamo poveikio gamtai ir kultūriniais ištekliams. Tvarios praktikos, tokios kaip kultūros paveldo išsaugojimo projektai ir edukacinės programos, padeda užtikrinti ilgalaikį vertybių išsaugojimą, tuo pačiu mažinant turizmo poveikį.

Socialinė įtrauktis yra svarbus tvaraus kultūrinio turizmo elementas. Skatindamos vietos bendruomenių dalyvavimą turistinėje veikloje, tvarios iniciatyvos prisideda prie socialinės gerovės ir sumažina socialinę atskirtį. Turizmas, kuris remiasi vietos gyventojų įtraukimu ir jų kultūros puoselėjimu, ne tik pagerina bendruomenių gyvenimo kokybę, bet ir užtikrina teigiamą kultūrinę įtaką.

Galiausiai, ekonominis tvarumas kultūriniame turizme siejamas su teisingu pajamų paskirstymu ir investicijomis į infrastruktūrą, švietimą bei socialines paslaugas. Tvarus kultūrinis turizmas turi sukurti ilgalaikę naudą ne tik turistams, bet ir vietos gyventojams, užtikrinant tvarią ekonomiką ir kultūrinį vystymąsi. Tai reikalauja nuolatinio dialogo tarp suinteresuotųjų šalių – turistų, vietos bendruomenių ir valdžios institucijų, kad būtų pasiekti tvarumo tikslai ir užtikrinta teigiama socialinė, ekologinė ir ekonominė įtaka.

Tvarumo principų taikymas kultūriniame turizme rodo, kad tvarumas yra sudėtingas ir daugiaplanis procesas, kuris apima ne tik ekologinius ir ekonominius aspektus, bet ir socialinę atsakomybę. Tik subalansuotas požiūris, orientuotas į ilgalaikius tikslus, gali užtikrinti, kad kultūrinis turizmas prisidės prie vietos bendruomenių gerovės, kultūrinio identiteto išsaugojimo ir aplinkos apsaugos.

1.3. Bendruomenių įtraukimas į kultūrinę turizmo plėtrą

Bendruomenių įtraukimas į kultūrinio turizmo plėtrą yra esminis aspektas, užtikrinantis tvarumo principų taikymą. Kaip nurodo C. Tosun (2000), bendruomenės, aktyviai dalyvaujančios turizmo plėtos procesuose, yra labiau linkusios saugoti savo kultūrą ir paveldą. Bendruomenių nariai

gali tapti ne tik paslaugų teikėjais, bet ir kultūros ambasadoriais, skatinančiais turizmo srautus ir dalyvaujančiais kultūriniuose renginiuose.

Tačiau svarbu pažymėti, kad kultūrinio turizmo plėtra turi būti atsakinga ir tvari. Vietos bendruomenės turi būti įtrauktos ne tik kaip paslaugų teikėjai, bet ir kaip lygiaverčiai partneriai planuojant ir valdant turizmo iniciatyvas. Šiuo atžvilgiu būtina plėtoti bendradarbiavimo modelius tarp valdžios institucijų, nevyriausybinių organizacijų ir bendruomenių, siekiant sukurti tvarią kultūrinio turizmo aplinką. Kaip pažymi B. McKercher (2002) bendruomenių ir turistų bendradarbiavimas gali būti naudingas abiem pusėms, didinant turizmo patrauklumą ir stiprinant socialinę struktūrą.

Bendruomenių įtraukimas į kultūrinio turizmo plėtrą yra svarbus, siekiant užtikrinti, kad turistinės veiklos nepakenktų aplinkai ir kultūriniam paveldui. Bendruomenių atstovai turėtų turėti galimybę dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose, siekiant užtikrinti, kad jų interesai būtų atsižvelgiami. Tai leidžia bendruomenėms prisidėti prie tvarios kultūrinio turizmo plėtos, užtikrinant, kad turistinė veikla būtų naudinga tiek vietos gyventojams, tiek lankytojams.

B. Bramwell ir B. Lane (2000) tyrimai atskleidžia, jog bendruomenių įtraukimas į turizmo plėtrą yra svarbus veiksnys, užtikrinantis kultūrinio turizmo ilgalaikį vystymąsi ir tvarumą. Bendruomenių dalyvavimas skatina socialinę sanglaudą, padeda išsaugoti kultūrinį paveldą ir stiprina vietos gyventojų pasitenkinimą. Kaip pažymi V. Jurėnienė ir M. Radzevičius (2014) svarbu bendruomenėms valdyti ar būti įtrauktoms į turimą paveldo valdymą, kuriant kultūrinio turizmo produktus. Tai ne tik skatina kultūrinių tradicijų išsaugojimą, bet ir padeda kurti teigiamą turistų patirtį, kuri remiasi autentišku bendruomenių gyvenimu.

Be to, bendruomenių dalyvavimas turizmo plėtos procesuose gali padėti sumažinti socialinę atskirtį ir suteikti galimybes vietos gyventojams dalyvauti sprendimų priėmime. Pasak E.T. Sautter ir B. Leisen (2002), bendruomenių įtraukimas į turizmo planavimą gali skatinti jų socialinę, ekonominę ir kultūrinę plėtrą, užtikrinant, kad kultūrinis paveldas būtų išsaugotas ateities kartoms.

Bendruomenių įtraukimas į kultūrinį turizmą teikia tiesioginę ekonominę naudą. Pajamos gali būti gaunamos iš turistų per vietinių paslaugų teikimą, kultūrinių renginių organizavimą ar autentiškų produktų pardavimą. Tyrimai rodo, kad vietinės ekonomikos stiprinimas per kultūrinį turizmą padeda mažinti ekonominę priklausomybę nuo kitų šaltinių (Fowler, 2009).

Bendruomenių įtraukimas į kultūrinio turizmo plėtrą skatina socialinę sanglaudą. Kai vietos gyventojai dalyvauja sprendimų priėmime ir bendradarbiauja turizmo plėtos procesuose, jie jaučiasi labiau įtraukti ir vertinami. Tai gali padėti sumažinti socialinę įtampą ir konfliktus tarp skirtingų bendruomenės grupių (Tosun, 2000).

Be to, bendruomenių dalyvavimas gali stiprinti socialinį kapitalą, sukurdami tvirtus ryšius tarp vietos gyventojų. Socialinis kapitalas, kaip nurodo R. D. Putnam (2000), yra esminis veiksnys, lemiantis bendruomenių gebėjimą bendradarbiauti ir spręsti problemas.

Tvarumas yra svarbus kultūrinio turizmo aspektas, ir bendruomenių įtraukimas gali padėti užtikrinti tvarumą tiek ekonominiu, tiek socialiniu aspektu. Kai bendruomenės dalyvauja turizmo plėtroje, jos gali geriau valdyti savo išteklius ir užtikrinti, kad turistinės veiklos būtų suderintos su aplinkosaugos ir kultūriniais tikslais (Bramwell & Lane, 2000).

Pavyzdžiui, bendruomenės gali įgyvendinti tvarumo praktikas, tokias kaip ekoturizmas, kuris orientuotas į aplinkos išsaugojimą ir kultūrinio paveldo apsaugą. Tyrimai rodo, kad ekoturizmas gali padėti užtikrinti, kad kultūrinis turizmas būtų socialiai ir ekonomiškai tvarus (Fennell, 2008).

Nors bendruomenių įtraukimas į kultūrinio turizmo plėtrą turi daug teigiamų aspektų, ši sritis taip pat susiduria su įvairiais iššūkiais. Vienas iš pagrindinių iššūkių yra vietos gyventojų atstovavimas ir jų interesų gynimas. Dažnai vyrauja didesnių komercinių interesų dominavimas, kurie gali užgožti vietos gyventojų poreikius.

Tam, kad bendruomenės galėtų sėkmingai dalyvauti kultūriniame turizme, būtina užtikrinti, kad jos turėtų reikiamų žinių ir įgūdžių. Mokymo programos, skirtos bendruomenėms, gali padėti užtikrinti, kad jos būtų gerai pasiruošusios ir galėtų efektyviai dalyvauti turizmo plėtros procesuose (Hall & Richards, 2000).

Kitas iššūkis yra socialinė nelygybė. Nors kultūrinis turizmas gali generuoti pajamas, ne visi bendruomenės nariai gali pasinaudoti šiuo procesu. Bendruomenių organizacijos, kurios veikia turizmo sektoriuje, gali sukurti pajamų dalinimosi sistemas, leidžiančias užtikrinti, kad ekonominė nauda pasiektų visus bendruomenės narius (Chikandiwa et al., 2014).

Bendruomenių įtraukimas į kultūrinio turizmo plėtrą yra neatsiejama tvaraus turizmo strategijos dalis. Nors ši sritis susiduria su iššūkiais, teisingai valdoma, ji gali turėti teigiamą poveikį tiek ekonominiu, tiek socialiniu aspektu. Kultūrinis turizmas gali suteikti bendruomenėms galimybes išsaugoti savo kultūrą, generuoti pajamas ir skatinti socialinę įtrauką. Norint užtikrinti, kad bendruomenių įtraukimas būtų efektyvus, būtina nuolat stebėti procesus ir užtikrinti, kad visi suinteresuotieji asmenys dalyvautų sprendimų priėmime.

Bendruomenių įtraukimas į kultūrinio turizmo plėtrą yra esminis veiksnys, užtikrinantis tvarumą tiek ekonominiu, tiek socialiniu aspektu. Tyrimai rodo, kad bendruomenių dalyvavimas turizmo planavime ir valdyme skatina socialinę sanglaudą, stiprina vietos identitetą ir padeda išsaugoti kultūrinį paveldą. Aktyvus bendruomenių įsitraukimas leidžia ne tik generuoti pajamas per kultūrinių išteklių panaudojimą, bet ir kurti tvirtus socialinius ryšius bei stiprinti bendruomenių socialinį kapitalą.

Be to, bendruomenių dalyvavimas kultūriniame turizme prisideda prie sprendimų priėmimo procesų, užtikrindamas, kad vietos gyventojų interesai būtų tinkamai atstovaujami. Tai padeda sumažinti socialinę atskirtį, kurti sąžiningas pajamų paskirstymo sistemas ir skatinti socialinę bei ekonominę integraciją. Kartu bendruomenių dalyvavimas leidžia įgyvendinti tvarumo praktikas, tokias kaip ekoturizmas, kuris remiasi aplinkos išsaugojimu ir kultūrinio paveldo apsauga.

Tačiau ši sritis susiduria su iššūkiais, tokiais kaip socialinė nelygybė, vietos gyventojų interesų ignoravimas ir žinių trūkumas. Norint įveikti šiuos iššūkius, būtina užtikrinti bendruomenėms mokymus, kurie leistų joms efektyviai dalyvauti turizmo plėtros procesuose, taip pat plėtoti bendradarbiavimo modelius tarp valdžios institucijų, nevyriausybinių organizacijų ir bendruomenių.

Remiantis G.J. Ashworth ir J. E. Tunbridge (2000) tyrimais, kultūrinis turizmas taip pat yra itin svarbus bendruomenių ekonominiam vystymuisi, nes turizmo sektorius suteikia galimybę užsidirbti per kultūrinių išteklių panaudojimą. Tai ypač aktualu regionams, kurie neturi stiprios pramonės arba žemės ūkio sektoriaus ir ieško naujų ekonominės veiklos sričių. Kultūrinis turizmas pastaraisiais dešimtmečiais tapo vis svarbesne turizmo sritimi, skatinančia tiek ekonominį, tiek socialinį bendruomenių vystymąsi. Jis apima turistų lankymąsi vietose, kuriose pabrėžiami vietinės kultūros, tradicijos, menas ir istorija. Šiame kontekste kultūrinis turizmas gali žymiai prisidėti prie bendruomenių tvarumo, tačiau tai reikalauja sistemingo ir tvaraus požiūrio, siekiant užtikrinti, kad tiek ekonominiai, tiek socialiniai aspektai būtų derinami, nesukeliant neigiamo poveikio kultūriniam paveldui ir vietinėms bendruomenėms.

Bendruomenių vystomas kultūrinis turizmas ar jų įtraukimas į kultūrinio turizmo vystymą yra aktuali mokslinių tyrimų tema. Lentelėje nr. 3 pateikta mokslininkų įžvalgos apie bendruomenių dalyvavimą kultūriniame turizme per tvarumo prizmę.

Lentelė Nr. 3

Bendruomenių kultūrinio turizmo vystymas tvarumo aspektu

Autoriai	Sampratos
Blackstock (2005)	„Bendruomenių dalyvavimas kultūriniame turizme gali pagerinti socialinę infrastruktūrą ir stiprinti vietos identitetą“.
Timothy (2011)	„Kultūrinis turizmas gali būti vertingas įrankis bendruomenių vystymui, nes jis skatina ekonominę plėtrą ir socialinę integraciją“.
Kastenholz et al. (2012)	„Bendruomenių kultūrinio turizmo iniciatyvos turi potencialą sukurti naujas galimybes gyventojams ir sustiprinti jų socialinį ryšį“.
Ritchie ir Crouch (2003)	„Bendruomenių įtraukimas į kultūrinio turizmo plėtrą skatina vietos gyventojų dalyvavimą ir gali padėti užtikrinti tvarumą“.

Garrod ir Fyall (2000)	„Bendruomenės turėtų būti aktyviai įtrauktos į kultūrinio turizmo plėtros procesus, kad būtų užtikrintas ilgalaikis ekonominis ir socialinis naudingumas“.
---------------------------	--

Šaltinis: sudaryta pagal Blackstock, K. 2005. Critical factors for sustainable tourism development in the Scottish Highlands. *Tourism Management*, 26(4), 615–628; Timothy, D. J. 2011. *Cultural Heritage and Tourism: An Introduction*. Channel View Publications; Kastenholz, E., Carneiro, M. J., & Lima, J. 2012. Rural tourism and sustainable development: The case of Portugal. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 10(2), 130–147; Ritchie, J. R. B., & Crouch, G. I. 2003. *The Competitive Destination: A Sustainable Tourism Perspective*. CABI Publishing; Garrod, B., & Fyall, A. 2000. Managing heritage tourism. *Annals of Tourism Research*, 27(3), 701–719.

Iš lentelėje pateiktų sampratų matyti, kad bendruomenių įtraukimas į kultūrinio turizmo plėtrą yra esminė tvarumo sąlyga, stiprinanti socialinius ryšius, ekonominę gerovę ir užtikrinanti kultūrinio paveldo išsaugojimą. K. L. Blackstock (2005) pabrėžia, kad aktyvus bendruomenių dalyvavimas kultūriniame turizme prisideda prie socialinės infrastruktūros gerinimo ir vietos identiteto stiprinimo. Ši mintis atskleidžia, kad turizmas gali būti ne tik ekonominė veikla, bet ir priemonė, padedanti formuoti stipresnius ryšius tarp bendruomenės narių bei skatinti jų dalyvavimą bendruose tiksluose. D. J. Timothy (2011) išskiria kultūrinį turizmą kaip vertingą bendruomenių vystymo įrankį, pabrėždamas jo galimybes skatinti tiek ekonominę plėtrą, tiek socialinę integraciją. Toks požiūris parodo, kad tinkamai planuojamas turizmas gali tapti varomąja bendruomenių ekonomikos jėga, tuo pačiu įtraukiant socialinius sluoksnius, kurie dažnai yra atskirti nuo šių procesų. Panašią mintį palaiko E. Kastenholz, M. J. Carneiro ir J. Lima, (2012), kurie teigia, kad bendruomenių kultūrinio turizmo iniciatyvos gali sukurti naujas galimybes vietos gyventojams, tuo pačiu stiprinant jų socialinius ryšius. Šis akcentas dar labiau pabrėžia kultūrinio turizmo reikšmę, ne tik kaip priemonės ekonominei naudai, bet ir kaip stiprinančios bendruomenių vidinius ryšius. J. R. B. Ritchie ir G. I. Crouch (2003) nurodo, kad bendruomenių įtraukimas į kultūrinio turizmo plėtrą yra svarbus elementas tvarumo užtikrinimui. Jie pabrėžia, kad vietos gyventojų aktyvus dalyvavimas yra būtinas, norint sukurti ilgalaikes ir tvarias turizmo iniciatyvas. Ši mintis yra glaudžiai susijusi su B. Garrod ir A. Fyall (2000) kuriose akcentuojama bendruomenių įtraukimo būtinybė, siekiant užtikrinti ne tik ekonominį, bet ir socialinį ilgalaikį naudingumą. Autoriai pabrėžia, kad bendruomenės neturėtų būti pasyvios turizmo veiklų stebėtojos – jų aktyvus dalyvavimas yra būtinas, kad kultūrinis turizmas generuotų naudą visiems.

Apibendrinant galima teigti, kad mokslininkai vieningai sutaria dėl bendruomenių įtraukimo reikšmės kultūrinio turizmo vystymui. Šis procesas prisideda prie socialinės sanglaudos stiprinimo, vietos gyventojų identiteto išsaugojimo, ekonominės plėtros ir kultūrinio paveldo apsaugos. Bendruomenių įtraukimas taip pat padeda užtikrinti, kad turizmo veiklos būtų tvarios ir naudingos visiems suinteresuotiems dalyviams. Tai parodo, kad kultūrinis turizmas gali būti ne tik ekonominė veikla, bet ir socialinė inovacija, stiprinanti bendruomenių atsparumą ir tvarumą.

Kultūrinis turizmas gali būti vertinamas kaip strategija, padedanti bendruomenėms užtikrinti ekonominį tvarumą. M. Richards (2001) teigia, kad kultūrinis turizmas skatina ekonominės veiklos plėtrą, nes jis remiasi vietos ištekliais, kurie gali būti naudojami pajamų generavimui. Tokiu būdu bendruomenės, turinčios unikalią kultūrą ir paveldą, gali generuoti pajamas, leisdamos joms investuoti į savo infrastruktūrą, švietimą, sveikatos apsaugą ir socialines paslaugas.

Bendruomenių kultūrinio turizmo iniciatyvos turi potencialą sukurti naujas galimybes gyventojams, nes jos skatina ekonominę plėtrą, darbo vietų kūrimą ir naujų paslaugų bei produktų vystymą. Tai ypač svarbu regionuose, kur turizmas gali tapti pagrindiniu ekonominiu varikliu. Bendruomenių dalyvavimas kultūriniame turizme skatina ekonominę integraciją, nes vietos gyventojai gali teikti paslaugas turistams, tokias kaip gidų paslaugos, kultūriniai renginiai, amatininkystė ir kt. (Richards, 2018). Tokiu būdu bendruomenės gali ne tik uždirbti papildomų pajamų, bet ir sukurti tvirtus ryšius su lankytojais, prisidedančiais prie bendruomenių vystymo ir kultūros paveldo išsaugojimo.

Dalyvavimas kultūriniame turizme taip pat gali sumažinti pajamų nelygybę bendruomenėje. Svarbu, kad pajamos būtų teisingai paskirstomos tarp visų bendruomenės narių, ne tik tarp tų, kurie tiesiogiai dalyvauja turizmo sektoriuje. Pasak Chikandiwa, A., Njiki, S., ir Tichaawa, T. M. (2014), bendruomenių organizacijos, kurios veikia turizmo sektoriuje, gali sukurti pajamų dalinimosi sistemas, leidžiančias užtikrinti, kad ekonominė nauda pasiektų visus bendruomenės narius.

Be to, C. M. Hall ir G. Richards (2000) nurodo, kad pajamų, gautų iš turizmo, reinvestavimas į bendruomenės vystymą gali prisidėti prie **ilgalaikio tvarumo**. Šie autoriai pabrėžia, kad pajamų paskirstymas per turizmą turi būti tolygus, kad būtų išvengta socialinių skirtumų didėjimo bendruomenėse. Tokiu būdu kultūrinis turizmas tampa priemone kovai su skurdu ir socialine atskirtimi regionuose, kuriuose tradicinės ekonominės veiklos sritys silpnėja.

Siekiant išspręsti šias problemas, tyrėjai pabrėžia, kad būtina taikyti strategijas, orientuotas į vietos kultūrinio paveldo apsaugą ir bendruomenių įtraukimą į turizmo plėtrą.

Kultūrinis turizmas, kaip formuojanti ekonominę, socialinę ir kultūrinę sritį, gali būti suvokiamas kaip priemonė, leidžianti bendruomenėms išlaikyti savo kultūrinį identitetą, tuo pačiu užtikrinant tvarumą. Kaip pažymi G. Richards (2018), kultūrinis turizmas yra plėtojamas ne tik siekiant finansinės naudos, bet ir kaip būdas stiprinti kultūrinį identitetą bei bendruomenės ryšius.

Galiausiai, kultūrinis turizmas yra svarbus įrankis, leidžiantis bendruomenėms ne tik išlaikyti savo kultūrinį identitetą, bet ir pasinaudoti galimybėmis, kurias teikia globalizacija. Kuriant turizmo produktus, kurie atspindi vietos kultūrą, bendruomenės gali pritraukti turistus ir generuoti pajamas, tuo pačiu išsaugodamos savo kultūrinį paveldą.

Kultūrinis turizmas, kaip bendruomenių tvarumo skatinimo priemonė, turi neabejotiną potencialą ekonominiams, socialiniams ir kultūriniams pokyčiams. Analizuojant jo poveikį bendruomenių tvarumui, akcentuojama, kad tvarus kultūrinis turizmas gali būti naudingas tiek ekonominiu, tiek socialiniu aspektu, tačiau jo sėkmė priklauso nuo atidumo ir atsakomybės tiek iš vietos gyventojų, tiek iš turistų pusės.

Kultūrinis turizmas suteikia galimybę bendruomenėms išlaikyti savo kultūrinį identitetą, tuo pačiu generuojant ekonominę naudą. Turizmas, grindžiamas kultūros ištekliais, skatina vietos gyventojų dalyvavimą, didina jų užimtumą ir pajamų lygį. Tinkamai valdoma, gali tapti svarbia priemone, leidžiančia bendruomenėms ne tik išlaikyti savo kultūrinį identitetą, bet ir pasinaudoti galimybėmis, kurias teikia globalizacija. Svarbu užtikrinti, kad visos veiklos būtų orientuotos į ilgalaikį tvarumą, kad kultūrinis turizmas galėtų tapti realia galimybe bendruomenių ekonominiam ir socialiniam vystymuisi.

Bendruomenių vystymas kultūriniame turizme yra esminis aspektas, leidžiantis užtikrinti tvarų turizmo augimą, kuris ne tik teikia ekonominę naudą, bet ir skatina socialinę integraciją bei kultūrinių vertybių išsaugojimą. Tvarus kultūrinis turizmas neabejotinai yra naudingas tiek turistams, tiek vietos gyventojams, tačiau jo sėkmė priklauso nuo bendruomenių įsitraukimo ir aktyvaus dalyvavimo. G. Richards (2018) pabrėžia, kad bendruomenių įsitraukimas yra būtinas norint pasiekti tvaraus turizmo tikslus ir užtikrinti, kad turizmo plėtra būtų harmoningai suderinta su vietos kultūra ir tradicijomis. Bendruomenių dalyvavimas kultūriniame turizme leidžia joms išsaugoti savo kultūrinį paveldą ir identitetą. Kultūrinių renginių ir festivalių organizavimas yra viena iš būdų, kaip bendruomenės gali aktyviai prisidėti prie kultūrinio turizmo. Tokie renginiai ne tik pritraukia turistus, bet ir skatina vietos gyventojų dalyvavimą, bendradarbiavimą ir kultūrinio identiteto išsaugojimą (Richards, 2018). Be to, kultūrinių renginių organizavimas gali padėti ugdyti bendruomenių pasididžiavimą savo kultūra ir tradicijomis, kas prisideda prie jų socialinio tvarumo. Kai vietos gyventojai yra įtraukti į turizmo plėtrą, jie turi galimybę dalyvauti kultūrinių tradicijų ir papročių išsaugojime. Tai ypač svarbu vietoms, kur kultūra ir tradicijos gali būti greitai prarandamos dėl globalizacijos ir komercializacijos (Richards, 2018).

Bendruomenės dažnai yra savo kultūros ambasadoriais, pristatančiais savo tradicijas ir papročius turistams, padedančiais išsaugoti kultūrinį paveldą, bet ir skatinančiais turistus geriau suprasti ir vertinti vietos kultūrą. Pasak D. Gursoy ir J. S. Chen (2006), autentiškos kultūrinės patirtys, kurias teikia bendruomenės, yra vienas iš svarbiausių veiksnių, traukiančių turistus.

Bendruomenių dalyvavimas kultūriniame turizme gali pagerinti socialinę infrastruktūrą ir stiprinti vietos identitetą. Šis procesas prasideda nuo vietos gyventojų įtraukimo į turizmo planavimą ir valdymą. Būtent per aktyvų dalyvavimą bendruomenės nariai gali daryti įtaką turistinėms veikloms,

užtikrindami, kad jos atitiktų jų kultūrinės vertybės ir tradicijas (McKercher, 2002). Be to, bendruomenių dalyvavimas leidžia geriau suprasti, kaip kultūrinio turizmo plėtra veikia jų kasdienį gyvenimą ir socialinius santykius. Šiuo aspektu svarbu pažymėti, kad tvarus kultūrinis turizmas gali tapti priemone, padedančia stiprinti vietos bendruomenės, didinti jų socialinę gerovę ir išsaugoti kultūros paveldą (Tisdell, 2001).

Kultūrinis turizmas yra esminis įrankis, leidžiantis bendruomenėms užtikrinti tvarų vystymąsi, apimančią ekonominius, socialinius ir kultūrinius aspektus. Lentelėje ir tekste pateikti tyrėjų pastebėjimai vieningai pabrėžia bendruomenių įtraukimo į kultūrinio turizmo plėtrą svarbą. Bendruomenių dalyvavimas užtikrina ne tik ekonominę naudą, bet ir skatina socialinę integraciją, stiprina vietos identitetą bei prisideda prie kultūrinio paveldo išsaugojimo.

Tyrėjai, tokie kaip K. L. Blackstock (2005) ir J. R. B. Ritchie bei G. I. Crouch (2003), pabrėžia, kad vietos gyventojų įtraukimas į turizmo plėtros procesus pagerina socialinę infrastruktūrą ir užtikrina tvarumą. E. Kastenholz ir D. J. Timothy pastebi, kad kultūrinio turizmo iniciatyvos sukuria naujas galimybes gyventojams, skatina ekonominę plėtrą ir mažina socialinę atskirtį. B. Garrod ir A. Fyall (2000) akcentuoja, jog aktyvus bendruomenių įtraukimas leidžia užtikrinti, kad turizmo veiklos ilgalaikė nauda būtų tolygiai paskirstyta.

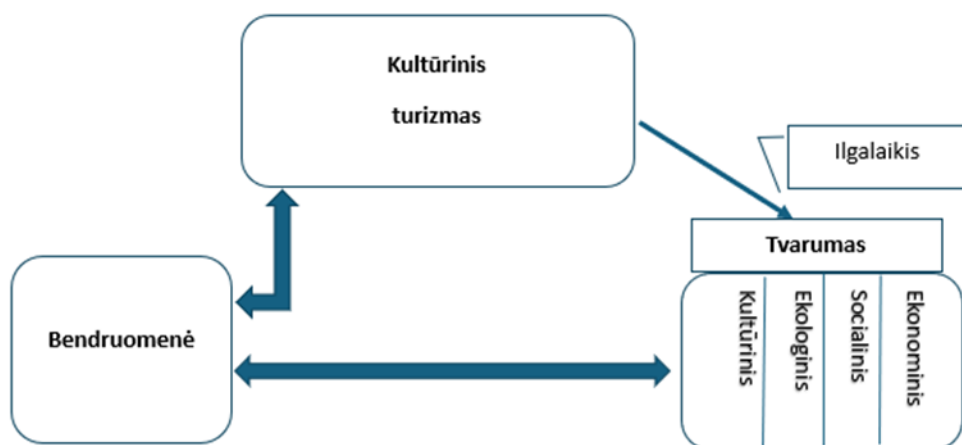
Kultūrinis turizmas ne tik prisideda prie ekonominio augimo, bet ir užtikrina kultūros paveldo bei tradicijų apsaugą. Aktyvus bendruomenių dalyvavimas leidžia išsaugoti vietos autentiškumą ir užtikrinti, kad turizmo plėtra nepažeistų kultūrinės aplinkos. Šis procesas reikalauja atsakingo planavimo, orientuoto į ilgalaikį tvarumą, socialinį teisingumą ir bendruomenių įgalinimą. Apibendrinant, tvarus kultūrinis turizmas yra galingas įrankis, galintis ne tik išlaikyti bendruomenių kultūrinį identitetą, bet ir užtikrinti jų ekonominę bei socialinę gerovę. Tačiau šio potencialo įgyvendinimas priklauso nuo aktyvaus bendruomenių dalyvavimo ir atsakingo turizmo valdymo, kuris subalansuoja ekonominius interesus su kultūriniu paveldu ir socialine sanglauda. Tik taip kultūrinis turizmas gali tapti ilgalaikiu tvarumo modeliu, teikiančiu naudą tiek turistams, tiek vietos gyventojams.

1.4. Teorinis bendruomenių kultūrinio turizmo vystymo įtakos jų tvarumui modelis

Bendruomenės teorinis modelis (2pav.) yra sukurtas norint parodyti, kaip tvarus bendruomeninis kultūrinis turizmas gali būti vystomas per 4 pagrindinius komponentus: ekonominį, socialinį, aplinkosauginį ir kultūrinį tvarumą. Šie komponentai ne tik papildo vienas kitą, bet ir

sąveikauja tarpusavyje, siekiant sukurti ilgalaikę naudą vietos bendruomenėms, išsaugoti kultūros paveldą ir darant įtaką bendruomenių tvarumui.

Šio modelio integracija padeda sukurti holistinį kultūrinio turizmo tvarumo pagrindą, kuris atliepia vietos bendruomenių, lankytojų ir kultūros paveldo poreikius per kultūrinio turizmo vystymą ir daro socialinę, ekonominę ir aplinkosauginę įtaką.

pav. 2 Teorinis bendruomenių kultūrinio turizmo vystymo įtakos jų tvarumui modelis

Kultūrinis turizmas šiame modelyje tai svarbiausia dedamoji dalis, tai atneša ekonominę naudą, padeda bendruomenėms išsaugoti ir skleisti savo kultūrinį paveldą. Kultūrinis turizmas apima ne tik istorinių vietų ir paveldo objektų lankymą, bet ir kultūrinės veiklos organizavimą, kaip, pavyzdžiui, festivalius, parodas, tradicinių amatų demonstravimus ir t. t. Tai dedamoji dalis, kuri vystoma atsakingai, ji gali tapti svarbiu įrankiu kultūros išsaugojimui, didindama jos vertę tiek vietos gyventojams, tiek turistams.

Bendruomenė – viena iš svarbiausių modelio sudedamųjų dalių, atlieka reikšmingą vaidmenį kultūrinio turizmo vystymui. Tai nėra tik pasyvus vartotojas, bet aktyvus dalyvis, kuris ne tik kuria ir dalijasi savo kultūriniu paveldu, bet ir užtikrina išsaugojimą ateities kartoms. Bendruomenės įtraukimas į kultūrinio turizmo procesą leidžia kurti tvarų ir subalansuotą turizmą, kuris būtų naudingas turistams ir vietos gyventojams, o taip pat prisidėtų prie kultūrinių ir gamtos išteklių apsaugos bei išsaugojimo.

Modelyje tvarumas apima keturias pagrindines dimensijas: socialinę, ekonominę, ekologinę ir kultūrinę. Kultūrinis turizmas veikia kaip variklis, kuris ne tik prisideda prie ekonominio tvarumo, bet ir skatina socialinę bendruomenių sanglaudą bei kultūrinį tapatumą, tuo pačiu užtikrindamas gamtos ir kultūrinio paveldo apsaugą.

Pirmoji rodyklė, vedanti nuo kultūrinio turizmo į bendruomenę, parodo kultūrinio turizmo įtaką bendruomenėms, kuriose aktyvus įsitraukimas į turizmo procesus skatina jų tvarų vystymą. Rodyklė yra abipusė, nes bendruomenės taip pat aktyviai formuoja kultūrinio turizmo kryptį ir plėtrą. Antroji rodyklė, vedanti nuo bendruomenės į ilgalaikį tvarumą, pabrėžia, kad bendruomenių dalyvavimas užtikrina ne tik užtikrina kultūrinio paveldo išsaugojimą, bet ir socialinę sanglaudą bei aplinkosaugos aspektus, kurie yra esminiai tvarumo procesams. Paskutinė rodyklė, vedanti nuo kultūrinio turizmo į ilgalaikį tvarumą, rodo, kad atsakingas turizmo vystymas ne tik generuoja ekonominę naudą, bet ir prisideda prie kultūrinio paveldo išsaugojimo bei tvarios bendruomenės kūrimo.

Modelis aiškiai parodo, kad kultūrinis turizmas, bendruomenių įsitraukimas ir tvarumas yra tarpusavyje susiję ir nesukuria izoliuotų procesų, bet sukuria integruotą visumą.

II. KAUNO MIESTO BENDRUOMENIŲ KULTŪRINIO TURIZMO VYSTYMO ĮTAKA JŲ TVARUMUI

2.1. Tyrimo metodologija

Tyrimo aktualumas. Kauno miesto bendruomenių kultūrinio turizmo įtakos jų tvarumui tyrimas yra itin svarbus moksliniu ir praktiniu požiūriu. Kultūrinis turizmas šiandien tapo viena iš pagrindinių priemonių, skatinančių tvarų miesto vystymąsi. Kaunas, tapęs Europos kultūros sostinė 2022 metais, patyrė intensyvių kultūrinio turizmo augimą, tačiau kartu susidūrė ir su iššūkiais, siekdamas užtikrinti šio proceso tvarumą. Miesto bendruomenės aktyviai dalyvavo kultūrinio turizmo plėtroje, kurdamos naujus turizmo produktus, organizuodamos renginius ir saugodamos materialų ir nematerialų kultūrinį paveldą. Atsižvelgiant į šiuos aspektus, tyrimas, skirtas analizuoti Kauno miesto bendruomenių įsitraukimo į kultūrinio turizmo veiklas įtaką jų tvarumui, tampa labai reikšmingas teoriniu ir praktiniu aspektu.

Svarbu paminėti, kad kultūrinis turizmas prisideda prie miestų ekonominio vystymosi, skatindamas vietos verslą, bet ir didindamas bendruomenių socialinį įsitraukimą ir kultūrinį identitetą. Kauno mieste bendruomenės, kaip aktyvūs dalyviai, kūrė ir vystė turizmo produktus, organizavo kultūrinius renginius, prisidėjo prie kultūros puoselėjimo ir materialiojo bei nematerialiojo paveldo išsaugojimo. Tačiau nors kultūrinio turizmo plėtra atneša daug galimybių, taip pat kyla ir nemažai iššūkių. Svarbu išsiaiškinti, kokie veiksniai lemia bendruomenių aktyvumą, kaip jos sugeba įveikti ribotus išteklius, bendradarbiauti su vietos valdžia ir užtikrinti kultūrinio turizmo tvarumą ilgalaikėje perspektyvoje.

Tyrimas yra svarbus, nes kultūrinio turizmo poveikis bendruomenių tvarumui dažnai nėra pilnai suprantamas. Nors teorijoje šios sąsajos yra nagrinėjamos, praktiškai daugelyje miestų trūksta konkrečių duomenų apie tai, kaip kultūrinis turizmas prisideda prie bendruomenių ekonominio, socialinio ir aplinkosauginio tvarumo. Kaunas, kaip Europos kultūros sostinė, yra puikus pavyzdys, kai miestų bendruomenės sukuria įvairius kultūrinius produktus ir renginius, tačiau ne visada įvertina jų įtaką pačių bendruomenių tvarumui. Šio tyrimo metu bus siekiama išsiaiškinti, kaip bendruomenės vysto kultūrinį turizmą, kokie yra pagrindiniai skatinimo ir ribojimo veiksniai, ir kaip tai veikia jų tvarumą.

Tyrimo rezultatai gali būti ypač naudingi tiek akademiniam diskursui, tiek praktinėms rekomendacijoms vietos bendruomenėms ir savivaldybei. Supratimas apie tai, kokios strategijos ir veiksniai yra svarbūs kultūrinio turizmo tvarumui, padės ne tik optimizuoti kultūrinio turizmo plėtrą,

bet ir užtikrinti, kad ji būtų naudinga bendruomenių ekonomikai, kultūrai ir socialinei integracijai. Be to, tyrimas prisidės prie mokslo žinių apie kultūrinį turizmą ir tvarumą, gilindamas supratimą apie šių dviejų sričių tarpusavio sąsajas ir leidžiantis suformuluoti rekomendacijas, kaip gerinti praktinį kultūrinio turizmo vystymą ir ilgalaikį jo poveikį miestų bendruomenėms.

Tyrimo aktualumas taip pat slypi ir tuo, kad Kauno miesto bendruomenės, kaip kultūrinio turizmo dalyvės, gali pateikti vertingas įžvalgas apie šio sektoriaus plėtros galimybes ir ribojimus. Tai ypač svarbu miestams, siekiantiems išlaikyti savo tvarumą, tuo pačiu užtikrinant, kad kultūrinis turizmas būtų naudingas ne tik ekonominiu, bet ir socialiniu bei aplinkosauginiu požiūriu.

Tyrimo problema: Kokia Kauno miesto bendruomenių kultūrinio turizmo įtaką jų tvarumui?

Tyrimo objektas: Kauno miesto bendruomenių kultūrinio turizmo įtaką jų tvarumui

Tyrimo tikslas: Ištirti Kauno miesto bendruomenių kultūrinio turizmo įtaką jų tvarumui.

Uždaviniai:

1. Nustatyti, kokius Kauno miesto bendruomenės valdo kultūrinio turizmo išteklius ir vysto produktus.
2. Ištirti Kauno miesto bendruomenių dalyvavimo kultūrinio turizmo veiklose formas ir aktyvumą.
3. Išanalizuoti pagrindinius veiksnius, kurie skatina arba riboja Kauno miesto bendruomenių tvarumą kultūrinio turizmo kontekste.
4. Remiantis empirinio tyrimo analizės rezultatais, patikslinti teorinį bendruomenių kultūrinio turizmo įtakos jų tvarumui modelį.

Tyrimo pobūdžio pagrindimas. Šio darbo tikslas – ištirti Kauno miesto bendruomenių kultūrinio turizmo įtaką jų tvarumui, todėl tyrimas yra **mišraus pobūdžio**: kiekybinis ir kokybinis.

Kiekybinis tyrimas bus naudojamas nustatyti, kokie yra bendruomenių kultūrinio turizmo ištekliai ir jų aktyvumo lygis. Šiam tikslui bus atlikta **anketinė apklausa** su Kauno miesto bendruomenių nariais, siekiant įvertinti jų dalyvavimą kultūrinio turizmo veiklose bei nustatyti pagrindinius skatinimo ir ribojimo veiksnius.

Kokybinis tyrimas bus taikomas siekiant išsamiau suprasti bendruomenių tvarumo aspektus kultūrinio turizmo kontekste. Bus atliekami **pusiau struktūruoti interviu** su bendruomenių lyderiais

ir vietos valdžios atstovais, siekiant išsiaiškinti, kaip kultūrinis turizmas veikia bendruomenių ekonominį, socialinį ir aplinkosauginį tvarumą.

Toks metodų derinys leis gauti tiek kiekybinius, tiek kokybinius duomenis, kurie padės pilnai atsakyti į tyrimo klausimus ir įgyvendinti darbo tikslą.

Tyrimo strategija. Tyrime naudojama mišraus pobūdžio tyrimo strategija, apimanti tiek kiekybinį, tiek kokybinį tyrimą. Pasirinkus šią strategiją siekiama išsamiai ir daugiasluoksniškai išnagrinėti Kauno miesto bendruomenių dalyvavimą kultūrinio turizmo veiklose bei šio proceso įtaką jų tvarumui. Mišraus tyrimo metodų pasirinkimas yra pagrįstas metodologų nuomonėmis apie jų naudą ir efektyvumą sudėtingų socialinių reiškinių analizėje (Kardelis, 2011; Židžiūnaitė, 2018). Pasak Kardelio (2011), mišri tyrimo strategija leidžia pasiekti išsamų ir gilesnį supratimą apie tiriamus socialinius reiškinius, apjungiant kiekybinio ir kokybinio tyrimo metodų stipriąsias puses.

Kiekybinis tyrimas buvo skirtas tiksliai pasirinktomis kultūros bendruomenėms, siekiant gauti objektyvius ir sistemingus duomenis apie jų dalyvavimą kultūrinio turizmo veiklose. Šio tyrimo tikslas – nustatyti kultūrinio turizmo išteklių ir produktų valdymą bei bendruomenių aktyvumą. Kiekybinis metodas pasirinktas, nes, kaip teigia Novelskaitė (2017), jis leidžia užfiksuoti didelį duomenų kiekį ir atlikti statistinę analizę, kas suteikia galimybę objektyviai įvertinti bendruomenių dalyvavimo intensyvumą ir ryšį su tvarumu. Apklausos tikslas buvo pasiekti tikslines bendruomenes, kurios yra aktyviai įsitraukusios į kultūrinio turizmo procesus ir galėtų suteikti konkrečius, kiekybinius duomenis apie jų veiklą.

Kokybinis tyrimas buvo atliktas su bendruomenių pirmininkais ir kitais organizacijų atstovais, kad būtų galima išsamiau ir giliau suprasti bendruomenių požiūrį į kultūrinį turizmą, jų motyvus ir iššūkius, su kuriais susiduria vystant šią veiklą. Kokybiniai interviu leidžia gauti vertingų įžvalgų apie subjektyvius veiksnius, tokius kaip motyvacija, iššūkiai ir vietos kultūros kontekstas, kurie negali būti užfiksuoti vien tik kiekybiniais duomenimis. Pagal Kardelį (2011), kokybiniai metodai leidžia gilintis į socialinius procesus ir sužinoti, kaip žmonės patiria tam tikras realijas ir kokie asmeniniai veiksniai įtakoja jų elgseną.

Taip pat, kokybiniai duomenys padeda išsiaiškinti, kaip kultūrinis turizmas prisideda prie bendruomenių tvarumo įvairiose srityse – ekonominėje, socialinėje ir kultūrinėje. Novelskaitė (2017) pabrėžia, kad kokybiniai tyrimai dažnai suteikia galimybę suprasti reiškinių prasmę, kurią sunku užfiksuoti tik kiekybiniais metodais.

Pasirinkus šią mišrią tyrimo strategiją, užtikrinama, kad tyrimas būtų išsamus ir subalansuotas. Kiekybiniai duomenys suteikia statistinį pagrindą, tuo tarpu kokybiniai duomenys leidžia suprasti giluminius ir kontekstinius aspektus, kurie formuoja bendruomenių požiūrį į kultūrinį turizmą ir jų tvarumo iššūkius. Tai leidžia pasiekti visapusišką tyrimo tikslų įgyvendinimą ir suteikti vertingas įžvalgas apie kultūrinio turizmo vystymo įtaką bendruomenių tvarumui.

Tyrimo imtis. Respondentų atranka – netikimybinė (paprastoji atsitiktinė atranka). Tyrimo anketa buvo skirta Kauno miesto bendruomenių nariams, siekiant nustatyti, kaip jie dalyvauja kultūriniame turizme ir kaip tai veikia jų tvarumą. Kadangi tyrimo tikslas buvo išanalizuoti bendruomenių požiūrį į kultūrinį turizmą, atranka buvo orientuota į aktyviai dalyvaujančius bendruomenių narius, turinčius patirties kultūrinio turizmo veiklose.

Iš viso susisiekti su 28 Kauno miesto bendruomenėmis. Iš jų - 9 bendruomenės sutiko atlikti tyrimą ir dalyvauti apklausoje. Kiekybiniame tyrime dalyvavo 100 bendruomenės narių, kurie buvo atsitiktinai atrinkti iš šių 9 bendruomenių. Kokybinis tyrimas buvo atliktas su 4 bendruomenių pirmininkais arba vadovais, kurie pateikė galias įžvalgas apie bendruomenių motyvus, iššūkius ir požiūrį į kultūrinį turizmą bei tvarumą. Anketos, naudojamos tyrimo metu, pateikiamos Prieduose nr. 2, 3, 4 ir 5.

Kiekybinė apklausa buvo sukurta ir atlikta naudojant programą Forms.app. Ši programa leido surinkti duomenis greitai ir patogiai, naudojant internetinę anketą. Anketa, naudojama tyrimo metu, pateikiama Priede nr. 1.

Duomenų rinkimo metodai

Tyrimui duomenys buvo renkami 2 metodais:

1. **Anketinė apklausa** – šiuo būdu buvo atliekamas kiekybinio tyrimo pagrindinis duomenų rinkimo metodas. Respondentai užpildė anketas, kuriose buvo klausimai apie kultūrinio turizmo veiklas, ekonominę ir socialinę poveikį, infrastruktūros plėtrą, bendruomenių įtraukimą ir tvarumo principus. Apklausos metu respondentas galėjo atsakyti tiek į uždarus klausimus (su pasirenkamais atsakymais), tiek į atvirus, taip siekiant gauti papildomų paaiškinimų.
2. **Pusiau struktūruotas interviu** – šiuo būdu buvo atliekamas kokybinio tyrimo metodas, **apklausta** 4 bendruomenių atstovai. Šio **tyrimo** metu buvo užduodami atviri klausimai, leidžiantys **suprasti** respondentų nuomonę apie kultūrinio turizmo įtaką jų bendruomenėms.

Atrankos metodai

Atrankos metodas yra tikslinis, orientuotas į Kauno miesto bendruomenių narius, kurie yra susiję su kultūrinio turizmo veiklomis. Atranka apima respondentus, kurie:

- Tiesiogiai dalyvauja kultūrinio turizmo renginiuose ar veiklose.
- Yra šių veiklų naudos gavėjai (vietos gyventojai, kultūros paveldo puoselėtojai, turizmo paslaugų teikėjai).

Duomenų analizė

Kiekybinio tyrimo duomenys buvo apdoroti naudojant Forms.app programą, kuri leido surinkti ir apdoroti atsakymus greitai ir patogiai. Analizuojant atsakymus, buvo taikyta aprašomoji statistika: apskaičiuoti vidurkiai, procentai ir standartiniai nuokrypiai, siekiant apžvelgti bendruomenių dalyvavimo intensyvumą ir jų tvarumo vertinimus. Aprašomoji statistika: Bus analizuojamas atsakymų pasiskirstymas, apskaičiuojami vidurkiai, procentai ir standartiniai nuokrypiai, siekiant apibendrinti pagrindines tendencijas.

Kokybinio tyrimo apklausa vyko per patogias bendruomenės atstovams tinkamas internetines platformas (teams, messenger programos).

Etiniai tyrimo aspektai

Tyrimas vykdomas laikantis akademinės etikos principų. Visi respondentai yra informuojami apie tyrimo tikslą ir jų duomenų tvarkymo anonimiškumą. Dalyvavimas yra savanoriškas, o surinkti duomenys bus naudojami tik tyrimo tikslais, laikantis Lietuvos Respublikos asmens duomenų apsaugos įstatymo. Platformos funkcionalumas užtikrina, kad respondentų asmeniniai duomenys nebus atskleisti.

Tyrimo apribojimai

1. Geografinė aprėptis: Kauno miesto bendruomenėmis, todėl išvados nėra tiesiogiai taikomos kitoms Lietuvos vietovėms.
2. Imties dydis: 100 respondentų gali apriboti statistinės analizės galimybes platesniame Lietuvos kontekste, tačiau šis dydis laikomas tinkamu Kauno miesto bendruomenių reprezentatyvumui.

- Internetinio metodo ribotumas: Respondentai, kurie neturi prieigos prie interneto ar nėra įgudę naudotis skaitmeninėmis technologijomis, gali likti neįtraukti į tyrimą.

Tyrimo reikšmė. Šis tyrimas papildys esamą mokslinę literatūrą apie tvarų kultūrinį turizmą, analizuodamas empiriškai pagrįstus ryšius tarp kultūrinio turizmo veiklų ir bendruomenių tvarumo dimensijų. Tyrimo rezultatai taip pat yra reikšmingi praktiniu požiūriu – jie gali būti naudingi Kauno bendruomenėms ir savivaldybei, siekiant efektyviau plėtoti kultūrinį turizmą ir didinti jo teikiamą naudą vietos gyventojams.

2.2. Tyrimo eiga

Kiekybinio tyrimo procesas buvo pradėtas 2024 m. lapkričio 22 dieną. Su Kauno miesto ir Kauno rajono savivaldybėmis bei jų atstovaujamos kultūrinio turizmo bendruomenėmis pirmiausia buvo susisiekiama (lentelė nr.4). Bendravome telefonu, kurio metu pristačiau tyrimo tikslą, pagrindinius klausimus ir tyrimo svarbą.

2024 m. lapkričio 25 dieną, po pokalbių su potencialiais dalyviais telefonu, tyrimo anketas išsiunčiau elektroniniu paštu. Laiške pateikiau nuorodą į tyrimo anketą, detaliai aprašiau jos tikslus ir nurodžiau galutinį terminą, iki kada tikimasi gauti atsakymus. Anketų pildymo rezultatų laukiau iki gruodžio 11 dienos. Tokiu būdu užtikrindama, kad visi potencialūs respondentai galėtų pasiplanuoti laiką dalyvavimui ir pateiktų savo atsakymus patogiu laiku.

Lentelė Nr. 4

Bendruomenės su kuriomis buvo susisiekiama

1.	Aleksoto bendruomenės centras
2.	Pilietinės bendruomenės centras „Dainava“
3.	Lampėdžių bendruomenės centras
4.	Eigulių bendruomenės centras
5.	Kalniečių bendruomenės centras
6.	Kaunėnų bendruomenė
7.	Labdaros fondas Petrašiūnų bendruomenės centras
8.	Romainių bendruomenės centras
9.	Asociacija „Žaliasis Ažuolynas“
10.	Kauno Vilijampolės bendruomenės centras „Veršva“
11.	Vaišvydavo bendruomenės centras
12.	Panemunės bendruomenė

13.	Palemono bendruomenės centras
14.	Asociacija „Romainių šilas“
15.	Kauno Šilainių bendruomenės centras
16.	Aukštųjų Šančių bendruomenės centras
17.	Žaliakalnio bendruomenės centras „Pelėdos“
18.	Kauno Sargėnų ir Vytėnų bendruomenės centras
19.	Amalių bendruomenė „Amalė“
20.	Viešoji įstaiga Šilainių bendruomenės centras
21.	Eigulių-Žaliakalnio bendruomenės centras
22.	Bendruomenės centras „Girstupio slėnis“
23.	Asociacija bendruomenės centras „KINAS Panemunė“
24.	Žemųjų Šančių bendruomenė
25.	Kauno Muravos bendruomenės centras
26.	Raudondvario kaimo bendruomenės centras
27.	Garliavos apylinkių „Sąnašos“ bendruomenė
28.	Daugeliškių krašto bendruomenės centras

Iš 28 bendruomenių, su kuriomis buvo siekiama susisiekti, 8 bendruomenės nebetęsia savo veiklos. 9 bendruomenės sutiko bendradarbiauti ir tęsti veiklą. Likusios bendruomenės, neatsiliepė telefonu ir neatsakė į el. laiškus, tad darau prielaidą, kad jos atsisakė bendradarbiauti atliekant mokslinį tyrimą. Lentelėje nr.5 pateikiamos Kauno miesto bendruomenės, sutikusios dalyvauti tyrime.

Lentelė Nr. 5

Bendruomenės, kurios sutiko dalyvauti tyrime

1.	Kauno Muravos bendruomenės centras
2.	Panemunės bendruomenė
3.	Raudondvario kaimo bendruomenės centras
4.	Garliavos apylinkių „Sąnašos“ bendruomenė
5.	Daugeliškių krašto bendruomenės centras
6.	Bendruomenės centras „Girstupio slėnis“
7.	Žaliakalnio bendruomenės centras „Pelėdos“
8.	Aleksoto bendruomenės centras
9.	Vaišvydavos bendruomenės centras

Atliktas tyrimas, kuris buvo orientuojasi į kultūrinio turizmo plėtros galimybes ir bendruomenių įsitraukimą į šias veiklas. Iš viso gauta 100 atsakymų į anketos klausimus, kurie padėjo išsiaiškinti, kaip bendruomenės vertina kultūrinį turizmą, kaip jos prisideda prie šio sektoriaus plėtros ir kokią naudą patiria iš socialinės ir ekonominės perspektyvos. Priedas nr. 1.

Lentelė Nr. 6

Tyrimo metu buvo pateikta 24 klausimai, kurie buvo suskirstyti į 4 pagrindines temas

Tema	Klausimas	Klausimo tipas
Kultūrinio turizmo ištekliai ir produktai	Kokius kultūrinio turizmo išteklius valdo jūsų bendruomenė (pvz., kultūros paveldas, menas, tradicijos)?	Atviras
	Kokių kultūrinio turizmo produktų (pvz., gidai, renginiai, edukacinės programos) jūsų bendruomenė siūlo?	Atviras
	Kaip vertinate savo bendruomenės kultūrinio turizmo produktų konkurencingumą lyginant su kitais miesto regionais?	Uždara
	Kokius kultūrinio turizmo išteklius, jūsų manymu, galima dar geriau išnaudoti Kaune?	Atviras
Bendruomenių dalyvavimas kultūrinio turizmo veiklose	Kokiuose kultūrinio turizmo veiklose jūsų bendruomenė aktyviai dalyvauja?	Atviras
	Kaip dažnai jūsų bendruomenės nariai dalyvauja organizuojant kultūrinius renginius ar veiklas, susijusias su turizmu?	Uždara
	Ar bendruomenės nariai aktyviai prisideda prie kultūrinio turizmo produktų kūrimo? Jeigu taip, kokiose srityse (pvz., programų kūrimas, renginių organizavimas)?	Atviras
	Kaip vertinate savo bendruomenės įsitraukimo lygį į kultūrinio turizmo veiklas?	Uždara
Socialinė ir ekonominė nauda kultūrinio turizmo kontekste	Kokia, jūsų nuomone, yra kultūrinio turizmo įtaka jūsų bendruomenės ekonomikai?	Atviras
	Ar kultūrinis turizmas prisideda prie vietos verslų plėtros? Jei taip, kokie verslai gauna tiesioginę naudą?	Atviras
	Kokia, jūsų nuomone, yra bendruomenių, dalyvaujančių kultūrinio turizmo veiklose, socialinė nauda?	Atviras
	Ar kultūrinis turizmas padeda stiprinti bendruomenės socialinę sanglaudą? Kaip?	Atviras
Tvarumo principai kultūrinio turizmo veiklose	Kaip jūsų bendruomenė užtikrina kultūrinio turizmo veiklų tvarumą?	Atviras
	Kokių priemonių jūsų bendruomenė imasi siekiant apsaugoti kultūros paveldą ir gamtos išteklius kultūrinio turizmo veiklų metu?	Atviras
	Ar jūsų bendruomenė naudoja ekologiškas ar tvarias praktikas kultūrinio turizmo renginiuose?	Atviras
	Kokie yra pagrindiniai iššūkiai, susiję su tvarumo užtikrinimu kultūrinio turizmo veiklose jūsų bendruomenėje?	Atviras

Kokybinis tyrimas buvo atliktas 2024 metų gruodžio 2–13 dienomis, naudojant pusiau struktūrizuotus interviu su keturiais bendruomenių pirmininkais ir vadovais, atstovaujančiais šiems bendruomenių centrams: Raudondvario bendruomenės centras, Garliavos „Sąnašos“ bendruomenė, Aleksoto bendruomenės centras ir Vaišvydavos bendruomenės centras. Interviu klausimai buvo

parengti remiantis pagrindinėmis kultūrinio turizmo sritimis, įvertinant jo įtaką bendruomenių ekonomikai, socialinei santarvei, infrastruktūrai, aplinkai ir kultūriniam paveldui. Kiekvienam respondentui buvo pateikti 10 klausimų, kuriuose buvo siekiama išsiaiškinti, kaip kultūrinis turizmas veikia bendruomenių kasdienį gyvenimą ir kokią naudą jis atneša tiek vietos gyventojams, tiek turistams.

Visi interviu buvo atlikti nuotoliniu būdu per internetines platformas, tokias kaip „Microsoft Teams“ ir „Messenger“, kad būtų užtikrintas patogumas atstovams ir prisitaikymas prie jų darbo grafikų. Interviu truko nuo 30 iki 45 minučių. Pokalbiai buvo įrašomi su dalyvių sutikimu, kad užtikrinti tikslų ir išsamų atsakymų užfiksavimą bei vėlesnį duomenų analizavimą.

Lentelė Nr. 7

Klausimai kokybiniam tyrimui

1.	Apibūdinkite, kokios kultūrinio turizmo veiklos vyksta jūsų bendruomenėje. Kokią naudingą patirtį šios veiklos suteikia tiek vietos gyventojams, tiek turistams?
2.	Kaip kultūrinis turizmas prisideda prie jūsų bendruomenės ekonomikos? Kokį poveikį jis daro vietos paslaugų teikėjams, verslams ir darbo rinkai?
3.	Ar dėl kultūrinio turizmo jūsų bendruomenėje buvo atlikta infrastruktūros plėtra? Kokios infrastruktūros sritys buvo pagerintos (pvz., viešasis transportas, turistams pritaikyta infrastruktūra)?
4.	Kaip jūsų bendruomenė saugo ir puoselėja savo kultūrinį paveldą per turizmo veiklas? Ar pastebite poveikį vietos tradicijoms, amatininkystei, paveldo objektams?
5.	Kaip kultūrinis turizmas veikia bendruomenės socialinę sanglaudą ir tapatybę? Ar šios veiklos padeda stiprinti ryšius tarp bendruomenės narių?
6.	Kokie yra pagrindiniai kultūrinio turizmo finansavimo šaltiniai jūsų bendruomenėje? Ar susiduriate su finansavimo trūkumais ir kokie galėtų būti galimi sprendimai?
7.	Kaip kultūrinis turizmas prisideda prie darbo vietų kūrimo jūsų bendruomenėje? Ar šios veiklos skatina vietinių gyventojų įsitraukimą į turizmo sektorių?
8.	Su kokiais partneriais bendradarbiaujate organizuodami kultūrinio turizmo veiklas? Kokie yra pagrindiniai iššūkiai ir privalumai, susiję su šiuo bendradarbiavimu?
9.	Kaip kultūrinis turizmas veikia aplinką jūsų bendruomenėje? Ar yra priemonių, užtikrinančių tvarų turizmą ir aplinkosaugą, tokių kaip atliekų tvarkymas ar gamtos išteklių apsauga?
10.	Kokių ilgalaikių tikslų ir strategijų jūsų bendruomenė siekia kultūrinio turizmo srityje? Ką norėtumėte pasiekti per artimiausius 5–10 metų?

Tyrimo klausimų pagrindimas. Interviu padeda išsamiai suprasti tiriamą problemą. Nors gautą medžiagą sunku apdoroti statistiniais metodais, ji yra labai informatyvi ir aiškiai interpretuojama. Norint gauti daug tarpusavyje lengvai palyginamų duomenų, reikia klaustis standartizuotų klausimų (Kardelis 2016, 258). Todėl tyrimui pasirinktas pusiau struktūrizuotas interviu, kuriame tyrėjo numatyti konkretūs klausimai ir jų pateikimo seka, tačiau taip pat paliekama erdvė užduoti papildomus klausimus, jeigu pastebima, kad interviu neįsakyti atsakė į numatytą klausimą, reikia gauti gilesnės informacijos arba patikslinti tam tikrą informaciją.

2.3. Tyrimo rezultatų pristatymas

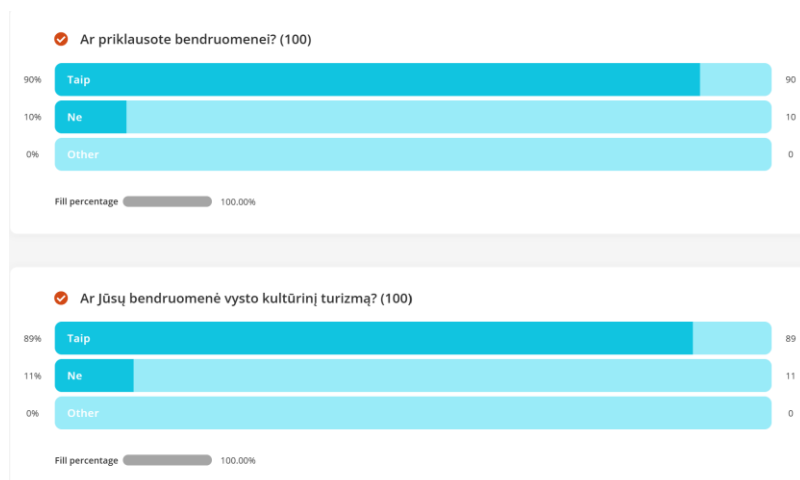
2.3.1. Kokius Kauno miesto bendruomenės valdo kultūrinio turizmo išteklius ir vysto produktus

Tyrimo dalyviai. Dauguma respondentų buvo moterys, sudarančios 70% visų dalyvių, o vyrai sudarė 29%. Tik 1% dalyvių nurodė kitą lytį. Kalbant apie amžių, didžiausią dalį sudarė 31–40 metų amžiaus grupė, kurią atstovavo 32% dalyvių. Sekė 41–50 metų grupė su 26%, o 26–30 metų – 20%. Mažesnę dalį sudarė vyresnės amžiaus grupės: 51–60 metų (12%), 61 ir vyresni (6%) bei 18–25 metų (4%).

72% respondentų nurodė, kad užimti pilną darbo dieną dalyvių. 11% - dirbo nepilną darbo dieną, o 10% - buvo studentai. 6% respondentų nurodė, kad laikinai nedirba arba ieško darbo, dar 6% buvo vaiko priežiūros atostogose, o 2% - buvo išėję į pensiją. Likusi dalis (1%) nurodė kitas veiklas, tačiau nebuvo nurodytos specifinės užimtumo kategorijos, tokios kaip neįgalumas ar mokymasis mokykloje. Dauguma dalyvių turėjo aukštąjį universitetinį išsilavinimą (70%), o 22% – aukštąjį neuniversitetinį arba aukštesnįjį išsilavinimą, pavyzdžiui, technikumą. Tik 9% respondentų buvo įgiję vidurinį arba profesinį išsilavinimą.

Didžiausia dalis respondentų gyveno Kaune – 68%, o 22% – rajone. 13% nurodė gyvenamąją vietą savivaldybių centruose, Dauguma respondentų buvo vedę arba ištekę (51%), 19% gyveno su partneriu, o 17% buvo neįsipareigoję. 9% dalyvių buvo išsiskyrę, 3% – našliai, o 1% nurodė kitą šeimyninę padėtį.

Bendruomenės narystės ir kultūrinio turizmo vystymo ryšys pateikti paveiksle Nr.3

pav. 3 Bendruomenės narystės ir kultūrinio turizmo vystymo ryšys

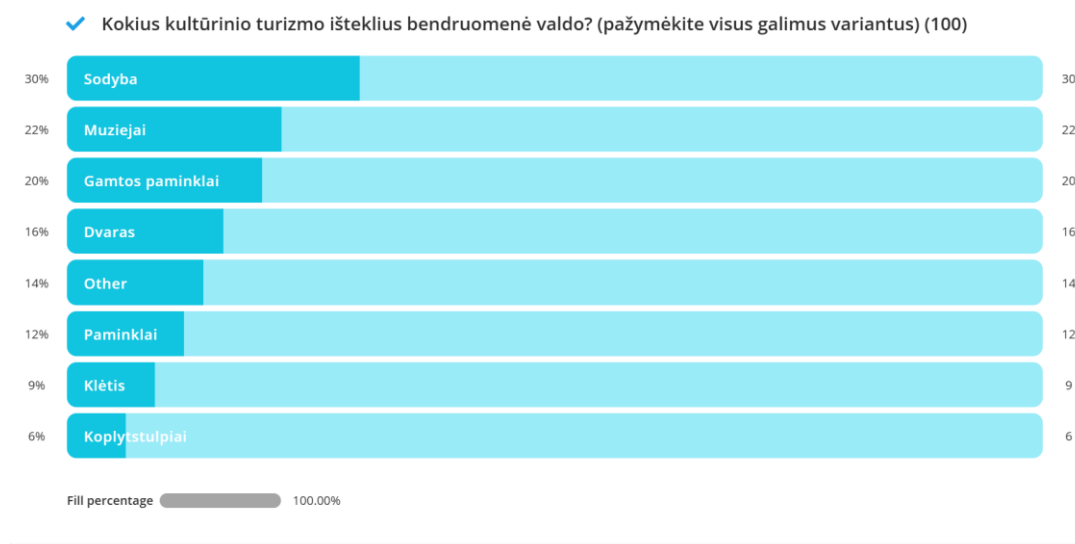
Iš paveiksle pateiktos informacijos matyti, kad net 90% respondentų teigia priklausantys tam tikrai bendruomenei. Šis rezultatas pabrėžia, kad tiriamojoje imtyje dominuoja asmenys, aktyviai dalyvaujantys bendruomeninėse veiklose. Tai yra itin svarbus aspektas, nes būtent bendruomenių nariai dažniausiai yra kultūrinio turizmo plėtros iniciatyvų lyderiai ar aktyvūs dalyviai. Aukštas priklausomumo bendruomenei lygis taip pat rodo, kad egzistuoja stiprus socialinis tinklas, kurį galima naudoti kaip pagrindą įvairioms kultūrinio turizmo veikloms skatinti. Kita vertus, 10% respondentų, kurie teigė nepriklausantys jokiai bendruomenei, gali atspindėti grupę asmenų, kurie yra socialiai pasyvūs arba galimai stokoiantys galimybių įsitraukti į bendruomeninius tinklus. Ši dalis taip pat gali būti potenciali tikslinė grupė, kurią reikėtų labiau integruoti, kad būtų didinamas kultūrinio turizmo plėtros potencialas.

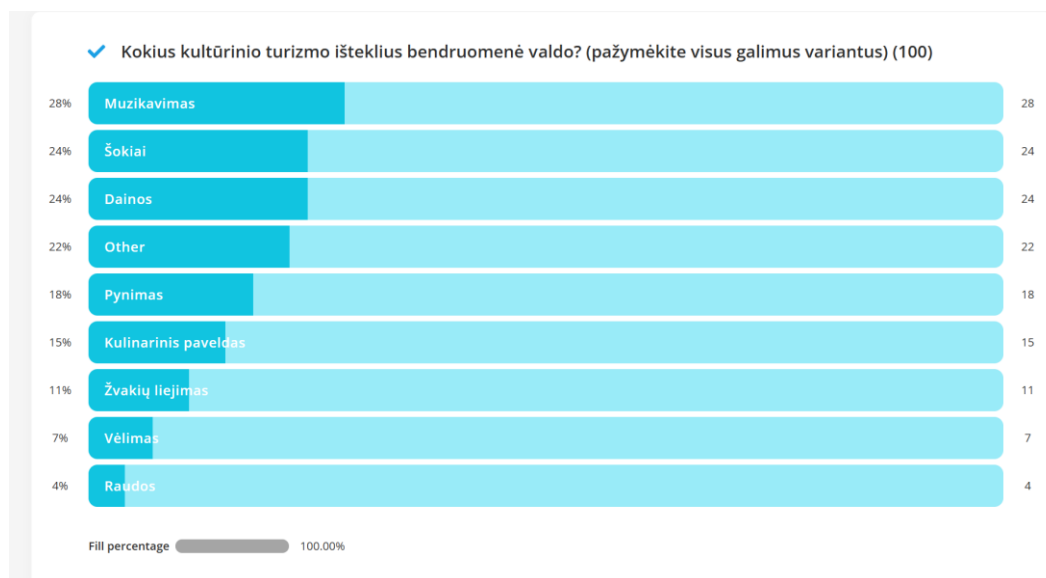
Pateikia dar labiau konkretizuotus duomenis apie bendruomenių veiklas. Net 89% respondentų nurodė, kad jų bendruomenė dalyvauja kultūrinio turizmo veiklose. Šis skaičius įspūdingai aukštas ir rodo, kad dauguma bendruomenių yra ne tik socialiai aktyvios, bet ir strategiškai orientuotos į kultūrinio turizmo plėtrą. Tai gali reikšti, kad bendruomenės suvokia kultūrinio turizmo naudą tiek socialiniu, tiek ekonominiu aspektu. Kultūrinio turizmo plėtra gali kurti papildomas pajamas vietos gyventojams, skatinti tradicijų ir kultūros puoselėjimą, bei stiprinti bendruomeninę tapatybę.

Visgi 11% respondentų, kurie nurodė, kad jų bendruomenė kultūrinio turizmo nevysto, atskleidžia tam tikrų kliūčių egzistavimą. Šios kliūtis gali būti susijusios su resursų stoka, ribotu įsitraukimu arba menku informuotumu apie kultūrinio turizmo galimybes. Taip pat galima daryti prielaidą, kad kai kurios bendruomenės gali turėti kitų prioritetų ar veiklų, kurios trukdo aktyviai įsitraukti į šį sektorių.

Apibendrinant galima teigti, kad tyrimo duomenys atskleidžia stiprią bendruomenių sąveiką su kultūrinio turizmo veiklomis. Didžioji dauguma bendruomenių jau aktyviai dalyvauja šiame sektoriuje, o tai rodo stiprų potencialą tolimesnei kultūrinio turizmo plėtrai. Tuo pačiu, 10–11% respondentų, kurie nėra susiję su bendruomenėmis arba jų veiklos nevykdo, yra reikšminga tikslinė grupė, kurią integravus būtų galima dar labiau sustiprinti kultūrinio turizmo sektorių. Todėl svarbu atsižvelgti į šias tendencijas kuriant strategijas, kurios skatintų tiek platesnį bendruomenių dalyvavimą, tiek stiprintų jau vykdomų veiklų efektyvumą.

Tyrimo klausimai, kuriuose bandoma išsiaiškinti kokius kultūrinio turizmo išteklius bendruomenės valdo, padėjo giliau suprasti, kokius svarbius kultūrinio turizmo išteklius bendruomenės naudoja ir kokia jų reikšmė šiam sektoriui. Atsakymų pasiskirstymas (4pav.) pateikia ne tik kultūrinio turizmo išteklių dažnumą, bet ir atspindi bendruomenių prioritetus bei galimybes plėtoti turizmą.

pav. 4 Kokius kultūrinio turizmo išteklius bendruomenė valdo

Kultūrinio turizmo išteklių įvairovė, kurią valdo bendruomenės, atskleidžia jų gebėjimą išnaudoti tiek tradicinius, tiek šiuolaikinius kultūrinius objektus ir veiklas, kad sukurtų patrauklias turizmo patirtis. Pirmiausia, sodybos, kurias nurodė 30% tyrimo dalyvių, išlieka pagrindiniais kultūrinio turizmo ištekliais. Jos dažnai tampa autentiško vietos gyvenimo ir tradicijų pavyzdžiais, kur turistai gali ne tik ilsėtis, bet ir susipažinti su vietiniais amatais, papročiais ir gyvenimo būdu. Be to, sodybos siūlo galimybę dalyvauti įvairiose kultūrinėse veiklose, tokiuose kaip amatų dirbtuvės ir etnografinės ekspozicijos, pritraukdamos tiek vietinius, tiek užsienio turistus.

Antrą vietą pagal svarbą užima muziejai, kuriuos pasirinko 22% dalyvių. Muziejai veikia kaip kultūrinio turizmo edukaciniai ir informaciniai centrai, pristatydami vietos istoriją, meną ir kultūrą. Jie taip pat dažnai naudoja šiuolaikines technologijas, kad sukurtų dinamišką ir įdomią patirtį turistams. Gamtos paminklai, kuriuos nurodė 20% respondentų, taip pat turi svarbų vaidmenį, nes jie ne tik pristato kraštovaizdžio ir ekologinį paveldą, bet ir skatina turistus prisidėti prie aplinkosaugos iniciatyvų. Šie objektai padeda gilinti turistų supratimą apie vietos gamtos vertybes ir jų išsaugojimo svarbą.

Dvarai ir paminklai (atitinkamai 16% ir 12%) užima svarbias pozicijas, nes jie ne tik išsiskiria savo architektūrine verte, bet ir suteikia galimybę susipažinti su vietos istorija, paveldu bei kultūriniais renginiais, tokiais kaip koncertai ir šokiai. Klėtis ir koplytstulpiai, nors ir mažesnės reikšmės objektai, vis tiek turi potencialą pritraukti turistus, ypač mažesnėse bendruomenėse, nes jie simbolizuoja vietos tradicijas ir gali tapti edukacinių programų dalimi.

Kategorija „Kiti“ (14%) rodo, kad bendruomenės neapsiriboja tik tradiciniais kultūros objektais, bet kuria ir įvairius kitus kultūrinio turizmo išteklius, tokius kaip festivaliai, amatų dirbtuvės ir šiuolaikiniai menų centrai. Šie ištekliai gali būti ne tik unikalūs, bet ir pritaikyti šiuolaikiniams turistų lūkesčiams. Kiek mažesnę atsakymų procentą gavo kulinarinis paveldas (15%) ir tradiciniai amatai, tokie kaip pynimas ir vėlimas (18% ir 7%), tačiau šie ištekliai taip pat atlieka svarbų vaidmenį kultūrinio turizmo plėtroje. Kulinariniai turai ir maisto gaminimo pamokos suteikia turistams galimybę pažinti vietos tradicijas ir sukuria papildomą vertę tiek turistams, tiek vietos verslams. Pynimas ir vėlimas, kaip tradiciniai amatai, leidžia bendruomenėms išsaugoti savo kultūrinį paveldą ir kurti unikalius produktus, kurie pritraukia turistus.

Kultūrinis turizmas taip pat remiasi muzikavimu, šokiais ir dainomis, kurie buvo pasirinkti 24% atsakymų. Šios veiklos yra glaudžiai susijusios su bendruomenių tradicijomis ir gali tapti pagrindiniu turizmo traukos objektu, kuris ne tik pristato vietos kultūrą, bet ir įtraukia turistus į aktyvias kultūrines patirtis. Muzikavimas ir šokiai, dažnai siejami su ritualais ir šventėmis, gali būti naudojami kaip svarbūs edukaciniai ir turistiniai įrankiai.

Apibendrinant, bendruomenės kultūrinio turizmo ištekliai yra įvairūs ir apima tiek tradicinius, tiek šiuolaikinius objektus ir veiklas, kurios gali būti sėkmingai derinamos į turizmo produktus. Toks išteklių pasiskirstymas rodo, kad bendruomenės turi daug galimybių plėtoti kultūrinį turizmą, atsižvelgdamos į savo unikalius kultūrinius bruožus, tradicijas ir tapatybę. Šie ištekliai ne tik praturtina turistų patirtį, bet ir prisideda prie kultūrinio paveldo išsaugojimo bei vietos ekonomikos stiprinimo.

2.3.2. Kokius kultūrinio turizmo produktus bendruomenės vysto

Tyrimo metu pateiktas atviras klausimas „**Kokius kultūrinio turizmo produktus vystote?**“ (lentelė nr. 8) leido išsamiau išanalizuoti bendruomenių vykdomą veiklą kultūrinio turizmo srityje. Nors iš 100 respondentų tik 19 pateikė atsakymus į šį klausimą, šie atsakymai suteikia vertingos informacijos apie tai, kokie kultūrinio turizmo produktai šiuo metu yra vystomi ir kokios veiklos vyrauja bendruomenėse. Lentelėje nr.8 galima matyti atsakiusių į šį klausimą atsakymus:

Kokius kultūrinio turizmo produktus bendruomenė vysto

1.	Dainos, Šokiai, Muzikavimas, Kulinarinis paveldas
2.	Literatūra
3.	Istorinis paveldas
4.	Lietuvių liaudies dainos
5.	Istoriniai šokiai
6.	Krepšių pynimas
7.	Edukacinės pamokos maisto gaminimui
8.	Literatūros išsaugojimas/tyrimas
9.	Suvenyrai, gidų paslaugos
10.	Lietuvių liaudies muzikavimas, atlikimas muziejuose
11.	Literatūra, knygos
12.	Liaudies kultūrai skirti festivaliai
13.	Varžybinių renginių pasirodymai
14.	Vandens turizmas
15.	Pažintinės kelionės po Lietuvą
16.	Susitikimai, vakaronės su meno žmonėmis, rašytojais, poetais
17.	Įvairios kultūrinės švietėjiškos edukacijos
18.	Gamtos pažinimo edukacijos, tapybos plenerai, kalėdinių vainikų pynimas, festivalis SALA, obuolienės virimas
19.	Bandelių kepimas ir etnografinių šokių šokimas

Atsakymai rodo, kad bendruomenės plėtoja įvairius kultūrinio turizmo produktus, kurie apima tiek edukacines veiklas, tiek kultūrinį paveldą ir meno formas. Dažniausiai minimi edukaciniai produktai, tokie kaip edukacinės pamokos maisto gaminimui, švietėjiškos edukacijos ir kūrybiniai plenerai. Tai rodo bendruomenių siekį ne tik perduoti žinias apie tradicijas, bet ir skatinti aktyvų dalyvavimą bei kūrybiškumą, taip pat pabrėžia kultūros integravimą į šiuolaikinį gyvenimą.

Atsakymai liudija, kad bendruomenės aktyviai vysto kultūrinį paveldą, ypač per muzikavimą, šokius ir liaudies dainas. Šis paveldas buvo svarbus praeitame klausime, tai rodo, kad tradicinės meno formos yra gyvybingos ir prisideda prie kultūrinio turizmo plėtros. Taip pat pabrėžtinas kulinarinis paveldas, kuris yra neatsiejama kultūrinio tapatumo dalis. Atsakymai apie bandelių kepimą, obuolienės virimą ar kulinarinius renginius rodo, kad maisto gaminimas yra svarbus ir populiarius kultūrinio turizmo produktas, kuris atspindi tiek kultūrinės tradicijas, tiek šiuolaikinį turistų susidomėjimą autentiškais kulinariniais potyriais.

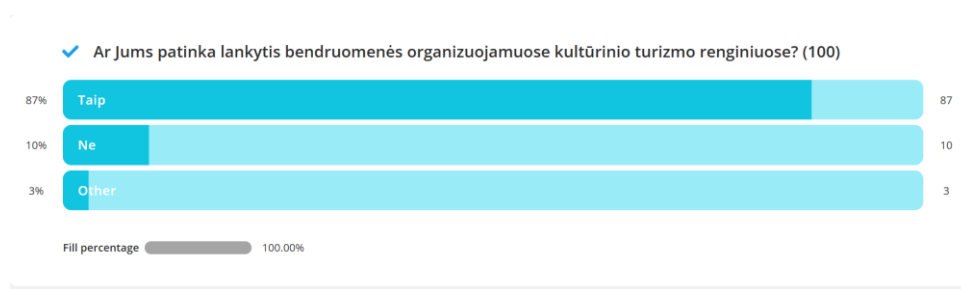
Istorinis paveldas taip pat buvo įvardytas kaip svarbus kultūrinio turizmo produktas, suorganizuoti edukaciniai užsiėmimai, kurie padeda suprasti ir vertinti vietos istoriją bei tradicijas. Atsakymai rodo,

kad bendruomenės ne tik išsaugoja istoriją, bet ir aktyviai ją pristato turistams, tokiu būdu ugdydamos turistų susidomėjimą ir skatindamos jų aktyvų dalyvavimą.

Nurodyti kultūriniai renginiai ir festivaliai, kurie susiję su liaudies kultūra. Tai apima įvairius pasirodymus, varžybas, festivalius, kurie ne tik puoselėja tradicijas, bet ir tampa svarbiais turistiniais renginiais, traukiančiais tiek vietinius, tiek užsienio turistus. Atsakymai apie suvenyrų gamybą ir gidų paslaugas rodo, kad bendruomenės taip pat supranta, jog turistų patirtis yra susijusi ne tik su tiesioginiu dalyvavimu kultūrinėse veiklose, bet ir su galimybe įsigyti autentiškų suvenyrų bei gauti informacijos apie vietos kultūrą.

Kultūrinio turizmo produktų įvairovė, išreikšta atsakymuose, atskleidžia, kad bendruomenės yra aktyvios ir kūrybiškos, o kultūrinio turizmo plėtra yra susijusi su vietos tapatybės išsaugojimu ir jos pristatymu plačiajai auditorijai. Tai taip pat pabrėžia šiuolaikinio kultūrinio turizmo tendenciją, kurioje svarbi ne tik ekonominė nauda, bet ir kultūrinės vertybės bei bendruomenių įtraukimas į šias veiklas. Atsakymai rodo, kad kultūrinis turizmas gali tapti svarbiu įrankiu tiek kultūrinio paveldo išsaugojimui, tiek bendruomenių socialinei ir ekonominei plėtrai.

Norint išsiaiškinti, **kaip dalyviai vertina** bendruomenės organizuojamus kultūrinio turizmo renginius (5pav.) ir kokią pasitenkinimą jie išreiškia dėl šių renginių kokybės bei aktualumo. Pasitenkinimo lygio nustatymas yra svarbus ne tik vertinant bendruomenės veiklos efektyvumą, bet ir siekiant užtikrinti, kad kultūriniai renginiai ir projektai išliktų aktualūs ir naudingi tiek vietos gyventojams, tiek turistams.

pav. 5 Lankymasis kultūrinio turizmo renginiuose

Atsakymai į šį klausimą (15pav.) atskleidžia, kad **87%** respondentų teigė, jog jiems patinka lankytis bendruomenės organizuojamuose kultūrinio turizmo renginiuose. Tai rodo labai teigiamą nuostatą ir didelį pasitenkinimą bendruomenės veikla. Aukštas pasitenkinimo lygis gali būti siejamas

su renginių kokybe, jų gebėjimu atitikti dalyvių lūkesčius ir poreikius. Tai rodo, kad bendruomenė sugeba organizuoti veiklas, kurios yra vertinamos ir sulaukia didelio susidomėjimo.

10% respondentų nurodė, kad jiems nepatinka lankytis šiuose renginiuose, kas rodo tam tikrą grupę žmonių, kuriems galbūt trūksta įtraukimo, aktualumo ar įvairumo organizuojamose veiklose. Šis procentas gali signalizuoti, kad bendruomenė turėtų atsižvelgti į įvairias auditorijas ir galbūt peržiūrėti renginių turinį ar organizavimo metodus, kad jie būtų prieinami ir patrauklūs platesniam žmonių ratui.

Be to, **3%** pasirinko atsakymą "Kiti", tai rodo, kad dalis respondentų galbūt turi kitokių, subjektyvių priežasčių, dėl kurių nesutiko su jau pateiktais atsakymais. Ši grupė galbūt išreiškė norą išsakyti nuomones ar pasiūlymus, tačiau nesijautė tinkamai išreikšti savo pasitenkinimo lygio. Tai gali būti proga surinkti išsamesnę informaciją ir sužinoti, kokie būtent aspektai trukdo kai kuriems asmenims pilnai įsitraukti į kultūrinio turizmo renginius.

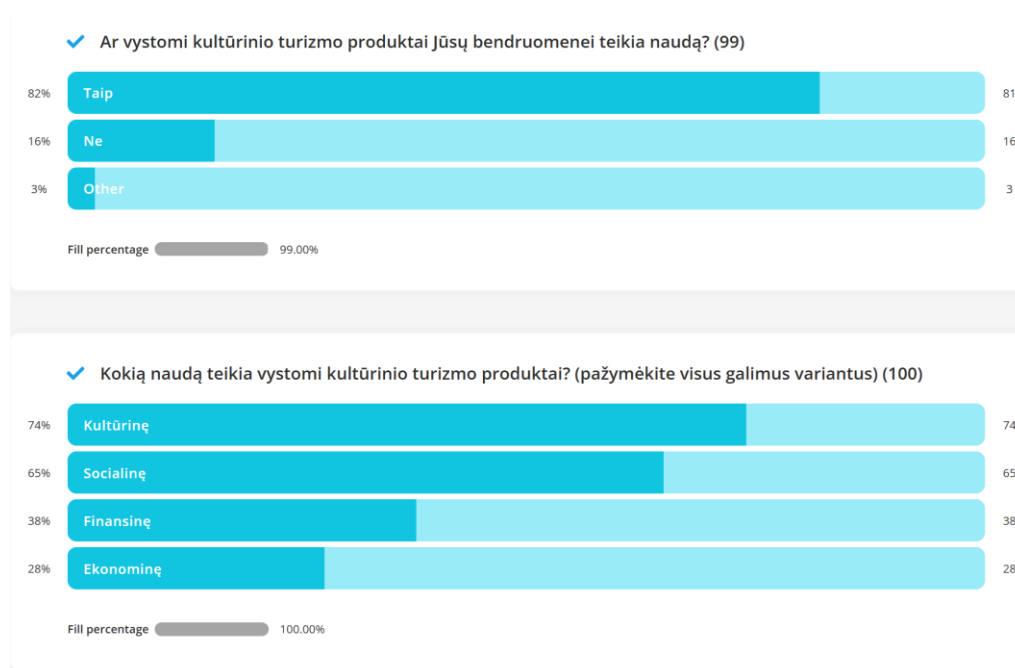
Apibendrinant, bendruomenės organizuojamų kultūrinio turizmo renginių vertinimas yra labai teigiamas, tačiau pastebėtas nedidelis disonansas tarp skirtingų respondentų grupių. Dauguma dalyvių teigiamai vertina renginius, tačiau tam tikra dalis, nors ir maža, turi kritinių nuomonių arba pageidavimų dėl šių renginių. Tai rodo, kad bendruomenės veiklos turėtų būti nuolat vertinamos ir tobulinamos, kad jos atitiktų kuo platesnio dalyvių rato poreikius.

Atliekant kokybinį tyrimą, galima taip pat matyti pateikiamą informaciją apie bendruomenių organizuojamas kultūrinio turizmo veiklas, kurios skatina kultūrinę mainą, tradicijų puoselėjimą ir tvarų turizmą, teikdamos naudą tiek vietos gyventojams, tiek turistams, stiprindamos bendruomenių tapatybę ir prisidedant prie socialinės sanglaudos bei ekonomikos plėtos.

Tyrimas parodė, kad bendruomenės aktyviai plėtoja įvairius kultūrinio turizmo produktus, daugiausia orientuodamosi į edukacines veiklas, kultūrinį paveldą ir kulinarines tradicijas, taip pat organizuodamos liaudies kultūrai skirtus festivalius ir edukacinius renginius. Didžioji dalis dalyvių (87%) išreiškė teigiamą požiūrį į bendruomenių renginius, tačiau 10% respondentų nurodė, kad jiems nepatinka šie renginiai, o 3% pasirinko atsakymą „kiti“, kas rodo, kad tam tikrai grupei žmonių renginiai nėra pakankamai įtraukiantys arba aktualūs. Ši situacija rodo, kad bendruomenės turėtų toliau vertinti ir tobulinti savo renginių turinį ir organizavimą, kad užtikrintų jų atitikimą platesniam dalyvių ratui ir užtikrintų tvarų kultūrinio turizmo vystymą.

2.3.3. Vystomų kultūrinio turizmo produktų nauda bendruomenėms

Tyrimo metu buvo nagrinėjami keli klausimai, siekiant įvertinti kultūrinio turizmo produktų teikiamą naudą bendruomenėms. Šiame etape buvo analizuojami du klausimai (pav. 6) leido giliau suprasti, kaip bendruomenės vertina šiuos produktus ir kokią naudą iš jų gauna. Pirmasis klausimas buvo orientuotas į bendruomenių nuomonę apie tai, ar kultūrinio turizmo produktai joms teikia naudą, o antrasis klausimas buvo skirtas identifikuoti, kokios konkrečios naudos – kultūrinės, socialinės, finansinės ir ekonominės – yra susijusios su šių produktų vystymu.

pav. 6 Kultūrinio turizmo produktų nauda bendruomenėms

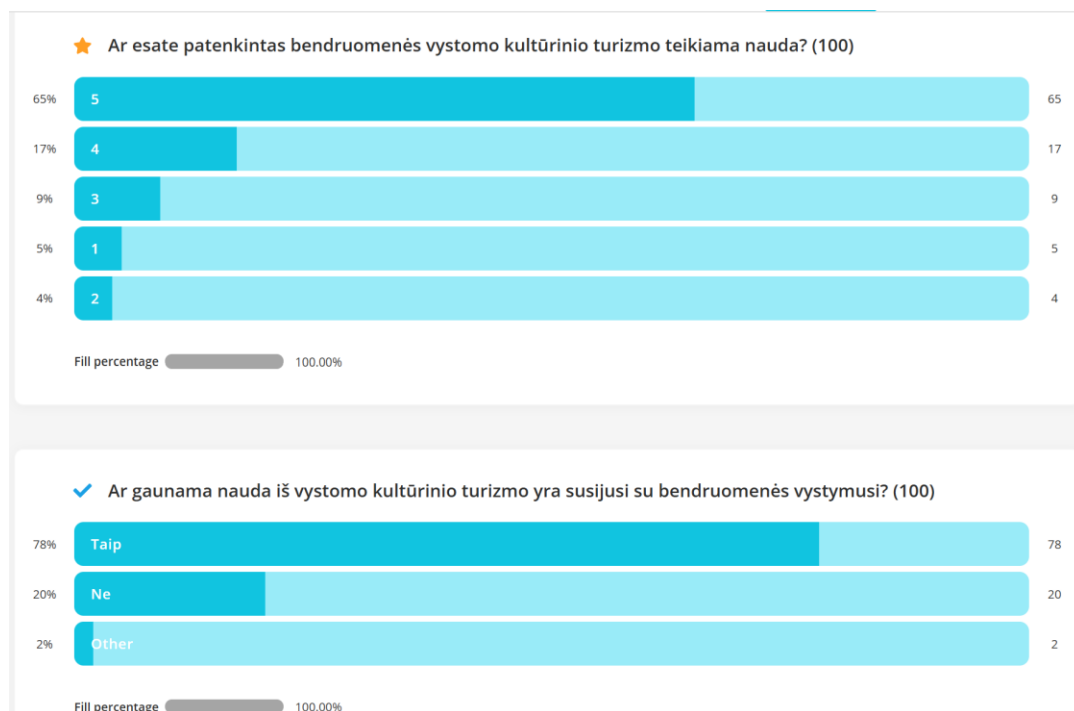
6 pav. esami klausimai, siekė išsiaiškinti ar kultūrinio turizmo produktai teikia naudą bendruomenėms. Iš 99 respondentų 82% atsakė teigiamai, nurodydami, kad kultūriniai turizmo produktai iš tiesų teikia naudą jų bendruomenėms. Tai rodo, kad didžioji dalis bendruomenių pripažįsta kultūrinio turizmo svarbą ir potencialą stiprinti vietos kultūrą bei bendruomenės socialinį gyvenimą. Tačiau 16% respondentų nurodė, kad kultūriniai turizmo produktai nesuteikia naudos, kas gali rodyti tiek struktūrinius iššūkius, tiek trūkumus vystant turizmo paslaugas. 3% atsakiusių nurodė „kitą“ variantą, kas rodo, jog kai kuriems dalyviams galbūt nepavyko tiksliai įvertinti kultūrinio turizmo naudos savo bendruomenėms arba jie galbūt norėjo paminėti kitas, neminimas galimybes.

„Kokią naudą teikia vystomi kultūrinio turizmo produktai?“ pateikė galimybę nustatyti konkrečias naudas, kurias bendruomenės sieja su kultūrinio turizmo plėtra. 74% respondentų nurodė,

kad kultūriniai turizmo produktai suteikia kultūrinę naudą. Tai patvirtina, kad bendruomenės vertina kultūrinį turizmą kaip priemonę išsaugoti ir populiarinti savo kultūrinį paveldą bei identitetą. Be to, 65% respondentų nurodė socialinę naudą, ką galima interpretuoti kaip bendruomenių socialinių ryšių stiprinimą, vietos gyventojų įtraukimo į kultūrinius renginius skatinimą ir bendrą kultūrinį augimą. Tuo tarpu finansinė nauda buvo įvardyta 38% respondentų, o ekonominė – tik 28%. Tai rodo, kad nors kultūrinis turizmas atneša realią finansinę naudą, dauguma bendruomenių vis dar labiau vertina jo kultūrinį ir socialinį poveikį, o finansinis ir ekonominis efektas yra suvokiamas kaip antrinis.

Analizuojant abiejų klausimų rezultatus galima pastebėti, kad didžioji dalis bendruomenių pripažįsta kultūrinio turizmo svarbą ir teigiamą poveikį, tačiau šis poveikis dažniausiai siejamas su kultūriniais ir socialiniais aspektais. Nors finansinė ir ekonominė nauda taip pat yra svarbi, ji nėra tokia akivaizdi ar plačiai pripažįstama. Tai gali reikšti, kad bendruomenės labiau orientuojasi į kultūrinį tapatumą, socialinį ryšį ir bendrą gerovę, o ne tik į ekonominę naudą. Toks vertinimas gali rodyti, kad bendruomenės yra pasirengusios investuoti į kultūrinį turizmą kaip priemonę, kuri stiprina jų identitetą ir socialinę struktūrą, tačiau didesnis dėmesys turėtų būti skiriamas ir ekonominių naudos aspektų atskleidimui bei jų integravimui į kultūrinio turizmo vystymo strategijas.

Tolimesniuose klausimuose (7pav.) buvo analizuojami du klausimai, susiję su bendruomenių pasitenkinimu kultūrinio turizmo vystymo rezultatais ir jo poveikiu bendruomenės vystymuisi.

pav. 7 Bendruomenės patenkinimas kultūrinio turizmo nauda ir jos poveikis bendruomenės vystymuisi

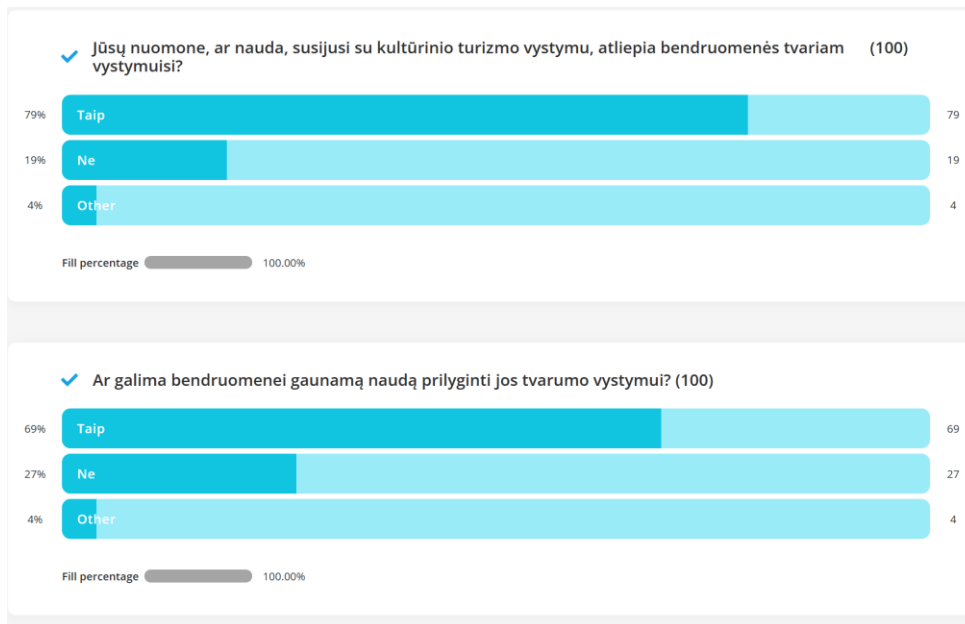
7 pav. buvo orientuotas į tai, kaip apklaustieji vertina bendruomenės vystomą kultūrinį turizmą, ar jie yra patenkinti teikiama nauda. Atsakymai parodė, kad didžioji dalis respondentų (65%) įvertino naudos teikimą penkių balų skalėje kaip 5, tai rodo aukštą pasitenkinimo lygį ir stiprų pripažinimą bendruomenės vystomo kultūrinio turizmo indėlio. 17% respondentų įvertino naudos teikimą kaip 4, kas taip pat rodo aukštą pasitenkinimo lygį, tačiau šie dalyviai galbūt turėjo tam tikrų pastabų ar nuogastavimų dėl to, kaip ši nauda buvo pasiekta. Tik 9% nurodė vertinimą kaip 3, tai rodo, kad šie respondentai nėra visiškai patenkinti kultūrinio turizmo nauda, tačiau jų pasitenkinimo lygis nėra itin žemas. Be to, tik 5% įvertino kultūrinio turizmo naudos teikimą kaip 1, tai rodo, kad nedidelė dalis bendruomenės vis dėlto nesijaučia patenkinta kultūrinio turizmo poveikiu, o 4% respondentų pasirinko įvertinimą kaip 2, kas gali reikšti tam tikrus trūkumus arba iššūkius.

7 pav. klausimais buvo siekiama išsiaiškinti, ar kultūrinio turizmo teikiama nauda yra susijusi su bendruomenės vystymusi, gavo daugiausiai teigiamų atsakymų. Net 78% respondentų atsakė „Taip“, patvirtindami, kad kultūrinio turizmo vystymas yra tiesiogiai susijęs su bendruomenės vystymusi. Tai rodo, kad didžioji dalis bendruomenių vertina kultūrinio turizmo naudą ne tik kaip atskirus produktus, bet ir kaip svarbų įrankį, padedantį spręsti platesnius socialinius, kultūrinius ir net ekonominius iššūkius. Tik 20% respondentų atsakė „Ne“, kas gali reikšti, kad šios bendruomenės arba nemato tiesioginio ryšio tarp turizmo ir bendruomenės vystymosi, arba mano, kad kiti faktoriai yra svarbesni. Be to, tik 2% nurodė „Kita“, kas rodo, kad kai kurie dalyviai galėjo turėti papildomų įžvalgų ar neaiškumų šiuo klausimu.

Apibendrinant galima teigti, kad bendruomenės daugiausia yra patenkintos kultūrinio turizmo nauda ir mato tiesioginį ryšį tarp šio sektoriaus plėtros ir bendruomenės vystymosi. Pasitenkinimo lygis, ypač tarp aukščiausiai įvertinusiųjų, rodo, kad bendruomenės laiko kultūrinį turizmą svarbia priemone gerinant savo gyvenimo kokybę, išsaugant ir stiprinant kultūrinį identitetą. Vis dėlto, tam tikra dalis respondentų nurodo, kad nauda nėra visiškai pasiekama, o tai gali rodyti tam tikras problemas vystymo procesuose arba neatitikimus tarp bendruomenės poreikių ir siūlomų produktų.

2.3.4. Vystomo kultūrinio turizmo įtaka bendruomenės tvariam vystymuisi

Tyrimo metu buvo analizuojami (8pav.) bendruomenės įvertinti kultūrinio turizmo įtaką į bendruomenės tvarų vystymąsi. Tyrime buvo norima išsiaiškinti, ar respondentai mano, kad kultūrinio turizmo vystymas daro įtaką bendruomenės tvariam vystymuisi.

pav. 8 Kultūrinio turizmo naudos įtaka bendruomenės tvariam vystymuisi

Atsakymų analizė rodo, kad didžioji dalis respondentų (79%) mano, jog kultūrinio turizmo nauda prisideda prie bendruomenės tvaraus vystymosi. Tai rodo, kad dauguma bendruomenių įvertina kultūrinį turizmą kaip svarbų elementą, kuris gali užtikrinti ilgalaikį ir subalansuotą bendruomenės augimą. Tvarus vystymasis šiame kontekste dažnai asocijuojasi su socialinėmis, ekonominėmis ir aplinkosauginėmis vertybėmis, todėl šis aukštas teigiamas atsakymas atspindi bendruomenių įsitikinimą, kad kultūrinis turizmas ne tik palaiko, bet ir stiprina jų tvarumą.

Kita vertus, 19% respondentų atsakė „Ne“, kad kultūrinio turizmo vystymas nepadaeda bendruomenės tvariam vystymuisi. Tai rodo, kad kai kurie apklaustieji gali matyti trūkumų arba nesusipratimų tarp kultūrinio turizmo ir tvarumo principų. Galbūt šios bendruomenės nevertina kultūrinio turizmo kaip efektyvios priemonės, galinčios prisidėti prie ilgalaikio socialinio ar ekonominio vystymosi, arba mano, kad šie produktai nepakankamai atspindi realius bendruomenės poreikius ir ilgalaikius tikslus. Tai gali būti svarbus aspektas, rodantis, kad ne visos bendruomenės mato aiškų ryšį tarp kultūrinio turizmo ir jų tvaraus vystymosi.

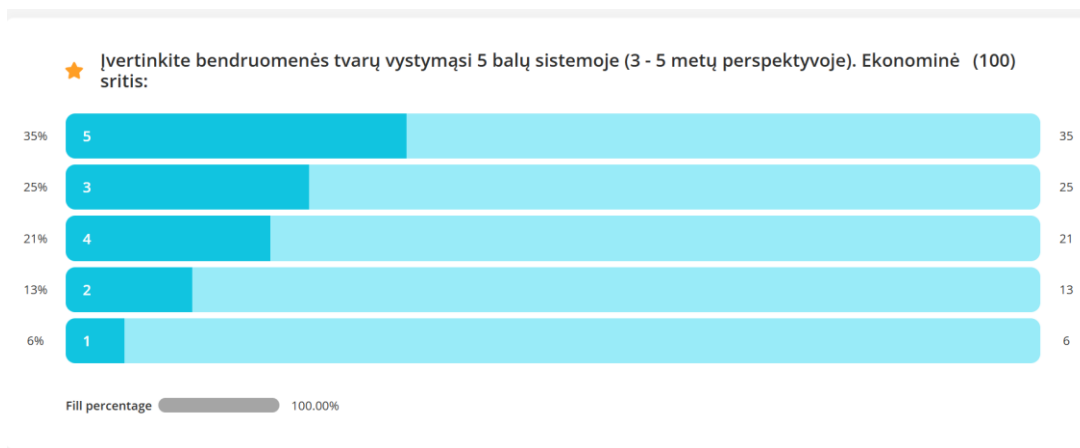
Taip pat, ar klausimuose (8pav.) respondentai mano, kad bendruomenei gaunamą naudą iš kultūrinio turizmo galima prilyginti jos tvarumo vystymui. Atsakymai rodo, kad 69% respondentų sutinka, jog kultūrinio turizmo nauda yra tiesiogiai susijusi su bendruomenės tvarumo vystymu. Tai rodo, kad daugiau nei pusė bendruomenių mato kultūrinį turizmą kaip pagrindinį įrankį, kuris padeda ne tik ekonomiškai, bet ir socialiai bei kultūriškai stiprinti bendruomenes, todėl tai yra svarbus faktorius tvaram vystymuisi.

Vis dėlto 27% respondentų nesutinka su teiginiu, kad kultūrinio turizmo nauda yra tiesiogiai susijusi su bendruomenės tvarumu. Tai gali reikšti, kad šie respondentai arba mano, kad kultūrinis turizmas nesukuria ilgalaikių ir nuolatinės naudos, arba jie nemato tiesioginio ryšio tarp šių dviejų aspektų. Be to, 4% respondentų pasirinkusių „Kita“ gali turėti papildomų pastabų, kurios nėra apibrėžtos pateiktuose atsakymuose.

Apibendrinant gautus duomenis, dauguma respondentų pripažįsta kultūrinio turizmo svarbą ir galimybes prisidėti prie tvaraus bendruomenių vystymosi. Dauguma jų mato kultūrinį turizmą kaip svarbų elementą, kuris gali užtikrinti ilgalaikį tvarumą tiek socialiniu, tiek ekonominiu ir kultūriniu aspektais. Tačiau tam tikra dalis bendruomenių vis dar turi klausimų arba nesutinka su tuo, kaip kultūrinis turizmas prisideda prie jų tvarumo, o tai gali rodyti, kad šiose bendruomenėse reikia giliau apmąstyti, kokiais būdais kultūrinis turizmas galėtų būti efektyvesnis ir labiau atliepti tvarumo tikslus.

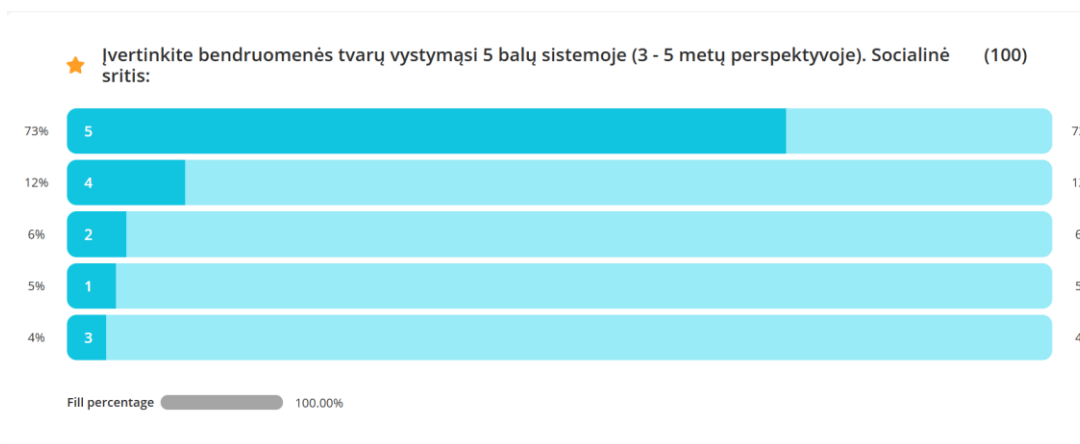
Buvo prašoma dalyvių įvertinti bendruomenės tvarų vystamasi 5 balų sistemoje (3-5 metų perspektyvoje). Vertinimas susidėjo iš ekonominės, socialinės, aplinkos ir kultūros sričių.

Ekonominėje srityje (9pav.) rodo, kad didelė dalis respondentų vertina šį aspektą aukštai, su 35% respondentų pasirinkusiais 5 balus. Tai rodo, kad dauguma mano, jog ekonominis vystymasis yra tvarus ir ilgalaikis. Kitas svarbus rezultatas – 25% respondentų įvertino ekonominę sritį 3 balais, tai rodo tam tikrą nuogąstavimą ar atsargumą vertinant šią sritį. Tuo tarpu mažesni įvertinimai, 1 ir 2 balai, sudaro 19% visų atsakymų, kas gali reikšti, kad yra dalis respondentų, kurie nemato didelio ekonominio progreso ar galimybių bendruomenės ekonominei tvarumui užtikrinti.

pav. 9 Ekonominė sritis

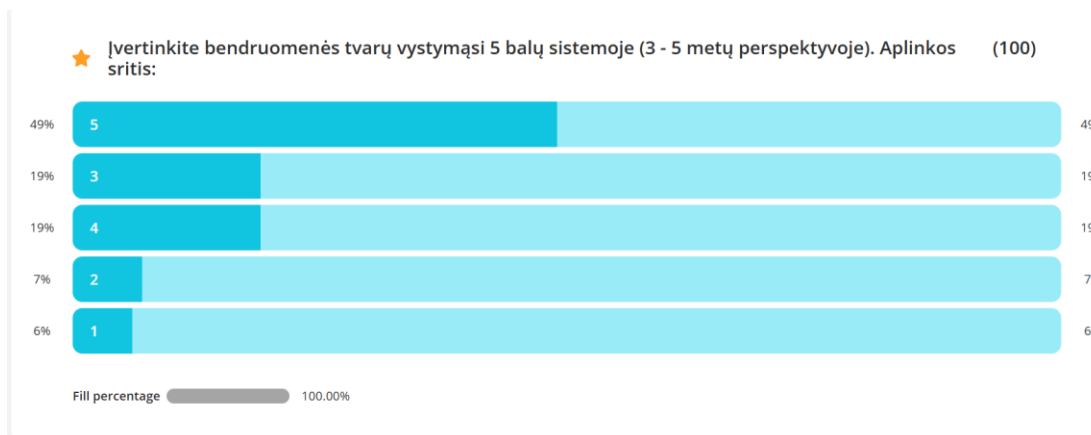
Kalbant apie **socialinį vystymąsi** (10pav.), 73% respondentų įvertino šią sritį maksimaliais 5 balais. Tai rodo, kad socialinė gerovė ir bendruomenės tarpusavio ryšiai yra laikomi labai svarbiais ir vertinami kaip tvarūs. Tik 4% respondentų įvertino socialinį vystymąsi 3 balais, kas gali reikšti, kad didžioji dalis bendruomenių mano, jog socialinis tvarumas pasiekiamas ilgalaikėmis pastangomis. Mažesni įvertinimai (1 ir 2 balai) sudaro tik 11%, kas rodo, kad socialinės problemos ir iššūkiai nėra pastebimi arba yra mažesni nei kitose srityse.

pav. 10 Socialinė sritis

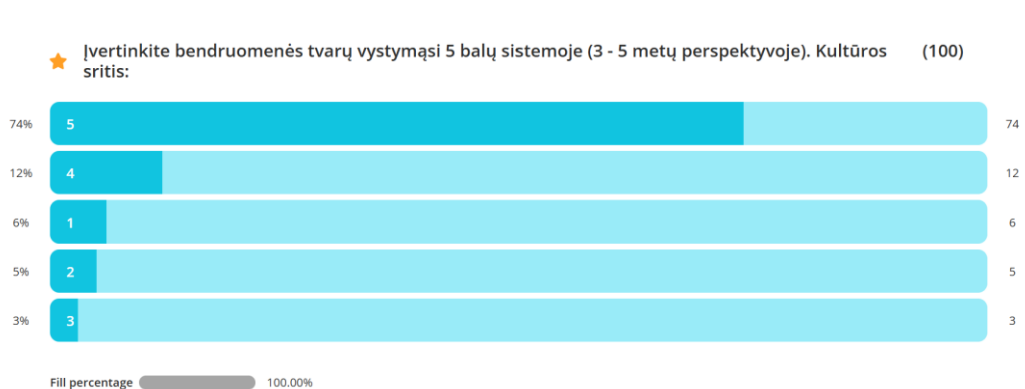
Ekologinio (aplinkos) tvarumo (11pav.) vertinimas buvo kur kas subalansuotesnis nei kitose srityse. 49% respondentų šią sritį įvertino 5 balais, tačiau tik 19% pasirinko 4 balus, kas rodo, kad yra dalis respondentų, kurie mato reikšmingus aplinkos tvarumo aspektus, tačiau galbūt susiduria su iššūkiais ar trūkumais. 6% atsakymų parodė, kad bendruomenė dar nesugeba tinkamai užtikrinti aplinkos tvarumo, nes tai buvo įvertinta tik 1 balu. Nors aplinkos tvarumo klausimai gali būti labai

svarbūs ir bendruomenių gerovei, mažesnis nei 10% neigiamas vertinimas rodo, kad dauguma mano, jog šis aspektas pasiekia vidutinį lygį.

pav. 11 Ekologinis tvarumas

Kultūros tvarumo (12pav.) vertinimas rodo teigiamą požiūrį, nes net 74% respondentų įvertino šią sritį 5 balais. Tai rodo, kad bendruomenės mano, jog kultūrinis vystymasis yra svarbus ir stabilus. Tik 6% respondentų šią sritį įvertino 1 balu, kas gali rodyti, kad nors kultūros svarba yra pripažįstama, dalis respondentų gali manyti, kad kultūrinės iniciatyvos nepasiekia visų bendruomenės narių ar neturi pakankamos socialinės įtakos.

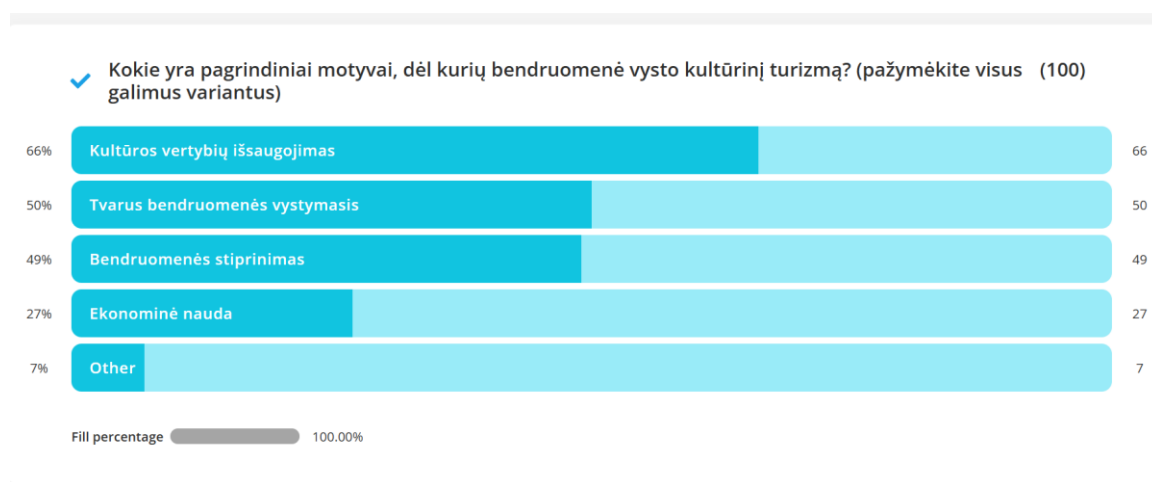

pav. 12 Kultūros sritis

Apskritai, tyrimas parodė, kad dauguma respondentų vertina bendruomenių vystymąsi teigiamai, tačiau nėra vienodų nuomonių apie įvairias tvarumo sritis. **Socialinė** ir **kultūrinė** sritis buvo vertinamos labai palankiai, o tai rodo stiprią bendruomenių socialinę sanglaudą ir kultūrinio turizmo svarbą, siekiant išsaugoti tradicijas ir pagerinti bendruomenių gyvenimo kokybę.

Ekonominė ir **aplinkos** sritys vertinamos šiek tiek atsargiau, o tai gali signalizuoti, kad yra iššūkių, kuriuos bendruomenės vis dar bando įveikti, kad pasiektų ilgalaikį ir tvarų augimą. Vis dėlto, bendruomenių nuotaikos yra optimistiškos, o dauguma respondentų mato savo bendruomenės tvarumo vystymąsi kaip teigiamą ir ateityje toliau augantį procesą.

Analizuojant klausimą apie **pagrindinius motyvus** (13pav.), dėl kurių bendruomenės vysto kultūrinį turizmą, matome, kad atsakymų pasiskirstymas rodo aiškiai išreikštą prioritetų seką, taip pat bendruomenių suvokimą apie tai, kas yra svarbiausia jų vystymosi procese.

13pav. Pagrindiniai motyvai, skatinantys bendruomenę vystyti kultūrinį turizmą

Kultūros vertybių išsaugojimas (66%) yra atsakymas, kuris išryškėja kaip pats svarbiausias motyvas bendruomenėms, plėtojant kultūrinį turizmą. Tai liudija apie stiprų bendruomenių norą išsaugoti savo kultūrinį paveldą, tradicijas ir istoriją. Dauguma bendruomenių vertina kultūros išsaugojimą kaip vieną iš pagrindinių tikslų, kurį siekia pasiekti per turizmo plėtrą. Tai gali rodyti stiprų kolektyvinį tapatumą ir pasididžiavimą savo kultūriniu paveldu, kuris tampa svarbia priemone tiek vidinei, tiek išorinei bendruomenės reprezentacijai. Kultūrinio turizmo plėtra dažnai siejama su objektyviais tikslais – pavyzdžiui, išsaugoti etnografinius paminklus, senovinius amatus ar tradicinius renginius. Be to, kultūros vertybių išsaugojimas tampa ne tik praktiniu, bet ir etiniu įsipareigojimu ateities kartoms, užtikrinant, kad tradicijos ir papročiai nebus pamiršti ir bus perduodami kitoms kartoms.

Tvarus bendruomenės vystymasis (50%) yra antras pagal svarbą motyvas. Atsakymų pasiskirstymas rodo, kad bendruomenės siekia užtikrinti ilgalaikį savo vystymąsi ir ekonominį stabilumą, tuo pačiu išlaikydamos ekologinį ir socialinį balansą. Kultūrinio turizmo plėtra, kuri laikoma tvaria, gali būti itin patraukli, nes ji ne tik skatina kultūrinės aplinkos išsaugojimą, bet ir

prisideda prie ekonominės gerovės, nekeliant grėsmės aplinkai. Bendruomenės mato kultūrinį turizmą kaip galimybę ne tik pritraukti lankytojus, bet ir sukurti ilgalaikį poveikį vietos gyventojų gerovei – tiek finansiškai, tiek socialiai. Tai rodo, kad bendruomenės yra visapusiškai orientuotos į ilgalaikę naudą ir atsakingą požiūrį į savo aplinką bei socialinę struktūrą.

Bendruomenės stiprinimas (49%) taip pat yra labai svarbus motyvas, nurodantis, kad kultūrinis turizmas naudojamas kaip priemonė stiprinti socialinius ryšius, bendruomenės susivienijimą ir kolektyvinį identitetą. Dauguma respondentų pabrėžia, kad kultūrinis turizmas yra puikus būdas skatinti bendruomenės narius dirbti kartu, dalytis žiniomis ir patirtimi, taip prisidedant prie tarpusavio pasitikėjimo ir bendradarbiavimo. Tai gali apimti įvairius veiksmus: bendrų renginių organizavimą, tradicijų puoselėjimą ir sklaidą, bei vietos gyventojų įsitraukimą į turistinių paslaugų teikimą. Bendruomenių stiprinimas per kultūrinį turizmą taip pat gali prisidėti prie identiteto kūrimo ir išlaikymo, nes bendruomenės vis labiau mato kultūrą kaip pagrindinį savo stiprybės šaltinį.

Ekonominė nauda (27%) šiuo atveju yra mažesnė vertinama motyvacija, tačiau vis tiek išlieka svarbi. Nors dauguma bendruomenių pabrėžia kultūrinių vertybių išsaugojimą ir socialinį vystymąsi, ekonominė nauda nėra nevertinama. Tik 27% respondentų įvardija tai kaip pagrindinį motyvą, tačiau tai ne mažina jos svarbos. Ekonominė nauda per kultūrinį turizmą gali pasireikšti įvairiais aspektais: nuo tiesioginių pajamų iš turizmo sektoriaus iki netiesioginių naudos formų, tokių kaip darbo vietų kūrimas, infrastruktūros gerinimas ar vietos verslų stiprinimas. Tačiau, remiantis šiais duomenimis, galima daryti išvadą, kad bendruomenės linkusios ne tik siekti tiesioginės ekonominės naudos, bet ir atsižvelgti į platesnį tvarumo kontekstą, pabrėždamos, kad turizmas turėtų būti naudingas visiems, o ne tik finansiškai.

„Kiti“ (7%) kategorija, į kurią buvo įtraukta įvairių nuomonių grupė, rodo, kad kai kurios bendruomenės mano, jog yra kitų, galbūt mažiau įprastų, motyvų. Tai galėtų apimti, pavyzdžiui, norą įsitvirtinti kaip kultūrinio turizmo lyderiams ar siekį dalytis unikaliomis vietinėmis tradicijomis bei pasakojimais su platesne auditorija.

Kokybiniame tyrime (Priedas nr. 6) galime matyti, kad kultūrinis turizmas ir renginiai skatina bendruomenės narių bendradarbiavimą, stiprina socialinę sanglaudą ir tapatybę, o šventės ir edukaciniai renginiai prisideda prie tradicijų puoselėjimo, bendruomenės vienybės ir socialinės integracijos.

Apibendrinant galima teigti, kad bendruomenės, plėtojančios kultūrinį turizmą, pirmiausia siekia išsaugoti savo kultūrinį paveldą, tuo pačiu užtikrinant tvarų ir ilgalaikį savo vystymąsi. Tai

aiškiai rodo bendruomenių požiūrį į turizmą kaip į priemonę ne tik ekonominei gerovei užtikrinti, bet ir socialiniam bei kultūriniam tvarumui. Tuo pačiu metu ekonominė nauda ir bendruomenės stiprinimas taip pat laikomi svarbiais veiksniais, tačiau jie nėra vertinami kaip pirminiai motyvai. Tai liudija, kad bendruomenės dažniausiai vertina kultūrinį turizmą kaip subalansuotą ir atsakingą vystymosi būdą, kuris neprieštaruoja ilgalaikiams tvarumo tikslams.

2.4. Kokybinio tyrimo analizė

Kokybiniame tyrime buvo atliekamas interviu (Priedas nr.6). Analizių lentelėse bus pateikta bendruomenės pavadinimas ir atstovaujančių asmenų atsakymai.

2.4.1. Apibūdinkite, kokios kultūrinio turizmo veiklos vyksta jūsų bendruomenėje. Kokią naudingą patirtį šios veiklos suteikia tiek vietos gyventojams, tiek turistams?

Lentelė Nr. 9

Raudondvario bendruomenės centras	„Raudondvaris žinomas dėl dvaro sodybos, kurioje vyksta kultūriniai renginiai, parodos ir festivaliai. Bendruomenė organizuoja tradicines šventes, amatų mugės ir edukacines programas, kurios skatina kultūrinį pažinimą ir bendruomeniškumą“.
Aleksoto bendruomenės centras	„Aleksoto bendruomenė organizuoja festivalius, meno parodas ir tradicinius renginius. Vyksta amatų dirbtuvės, kuriose turistai gali išmokyti senųjų amatų, o vietiniai gyventojai prisideda prie jų organizavimo ir kūrimo“.
Vaišvydavo bendruomenės centras	„Vaišvydavoje kultūrinio turizmo akcentas – gamtos ir kultūros paveldo puoselėjimas. Bendruomenė organizuoja edukacinius renginius apie aplinkosaugą ir istoriją, kviečia turistus dalyvauti gamtos saugos veiklose ir susipažinti su tradicijomis“.
Garliavos apylinkių „Sąnašos“ bendruomenė	„„Sąnašos“ bendruomenė organizuoja Užgavėnių šventę „Žiemai išvaryti“ ir Jonines, kurios yra populiarios tiek vietiniams gyventojams, tiek turistams. Renginiai skatina vietos kultūrą ir socialinę sanglaudą“.

Lentelėje nr. 9 buvo siekiama išsiaiškinti, kokios kultūrinio turizmo veiklos vyksta bendruomenėse ir kokią naudą šios veiklos teikia tiek vietos gyventojams, tiek turistams, atskleidžia įvairių bendruomenių požiūrius ir jų skirtingus kultūrinio turizmo vystymo modelius.

Raudondvario bendruomenė, pabrėžianti savo dvaro sodybos, kurioje vyksta kultūriniai renginiai, svarbą, organizuoja įvairias parodas, festivalius ir edukacines programas. Šios veiklos ne tik skatina kultūrinį pažinimą, bet ir stiprina vietos gyventojų bendruomeniškumą bei puoselėja

tradicijas. Renginiai, kuriuos organizuoja Raudondvario bendruomenė, tampa traukos centru tiek vietiniams gyventojams, tiek turistams, skatindami kultūrinį mainus ir bendrą dalyvavimą. Tai įrodo bendruomenės pastangas integruoti savo kultūrinį paveldą į turizmo produktus ir užtikrinti, kad tiek vietos gyventojai, tiek svečiai galėtų pasimėgauti šių veiklų nauda.

Aleksoto bendruomenė taip pat skiria daug dėmesio savo kultūriniam paveldui, organizuodama festivalius, meno parodas ir tradicinius renginius. Be to, bendruomenė aktyviai propaguoja senųjų amatų išsaugojimą per amatų dirbtuves, kuriose dalyvauja tiek vietiniai gyventojai, tiek turistai. Tai leidžia ne tik išsaugoti vietos tradicijas, bet ir skatinti bendruomenės tapatybę bei tvirtinti ryšius tarp vietos gyventojų ir turistų. Tokios veiklos prisideda prie vietinės kultūros puoselėjimo ir tampa svarbia socialinės sanglaudos priemone.

Vaišvydavos bendruomenė, savo ruožtu, pabrėžia gamtos ir kultūros paveldo integravimą į kultūrinį turizmą. Bendruomenė organizuoja edukacinius renginius, kurie kviečia turistus ne tik susipažinti su vietos istorija, bet ir aktyviai dalyvauti gamtosaugos veiklose. Toks požiūris leidžia susieti kultūrinį paveldą su aplinkosaugos iniciatyvomis ir skatinti ekologinį sąmoningumą, kuris yra ypač svarbus šiuolaikiniame turizme. Vietos gyventojai dalyvauja šiose veiklose, prisidedami prie aplinkos išsaugojimo ir vietos paveldo puoselėjimo, o turistai įgyja vertingos patirties ir supratimo apie tvarumą.

Garliavos apylinkių „Sąnašos“ bendruomenė savo veiklas orientuoja į tradicinius renginius, tokius kaip Užgavėnių šventė „Žiemai išvaryti“ ir Joninės. Šie renginiai tampa svarbia bendruomenės kultūros ir socialinės sanglaudos platforma, kurioje dalyvauja tiek vietiniai gyventojai, tiek turistai. Renginiai skatina dalijimąsi tradicijomis, kūryba ir prisideda prie vietos kultūros populiarinimo. Tai taip pat suteikia galimybę turistams susipažinti su vietos gyvenimo būdu ir papročiais, o vietiniams gyventojams – pasidalinti savo tradicijomis ir stiprinti bendruomeniškumo jausmą.

Visų atsakymų analizė rodo, kad kultūrinis turizmas visose šiose bendruomenėse turi teigiamą poveikį tiek socialinei sanglaudai, tiek ekonomikai. Skirtingi požiūriai į turizmo veiklas ir jų įgyvendinimo formos leidžia sukurti unikalius turizmo produktus, kurie stiprina bendruomenių tapatybę, pritraukia turistus ir kuria vertę tiek vietos gyventojams, tiek lankytojams. Bendruomenės aktyviai dalyvauja organizuojant renginius, kurie skatina kultūrinį mainą, tradicijų puoselėjimą ir ekologišką turizmą, taip siekiant užtikrinti tvarų kultūrinį turizmą ir išsaugoti kultūrinį paveldą ateities kartoms.

2.4.2. Kaip kultūrinis turizmas prisideda prie jūsų bendruomenės ekonomikos? Kokį poveikį jis daro vietos paslaugų teikėjams, verslams ir darbo rinkai?

Lentelė Nr. 10

Raudondvario bendruomenės centras	„Kultūrinis turizmas pritraukia lankytojus, kurie naudojami vietos paslaugomis, tokiais kaip maitinimas, apgyvendinimas ir suvenyrų parduotuvės. Tai skatina vietos verslų augimą ir kuria naujas darbo vietas“.
Aleksoto bendruomenės centras	„Kultūrinis turizmas skatina vietos verslų augimą, ypač amatų dirbtuvių ir smulkių restoranų. Turistai, lankydami parodose ir festivalio renginiuose, remia vietos paslaugų sektorių. Kuriamos ir naujos darbo vietos, susijusios su renginių organizavimu ir gido paslaugomis“.
Vaišvydavo bendruomenės centras	„Vaišvydavoje turizmas skatina ekologinių ir gamtosauginių paslaugų vystymąsi. Vietos ūkininkai ir ekologinės ūkininkavimo praktikos gauna daugiau dėmesio ir klientų. Dėl šių veiklų taip pat kuriamos darbo vietos, susijusios su gamtos saugos programomis ir edukacija“.
Garliavos apylinkių „Sąnašos“ bendruomenė	„Kultūrinis turizmas „Sąnašos“ bendruomenėje stipriai prisideda prie vietos ekonomikos, nes mūsų organizuojamos šventės ir renginiai pritraukia ne tik vietinius gyventojus, bet ir turistus. Tai, savo ruožtu, suteikia darbo galimybes vietos paslaugų teikėjams, tokiems kaip maitinimo paslaugų tiekėjai, amatų meistrai, renginių organizatoriai ir vietinės prekybos vietos. Be to, tai yra puiki galimybė vietos verslams reklamuotis ir pasiekti platesnį klientų ratą. Be to, renginių organizavimas reikalauja darbo jėgos, todėl prisidedama prie darbo vietų kūrimo ir užimtumo lygio didinimo mūsų regione“.

Lentelėje nr. 10 nagrinėja, kaip kultūrinis turizmas prisideda prie vietos paslaugų sektoriaus ir verslo augimo, galima pastebėti tam tikrus bendruomenių panašumus ir skirtumus. Šiuo atveju svarbu įvertinti ne tik kultūrinio turizmo indėlį į ekonomikos augimą, bet ir tai, kaip bendruomenės vertina šį procesą bei kokie yra galimi iššūkiai ir privalumai.

Raudondvario bendruomenė pabrėžia, kad kultūrinis turizmas skatina vietos verslų augimą ir kuria naujas darbo vietas. Ypač svarbu paminėti, kad bendruomenė mini konkrečius paslaugų sektorius, tokius kaip maitinimas, apgyvendinimas ir suvenyrų parduotuvės. Tai rodo, kad Raudondvario bendruomenė sutelkia dėmesį į pagrindinius turizmo poreikius, kurie būdingi daugeliui turistų keliaujant į kultūrinio turizmo objektus. Be to, Raudondvario bendruomenė tiesiogiai nurodo, kad turizmas prisideda prie verslo plėtros, ne tik teikdama paslaugas, bet ir kurdama naujas darbo vietas, o tai gali turėti teigiamą poveikį užimtumui ir ekonomikai bendruomenėje. Tai rodo, kad kultūrinio turizmo veiklos ne tik pritraukia turistus, bet ir stiprina bendruomenės ekonominę struktūrą, kuri remiasi turizmo paslaugų teikėjų sektoriais.

Aleksoto bendruomenė taip pat nurodo kultūrinio turizmo poveikį vietos verslui, tačiau ši bendruomenė pabrėžia specifinius sektorius – amatų dirbtuves ir smulkius restoranus. Tai rodo, kad Aleksotas remiasi ne tik tradiciniu turizmu, bet ir stengiasi išlaikyti ir puoselėti unikalų kultūrinį paveldą, kuris pritraukia turistus į vietos amatus. Šie sektoriai, tokie kaip amatų dirbtuvės, ne tik remia vietos verslą, bet ir prisideda prie tradicijų išsaugojimo, o tai gali padėti išlaikyti autentiškumą. Aleksoto bendruomenė taip pat pabrėžia, kad vietiniai gyventojai aktyviai prisideda prie renginių organizavimo ir gido paslaugų teikimo, kas taip pat kuria darbo vietas. Tai atspindi bendruomenės pastangas ne tik sukurti darbo vietas, bet ir skatinti vietinius gyventojus įsitraukti į turizmo sektorių, didinant jų ekonominę veiklą ir užimtumą.

Vaišvydavo bendruomenė pažymi, kad kultūrinis turizmas skatina ekologinių ir gamtosauginių paslaugų vystymąsi, kas reiškia, kad šioje bendruomenėje kultūrinis turizmas nėra tik apie tradicinius turizmo paslaugų sektorius, bet ir apie ekologiją ir gamtosaugą. Tai atspindi bendruomenės požiūrį į tvarų turizmą, kur svarbiausiu aspektu tampa ne tik ekonominis augimas, bet ir aplinkosaugos, tvarumo skatinimas. Ši bendruomenė taip pat mini, kad ekologinio ūkininkavimo sektorius ir su juo susijusios paslaugos gauna daugiau dėmesio ir klientų, kas rodo, kad Vaišvydava orientuojasi į specifinę turizmo nišą. Toks požiūris suteikia galimybę plėtoti naujus paslaugų sektorius, tokius kaip ekologiniai ūkininkavimo kursai ir gamtosaugos edukacija, kurie, nors ir nišiniai, gali pritraukti specifinį turistų segmentą ir užtikrinti darbo vietų kūrimą šiuose sektoriuose.

„Sąnašos“ bendruomenė pabrėžia, kad kultūrinis turizmas stipriai prisideda prie vietos ekonomikos ir darbo vietų kūrimo. Jie nurodo, kad šventės ir renginiai, tokie kaip Užgavėnės ir Joninės, pritraukia tiek vietinius gyventojus, tiek turistus, todėl vietiniai paslaugų teikėjai (maitinimo paslaugų tiekėjai, amatų meistrai, renginių organizatoriai) gauna naudos. Be to, bendruomenė mini, kad renginių organizavimas reikalauja darbo jėgos, todėl vietos verslai gali pasiekti platesnį klientų ratą, kas gali padėti ne tik kurti darbo vietas, bet ir skatinti ekonomikos augimą. „Sąnašos“ bendruomenė taip pat nurodo, kad renginių organizavimas teikia puikias galimybes vietos verslams reklamuotis, kas prisideda prie ilgalaikio ekonominio augimo ir bendruomenės žinomumo didinimo.

Visos keturios bendruomenės pripažįsta, kad kultūrinis turizmas teigiamai veikia vietos ekonomiką ir skatina verslų augimą, tačiau kiekviena bendruomenė pabrėžia skirtingus aspektus. Raudondvaris sutelkia dėmesį į tradicines turizmo paslaugas, tokias kaip maitinimas ir apgyvendinimas, Aleksotas – į amatų ir smulkius verslus, Vaišvydava – į ekologines paslaugas ir gamtosaugą, o „Sąnašos“ bendruomenė akcentuoja didelį renginių organizavimo indėlį į darbo vietų kūrimą ir verslo plėtrą. Visos bendruomenės rodo, kad kultūrinis turizmas gali ne tik pagerinti

ekonominę situaciją, bet ir kurti tvarų ir ilgalaikį poveikį vietos verslui, skatindamas darbo vietų kūrimą, inovacijas ir vietos verslų augimą įvairiuose sektoriuose.

2.4.3. Ar dėl kultūrinio turizmo jūsų bendruomenėje buvo atlikta infrastruktūros plėtra? Kokios infrastruktūros sritys buvo pagerintos (pvz., viešasis transportas, turistams pritaikyta infrastruktūra)?

Lentelė Nr. 11

Raudondvario bendruomenė	„Dvaro sodybos atnaujinimas ir pritaikymas kultūriniais renginiams pagerino turistinę infrastruktūrą, įskaitant renginių erdves, informacinius centrus ir parkavimo vietas“.
Aleksoto bendruomenė	„Aleksote buvo pagerinta infrastruktūra, atnaujinti istoriniai objektai, sukurta daugiau turistinių informacinių punktų ir pritaikyti takai prie turistinių lankytinų vietų“.
Vaišvydavo bendruomenė	„Vaišvydavoje buvo pagerinta infrastruktūra, įrengiant poilsio zonas, informaciją apie gamtos ir kultūros objektus bei patogius takus aplink piliakalnį ir kitus lankytinus objektus“.
Garliavos apylinkių „Sąnašos“ bendruomenė	„Bendruomenė, siekdama pritraukti daugiau turistų, taip pat dirba su infrastruktūros plėtra. Nors tiesiogiai negalime kalbėti apie didelį infrastruktūros renovavimą, bet renginių organizavimas ir turistų srautai įkvepia kurti daugiau patogumų – pavyzdžiui, pagerintas viešasis transportas į mūsų šventes, taip pat atnaujintos poilsio erdvės, kuriuose lankytojai gali atsipalaiduoti. Be to, vietiniai gyventojai aktyviai dalyvauja kurdami aplinką, kuri būtų patraukli turistams, pavyzdžiui, švenčių metu aplinkos tvarkymo ir estetikos gerinimo projektuose“.

Lentelėje nr.11 atskleidžia, kaip kultūrinis turizmas ne tik skatina bendruomenių veiklą, bet ir prisideda prie jų infrastruktūros tobulinimo bei aplinkos gerinimo. Pateikiau galias išvalgas apie tai, kaip kiekviena bendruomenė sprendžia infrastruktūros klausimus ir kaip tai susiję su kultūrinio turizmo plėtra.

Raudondvario bendruomenė atsakė, kad dvaro sodybos atnaujinimas ir pritaikymas kultūriniais renginiams pagerino turistinę infrastruktūrą, įskaitant renginių erdves, informacinius centrus ir parkavimo vietas. Tai rodo, kad Raudondvaris akivaizdžiai orientuojasi į infrastruktūros pritaikymą turistų poreikiams. Dvaro sodyba – kaip pagrindinis kultūrinis objektas – tampa centru, aplink kurį vystosi kultūrinės veiklos. Be to, infrastruktūros gerinimas – ypač renginių erdvių ir informacinių centrų kūrimas – suteikia papildomą vertę tiek vietos gyventojams, tiek turistams.

Renginių organizavimas reikalauja tinkamos infrastruktūros, kad būtų užtikrintas patogus lankymasis ir prieiga, todėl Raudondvaris tikriausiai gali pasigirti subalansuotu kultūros ir infrastruktūros plėtros požiūriu.

Aleksoto bendruomenė nurodė, kad infrastruktūra pagerinta atnaujinus istorinius objektus, sukuriant daugiau turistinių informacinių punktų ir pritaikytų takų. Tai rodo Aleksoto bendruomenės dėmesį tiek istoriniam paveldui, tiek turistų informavimui. Pritaikyti takai prie lankytinų vietų ne tik pagerina turistų patirtį, bet ir skatina atvykusius svečius tyrinėti aplinką ir susipažinti su istoriniu kontekstu. Tai svarbus aspektas, nes turizmo sektorius yra labai priklausomas nuo geros infrastruktūros, kad turistai galėtų lengvai pasiekti svarbiausius lankytinus objektus ir gauti reikalingą informaciją. Aleksoto bendruomenės atnaujinti objektai ir infrastruktūra prisideda ne tik prie kultūrinio turizmo, bet ir sustiprina istorinio paveldo išsaugojimo reikšmę.

Vaišvydavos bendruomenės atsakyme pabrėžiama infrastruktūros gerinimas, įrengiant poilsio zonas, informaciją apie gamtos ir kultūros objektus bei patogius takus aplink piliakalnį ir kitus lankytinus objektus. Tai parodo, kad Vaišvydava labiau orientuojasi į gamtos ir kultūros paveldo išsaugojimą bei pateikimą turistams. Poilsio zonos ir informaciniai standai, esantys šalia lankytinų objektų, ne tik prisideda prie turistų patogumo, bet ir stiprina ekologišką požiūrį į turizmą. Vaišvydavos bendruomenės atnaujinta infrastruktūra padeda turistams ne tik patogiai aplankyti lankytinas vietas, bet ir suteikia edukacinę vertę, kadangi lankytojai turi galimybę geriau suprasti vietos gamtos ir kultūros paveldą.

Garliavos apylinkių „Sąnašos“ bendruomenė atsako, kad, nors jie negali pasigirti dideliu infrastruktūros renovavimu, tačiau renginių organizavimas ir turistų srautai skatina infrastruktūros gerinimą, pavyzdžiui, pagerinant viešąjį transportą ir atnaujinant poilsio zonas. Tai rodo, kad „Sąnašos“ bendruomenė yra dinamiška ir prisitaiko prie turistų srautų, nors infrastruktūros plėtra vyksta lėčiau ir ne tokio masto kaip kitose bendruomenėse. Poilsio erdvės ir viešojo transporto gerinimas rodo, kad bendruomenė stengiasi pagerinti turistų patirtį, tačiau svarbu pažymėti, kad vietinių gyventojų įsitraukimas į aplinkos gerinimo projektus taip pat yra vertingas, nes jie gali suteikti bendruomeniškumo ir tapatybės jausmą. Šis požiūris skatina ne tik turistų patogumą, bet ir socialinį bendruomenės aktyvumą.

Bendroji analizė parodo, kad kultūrinio turizmo vystymasis ne tik padeda kurti infrastruktūrą, bet ir suteikia papildomų galimybių vietos gyventojams. Kiekviena bendruomenė, nors ir skirtingai, pritaiko infrastruktūrą pagal savo kultūrinį paveldą ir turizmo ypatumus. Raudondvaris, Aleksotas ir Vaišvydava akcentuoja atnaujinimus, susijusius su istoriniu ir gamtos paveldu, tuo tarpu Garliavos

„Sąnašos“ bendruomenė orientuojasi į praktiškesnius aspektus, tokius kaip viešojo transporto ir poilsio zonų gerinimas. Bendruomenės visos pabrėžia, kad infrastruktūros gerinimas yra svarbus ne tik turistų patogumui, bet ir kaip priemonė sustiprinti vietos kultūrinį tapatumą bei skatinti bendruomeniškumą.

2.4.4. Kaip kultūrinis turizmas veikia bendruomenės socialinę sanglaudą ir tapatybę? Ar šios veiklos padeda stiprinti ryšius tarp bendruomenės narių?

Lentelė Nr. 12

Raudondvario bendruomenė	„Renginiai ir šventės skatina bendruomenės narius bendradarbiauti, dalyvauti tradicijų puoselėjime“.
Aleksoto bendruomenė	„Aleksoto bendruomenėje kultūrinis turizmas suteikia galimybes vietos gyventojams bendrauti ir kartu dalyvauti renginiuose. Tai skatina socialinę sanglaudą ir identiteto stiprinimą“.
Vaišvydavo bendruomenė	„Vaišvydavoje kultūrinis turizmas stiprina bendruomenės tapatybę, kadangi vietos gyventojai kartu dalyvauja gamtosaugos ir edukaciniuose renginiuose, skatindami bendruomenės susivienijimą ir tapatumo išsaugojimą“.
Garliavos apylinkių „Sąnašos“ bendruomenė	„Kultūrinis turizmas yra svarbus socialinei sanglaudai, nes šios veiklos suburia vietinius gyventojus ir stiprina bendruomenės tapatybę. Mūsų šventės ir renginiai suartina kaimynus, nes jie įsitraukia į renginių organizavimą, ruošimą ir savanorišką darbą. Tai skatina socialinį bendradarbiavimą ir bendruomeniškumo jausmą. Kiekvienas renginys – tai galimybė jausti bendrą tikslą, puoselėti savo tradicijas ir pasididžiavimą savo kraštu“.

Lentelė nr.13 nagrinėja, kaip kultūrinis turizmas ir renginiai skatina bendruomenės narių bendradarbiavimą ir dalyvavimą tradicijų puoselėjime, taip prisidedant prie socialinės sanglaudos ir tapatumo stiprinimo. Atsakymai į šį klausimą atskleidžia, kaip kultūrinės veiklos gali kurti bendruomeniškumo jausmą, skatinti žmones bendradarbiauti ir stiprinti ryšius tarp vietinių gyventojų.

Raudondvario bendruomenė pabrėžia, kad renginiai ir šventės aktyviai skatina vietos gyventojus bendradarbiauti ir dalyvauti tradicijų puoselėjime. Nors atsakymas nėra išsamus, jis rodo, kad bendruomenės nariai yra įtraukiami į kultūrinę veiklą, kuri stiprina jų bendruomeniškumą. Tai atspindi bendruomenės svarbą ir jų dalyvavimą tradicinių vertybių išsaugojime per šventes ir renginius, kurie tampa bendro darbo ir tikslo puoselėjimo platformomis.

Aleksoto bendruomenė pabrėžia socialinę sanglaudą ir bendruomenės identiteto stiprinimą per kultūrinį turizmą. Bendruomenė aktyviai dalyvauja renginiuose, o tai sukuria galimybes bendrauti ir bendradarbiauti. Aleksoto atsakyme matoma aiški nuostata, kad kultūrinis turizmas sukuria erdvę

socialinei integracijai, nes jis suburia įvairias bendruomenės grupes. Toks bendradarbiavimas, kurio pagrindas yra dalyvavimas kultūrinėse veiklose, padeda formuoti ir stiprinti bendruomenės identitetą. Tai leidžia geriau suprasti, kaip kultūrinis turizmas ne tik pritraukia turistus, bet ir sustiprina vietos gyventojų ryšius bei jų priklausomybę nuo savo kultūrinės aplinkos.

Vaišvydavo bendruomenė taip pat pabrėžia bendruomenės tapatybės stiprinimą per kultūrinį turizmą, tačiau šiuo atveju didelis dėmesys skiriamas gamtosaugai ir edukaciniams renginiams. Vaišvydava teigia, kad per šiuos renginius gyventojai ne tik stiprina savo ryšį su gamtosaugos ir kultūros paveldu, bet ir bendradarbiauja, siekdami išsaugoti bendrą tapatybę ir kultūrinį paveldą. Renginiuose dalyvaujama kartu su kitais bendruomenės nariais, o tai skatina socialinį susivienijimą ir bendradarbiavimą. Taip pat svarbu, kad bendruomenė, vykdydama edukacines veiklas, ne tik perduoda žinias apie gamtosaugą ir tradicijas, bet ir užtikrina socialinį įtraukimą ir bendruomenės vienybę.

Garliavos apylinkės „Sąnašos“ bendruomenė pateikia labai išsamų atsakymą, pabrėžiantį, kad kultūrinis turizmas yra itin svarbus socialinei sanglaudai. Bendruomenės šventės ir renginiai suartina vietinius gyventojus, nes jie įsitraukia į renginių organizavimą, pasiruošimą ir savanorišką darbą. Tai sukuria bendrą tikslą ir padeda stiprinti bendruomenės tapatybę, skatindama pasididžiavimą savo kraštu ir tradicijomis. Atsakyme akcentuojama, kad kiekvienas renginys tampa proga stiprinti bendruomenės ryšius ir ugdyti socialinį bendradarbiavimą, kur bendruomenės nariai kartu dalyvauja veikloje, kuria ir puoselėja savo kultūrinį paveldą. Tokie renginiai veikia kaip tiltai, sujungiantys žmones ir skatinantys jų bendradarbiavimą.

Kiekviena bendruomenė atsakydama į penktąjį klausimą pabrėžia, kad kultūrinis turizmas ir renginiai turi svarbų vaidmenį socialinės sanglaudos ir bendruomenės tapatybės stiprinime. Visos bendruomenės sutinka, kad šventės ir renginiai skatina vietos gyventojus bendradarbiauti, dalyvauti kultūriniame gyvenime ir puoselėti tradicijas. Tai ne tik pritraukia turistus, bet ir padeda stiprinti ryšius tarp vietinių gyventojų, skatindama bendruomeniškumo jausmą ir pasididžiavimą savo kraštu.

Raudondvaris ir Aleksotas pabrėžia bendruomenių susitelkimą per tradicijų išsaugojimą ir renginių organizavimą, tuo tarpu Vaišvydava ir „Sąnašos“ bendruomenės papildomai pabrėžia edukacinių veiklų svarbą ir jų poveikį tapatybės formavimui bei bendruomenės bendradarbiavimui. Iš atsakymų galima daryti išvadą, kad kultūrinis turizmas ne tik praturtina turistų patirtį, bet ir stiprina bendruomenės vidinę vienybę, skatina socialinę integraciją ir kultūrinį tęstinumą.

2.4.5. Kokie yra pagrindiniai kultūrinio turizmo finansavimo šaltiniai jūsų bendruomenėje? Ar susiduriate su finansavimo trūkumais ir kokie galėtų būti galimi sprendimai?

Lentelė Nr. 13

Raudondvario bendruomenė	„ES fondų finansavimas, savivaldybių skiriamos lėšos, privačių rėmėjų parama“.
Aleksoto bendruomenė	„Aleksoto bendruomenė remiasi finansavimu iš projektų ir vietinių iniciatyvų. Susiduriama su sunkumais užtikrinant ilgalaikį finansavimą, tačiau siekiama plėtoti bendradarbiavimą su verslais ir kitomis organizacijomis“.
Vaišvydavo bendruomenė	„Vaišvydavoje finansavimas dažniausiai gaunamas iš vietinių projektų ir rėmėjų. Kartais kyla sunkumų su ilgu finansavimo procesu, tačiau bendruomenė aktyviai ieško papildomų šaltinių ir siekia sukurti pelningas edukacines programas“.
Garliavos apylinkių „Sąnašos“ bendruomenė	„Kultūrinio turizmo finansavimas mūsų bendruomenėje dažniausiai vyksta per savivaldybės paramą ir dalinę finansavimą iš įvairių kultūrinės veiklos fondų. Deja, šių lėšų kartais nepakanka didesniems projektams įgyvendinti, todėl susiduriame su tam tikrais finansavimo trūkumais. Galimi sprendimai būtų ieškoti daugiau privačių rėmėjų, kuriems rūpi mūsų regiono kultūra, taip pat aktyviau pasitelkti ES fondus ir kitas finansavimo galimybes, kad galėtume plėsti mūsų kultūrinį turizmą ir pritraukti daugiau turistų“.

Lentelėje nr.14 esanti informacija rodo kultūrinio turizmo finansavimo šaltinius ir su jais susijusias problemas bei galimus sprendimus. Atsakymai į šį klausimą parodo, kad visos bendruomenės susiduria su panašiomis finansavimo problemomis, kurios dažnai susijusios su ribotais ištekliais ir ilgais finansavimo procesais, tačiau taip pat ieško įvairių būdų, kaip užtikrinti ilgalaikį finansavimą ir plėsti savo veiklas.

Raudondvario bendruomenė pabrėžia, kad pagrindinis finansavimo šaltinis yra savivaldybės parama ir kultūrinės veiklos fondai. Tačiau šių lėšų kartais nepakanka didesniems projektams įgyvendinti. Tai rodo, kad bendruomenė susiduria su finansavimo trūkumais, kurie trukdo plėtoti didesnius kultūrinio turizmo projektus. Bendruomenė taip pat nurodo, kad galima būtų aktyviau pasitelkti privačius rėmėjus ir ES fondus, kad užtikrintų projektų tęstinumą ir padidintų turizmo plėtrą. Tokie pasiūlymai rodo, kad bendruomenė ieško įvairių finansavimo galimybių ir siekia diversifikuoti šaltinius, kad galėtų užtikrinti savo veiklą tęstinumą ir augimą.

Aleksoto bendruomenė akcentuoja finansavimo gavimą per projektus ir vietines iniciatyvas, tačiau susiduria su sunkumais užtikrinant ilgalaikį finansavimą. Šie sunkumai galimai rodo, kad bendruomenė priklauso nuo trumpalaikių finansavimo šaltinių, kurie ne visada leidžia užtikrinti stabilų ir nuolatinį finansavimą. Norint spręsti šias problemas, Aleksoto bendruomenė nurodo siekį plėtoti bendradarbiavimą su verslais ir kitomis organizacijomis. Tai yra viena iš galimybių,

padedančių užtikrinti ilgalaikį finansavimą ir padidinti bendruomenės veiklos stabilumą. Bendruomenės susitarimai su vietos verslais galėtų padėti tiek finansuoti renginius, tiek pritraukti daugiau turistų ir palaikyti vietinį verslą.

Vaišvydavos bendruomenė dažniausiai gauna finansavimą iš vietinių projektų ir rėmėjų, tačiau susiduria su ilgo finansavimo proceso sunkumais. Bendruomenė aktyviai ieško papildomų šaltinių ir siekia sukurti pelningas edukacines programas. Šis požiūris rodo, kad Vaišvydava, kaip ir kitos bendruomenės, siekia diversifikuoti savo finansavimo šaltinius ir prisitaikyti prie besikeičiančių finansavimo sąlygų. Edukacinių programų kūrimas taip pat rodo bandymą sukurti nuolatinį ir pelningą finansavimą, kuris būtų ilgalaikis ir galėtų sustiprinti bendruomenės finansinę padėtį.

Garliavos apylinkės „Sąnašos“ bendruomenė pabrėžia, kad kultūrinio turizmo finansavimas vyksta per savivaldybės paramą ir kultūrinės veiklos fondus. Tačiau bendruomenė nurodo, kad šių lėšų kartais nepakanka didesniems projektams įgyvendinti, ir ieško galimybių pritraukti daugiau privatų finansavimą. Be to, bendruomenė aktyviai ieško galimybių pasitelkti ES fondus ir kitas finansavimo galimybes, kad galėtų plėsti savo kultūrinį turizmą ir pritraukti daugiau turistų. Tai rodo, kad „Sąnašos“ bendruomenė turi aiškų tikslą diversifikuoti savo finansavimo šaltinius ir pritraukti išorines investicijas, kurios galėtų užtikrinti ilgalaikį jų projektų vystymą.

Visos bendruomenės susiduria su finansavimo trūkumais, kuriuos galėtų išspręsti aktyvesnis bendradarbiavimas su verslais, privačiais rėmėjais ir įvairiais finansavimo šaltiniais, kaip ES fondai. Tai taip pat rodo, kad bendruomenės siekia diversifikuoti savo finansavimo šaltinius, kad užtikrintų ilgalaikį projektų tęstinumą ir sėkmingą kultūrinio turizmo plėtrą. Atsižvelgiant į finansavimo problemas, bendruomenės ieško ne tik viešųjų, bet ir privačių šaltinių, kad galėtų įgyvendinti didesnius projektus ir užtikrinti jų tvarumą. Be to, įgyvendinant edukacines programas ir kitas iniciatyvas, bendruomenės stengiasi sukurti ilgalaikes ir pelningas veiklas, kurios galėtų paremti kultūrinio turizmo sektoriaus vystymą ir padidinti turistų skaičių.

2.4.6. Kaip kultūrinis turizmas prisideda prie darbo vietų kūrimo jūsų bendruomenėje? Ar šios veiklos skatina vietinių gyventojų įsitraukimą į turizmo sektorių?

Lentelė Nr. 14

Raudondvario bendruomenė	„Kultūrinis turizmas Raudondvaryje suteikia darbo vietų vietos gidams, renginių organizatoriams, dvaro administracijos darbuotojams bei vietiniams amatininkams. Be to, šios veiklos skatina jaunimą įsitraukti į savanorišką veiklą kultūros sektoriuje“.
---------------------------------	--

Aleksoto bendruomenė	„Aleksoto bendruomenėje, organizuojant įvairias kultūrines veiklas ir turizmo programas, kuriasi darbo vietos vietos gidams, edukatoriams ir menininkams. Bendruomenė aktyviai skatina vietos gyventojus dalyvauti kultūrinėse veiklose ir tapti turizmo sektoriaus dalimi“.
Vaišvydavo bendruomenė	„Vaišvydavoje turizmas skatins darbo vietų kūrimą, susijusį su gamtosaugos ir ekologinėmis iniciatyvomis, renginių organizavimu ir gido paslaugomis. Vietos gyventojai dažnai įsitraukia į šias veiklas, kad sustiprintų vietos bendruomenę ir prisidėtų prie tvaraus turizmo vystymo“.
Garliavos apylinkių „Sąnašos“ bendruomenė	„Kultūrinio turizmo vystymas tiesiogiai prisideda prie darbo vietų kūrimo mūsų bendruomenėje. Pavyzdžiui, šventės ir renginiai reikalauja savanorių pagalbos, vietos amatų meistrų, maitinimo paslaugų tiekėjų, gido paslaugų ir pan. Tai suteikia vietos gyventojams galimybę dirbti įvairiose srityse. Be to, mes skatiname jaunimą ir vietinius gyventojus mokytis naujų įgūdžių, kad jie galėtų tapti turizmo sektoriaus dalimi“.

Lentelė nr. 15 parodo kultūrinio turizmo poveikį darbo vietų kūrimui vietinėse bendruomenėse. Atsakymai parodo, kad kultūrinis turizmas yra svarbus darbo vietų kūrimo šaltinis ir skatina įvairių sričių darbuotojų įsitraukimą – nuo gidų iki menininkų ir renginių organizatorių. Visose bendruomenėse kultūrinis turizmas teikia darbo vietų ne tik tradicinėse turizmo srityse, bet ir skatina jaunimo įsitraukimą į savanorišką veiklą bei įgūdžių ugdymą.

Raudondvario bendruomenė atkreipia dėmesį į įvairių darbo vietų atsiradimą, susijusių su kultūrinio turizmo plėtra, tokių kaip vietos gidai, renginių organizatoriai, dvaro administracijos darbuotojai ir amatininkai. Šios darbo vietos ne tik tiesiogiai remia turizmo sektorių, bet ir skatina jaunimą įsitraukti į kultūros sektorių, tapti savanoriais. Tai rodo, kad bendruomenė siekia aktyviai ugdyti jaunimą ir suteikti jiems galimybę prisidėti prie kultūrinės veiklos, taip užtikrinant ilgalaikį kultūrinio turizmo plėtros tvarumą ir jaunosios kartos įsitraukimą į vietos gyvenimą.

Aleksoto bendruomenė taip pat pabrėžia darbo vietų kūrimą per kultūrines veiklas ir turizmo programas, kuriose dalyvauja vietos gidai, edukatoriai ir menininkai. Bendruomenė aktyviai skatina vietos gyventojus tapti turizmo sektoriaus dalimi, dalyvaujant įvairiuose renginiuose ir kultūrinėse iniciatyvose. Aleksotas siekia ne tik sukurti darbo vietas, bet ir sukurti kultūrinės veiklos, kuri būtų naudinga tiek vietiniams gyventojams, tiek turistams. Tai rodo, kad bendruomenė pabrėžia bendradarbiavimą ir ryšio stiprinimą tarp vietos gyventojų ir kultūrinės veiklos sektoriaus.

Vaišvydavo bendruomenė taip pat nurodo, kad kultūrinis turizmas skatina darbo vietų kūrimą, susijusį su gamtosaugos ir ekologinėmis iniciatyvomis, renginių organizavimu ir gido paslaugomis. Tai atskleidžia bendruomenės pastangas vystyti tvarų turizmą, kuris ne tik pritrauktų turistus, bet ir suteiktų vietos gyventojams galimybes dirbti ekologinėse ir gamtosaugos srityse. Be

to, šios veiklos stiprina bendruomenės ryšį su gamtosaugos praktikomis ir skatina aktyvų gyventojų įsitraukimą į vietos iniciatyvas, kurios prisideda prie tvaraus turizmo vystymo.

Garliavos apylinkės „Sąnašos“ bendruomenė pabrėžia, kad kultūrinis turizmas tiesiogiai prisideda prie darbo vietų kūrimo, ypač švenčių ir renginių organizavime, kur reikalinga pagalba savanoriams, amatų meistrams, maitinimo paslaugų tiekėjams ir gidams. Be to, bendruomenė aktyviai skatina jaunimą įgyti naujų įgūdžių, kad jie galėtų tapti turizmo sektoriaus dalimi. Šis požiūris rodo, kad „Sąnašos“ bendruomenė siekia ne tik sukurti darbo vietas, bet ir investuoti į jaunimo ugdymą, kad jie taptų tvaraus turizmo kūrėjais ir dalyviais.

Visos bendruomenės pabrėžia, kad kultūrinis turizmas yra svarbus darbo vietų kūrimo šaltinis. Tai ne tik tiesiogiai susiję su tradiciniais turizmo sektoriaus darbuotojais, tokiais kaip gidai ir renginių organizatoriai, bet ir su ekologiškais ir edukacinėmis iniciatyvomis, kurios suteikia galimybes dirbti su gamtosaugos ir ekologiniais projektais. Be to, bendruomenės siekia įtraukti jaunimą į savanorišką veiklą ir suteikti jiems įgūdžių, reikalingų dirbti turizmo sektoriuje. Tai užtikrina ilgalaikį kultūrinio turizmo tvarumą ir skatina vietos gyventojų įsitraukimą į kultūrinį ir socialinį gyvenimą.

Kultūrinio turizmo plėtra sukuria darbo vietas įvairiose srityse ir skatina bendruomenių socialinę sanglaudą, kuri leidžia tvariai plėtoti turizmą ir sustiprinti bendruomenių tapatybę.

2.4.7. Su kokiais partneriais bendradarbiaujate organizuodami kultūrinio turizmo veiklas? Kokie yra pagrindiniai iššūkiai ir privalumai, susiję su šiuo bendradarbiavimu?

Lentelė Nr. 15

Raudondvario bendruomenė	„Bendradarbiauja su Kauno rajono savivaldybe, kultūros organizacijomis, verslais“.
Aleksoto bendruomenė	„Aleksoto bendruomenė dažnai bendradarbiauja su Kauno miesto savivaldybe, kultūros organizacijomis, taip pat su vietiniais ūkininkais ir amatininkais. Bendradarbiavimas su įvairiais partneriais padeda organizuoti renginius ir plėtoti kultūrinį turizmą, tačiau iššūkiai kyla dėl finansinių išteklių trūkumo ir laiko resursų“.
Vaišvydavo bendruomenė	„Vaišvydavo bendruomenė bendradarbiauja su Kauno rajono savivaldybe, ekologinėmis organizacijomis ir turizmo asociacijomis. Bendradarbiavimas su partneriais suteikia naudos, tačiau iššūkiai kyla dėl nuolatinio finansavimo ir tvaraus turizmo plėtos siekimo“.
Garliavos apylinkių „Sąnašos“ bendruomenė	„Mūsų bendruomenė aktyviai bendradarbiauja su vietos verslu, savivaldybe ir turizmo agentūromis. Mes taip pat turime ilgalaikius santykius su vietinėmis mokyklomis ir kultūros centrais. Didžiausi iššūkiai kyla dėl ribotų finansinių resursų ir kartais skirtingų tikslų, kurie gali atsirasti tarp skirtingų bendruomenės dalyvių. Tačiau privalumai yra aiškūs –

	bendradarbiavimas leidžia pasiekti didesnę auditoriją, pasidalinti žiniomis ir patirtimi, bei kartu kurti tvarias turizmo programas“.
--	---

Lentelė nr.16 nagrinėja bendruomenių bendradarbiavimą su įvairiais partneriais/savivaldybėmis, kultūros organizacijomis, verslu ir kitais subjektais – ir jo įtaką kultūrinio turizmo plėtrai. Respondentų atsakymai atskleidžia bendruomenių įsipareigojimą dirbti kartu su įvairiais partneriais, kad pasiektų tvarų kultūrinio turizmo vystymą, tačiau pabrėžia iššūkius, su kuriais susiduria bendruomenės, ypač susijusius su finansų trūkumu ir kartais nesuderinamais tiksliais.

Raudondvario bendruomenei svarbus bendradarbiavimas su Kauno rajono savivaldybe, kultūros organizacijomis ir verslais. Tai rodo, kad bendruomenė siekia sukurti plačią partnerystę su įvairiomis institucijomis, kurios galėtų prisidėti prie kultūrinio turizmo plėtros. Tokia partnerystė užtikrina ne tik reikalingas finansines ir logistines paslaugas, bet ir leidžia bendruomenei pasiekti platesnę auditoriją. Raudondvario bendruomenės atveju, bendradarbiavimas su verslu ir savivaldybe gali suteikti didesnę matomumą, tačiau iš esmės nėra pabrėžiamas finansavimo klausimas, kuris būtų iššūkis.

Aleksoto bendruomenė išskiria bendradarbiavimą su Kauno miesto savivaldybe, kultūros organizacijomis, ūkininkais ir amatininkais. Tai pabrėžia bendruomenės siekį suburti skirtingus sektorius ir prisidėti prie kultūrinio turizmo plėtros, įtraukiant vietinius verslus ir amatų meistrus. Tai yra svarbus veiksnys, kadangi bendruomenės gali ne tik pasinaudoti išoriniu finansavimu, bet ir užtikrinti, kad kultūriniai renginiai remtų ir skatintų vietos verslus. Aleksoto bendruomenė susiduria su iššūkiais dėl ribotų finansinių išteklių ir laiko resursų. Tai rodo, kad, nors bendruomenė stengiasi sukurti stiprią partnerystę, ji taip pat susiduria su praktiniais sunkumais, kurie trukdo sklandžiai įgyvendinti projektus.

Vaišvydavos bendruomenė bendradarbiauja su Kauno rajono savivaldybe, ekologinėmis organizacijomis ir turizmo asociacijomis. Pabrėžiamas ekologinis aspektas, nes Vaišvydavos bendruomenė siekia išlaikyti tvarų turizmą, susijusį su gamtos saugos iniciatyvomis. Tai rodo bendruomenės įsipareigojimą ne tik kultūriniam, bet ir ekologiškam turizmui, kas ypač svarbu šiuolaikinėse turizmo tendencijose. Tačiau, kaip ir kitos bendruomenės, Vaišvydava susiduria su nuolatinio finansavimo trūkumu, kas gali riboti galimybes plėtoti ilgalaikes iniciatyvas ir užtikrinti tvarų turizmą.

Garliavos apylinkės „Sąnašos“ bendruomenė atkreipia dėmesį į bendradarbiavimą su vietos verslu, savivaldybe, turizmo agentūromis, mokyklomis ir kultūros centrais. Tai parodo, kad bendruomenė skiria daug dėmesio ilgalaikiams santykiams ir partnerystėms su įvairiomis organizacijomis. Toks bendradarbiavimas leidžia pasiekti didesnę auditoriją ir kartu plėtoti tvarias turizmo programas. Tačiau „Sąnašos“ bendruomenė susiduria su iššūkiais, kai kyla nesuderinamų tikslų tarp skirtingų partnerių. Tai gali būti kliūtis pasiekti vieningą tikslą, tačiau privalumai, kaip žinių ir patirties dalijimasis, suteikia bendruomenei didesnę potencialą plėtoti tvarų turizmą.

Visos bendruomenės pabrėžia bendradarbiavimo su savivaldybėmis, kultūros organizacijomis ir verslu svarbą kultūrinio turizmo plėtrai. Tai leidžia pasiekti platesnę auditoriją, užtikrinti finansavimą ir organizuoti renginius, kurie skatina turizmo augimą. Tačiau bendruomenės taip pat susiduria su praktiniais sunkumais, tokiais kaip finansinių išteklių trūkumas ir kartais nesuderinami tikslai tarp įvairių partnerių. Tai rodo, kad nors bendradarbiavimas yra būtinas, bendruomenės turėtų daugiau dėmesio skirti efektyviam išteklių valdymui ir ilgalaikių partnerysčių kūrimui, kad būtų galima pasiekti kultūrinio turizmo tvarumą ir sėkmę.

Kultūrinis turizmas turi teigiamą poveikį tiek socialinei sanglaudai, tiek ekonomikai, skatindamas bendruomenių tapatybės stiprinimą ir vietos verslų augimą. Bendruomenės aktyviai dalyvauja renginių organizavime, kurie ne tik puoselėja tradicijas ir kultūrinį paveldą, bet ir skatina tvarų turizmą, ekologiškas iniciatyvas bei edukacines veiklas. Nors kiekviena bendruomenė akcentuoja skirtingus turizmo aspektus, visi sutinka, kad kultūrinis turizmas stiprina socialinius ryšius ir skatina bendruomeniškumą, tuo pačiu prisidedant prie darbo vietų kūrimo ir ilgalaikio ekonominio poveikio.

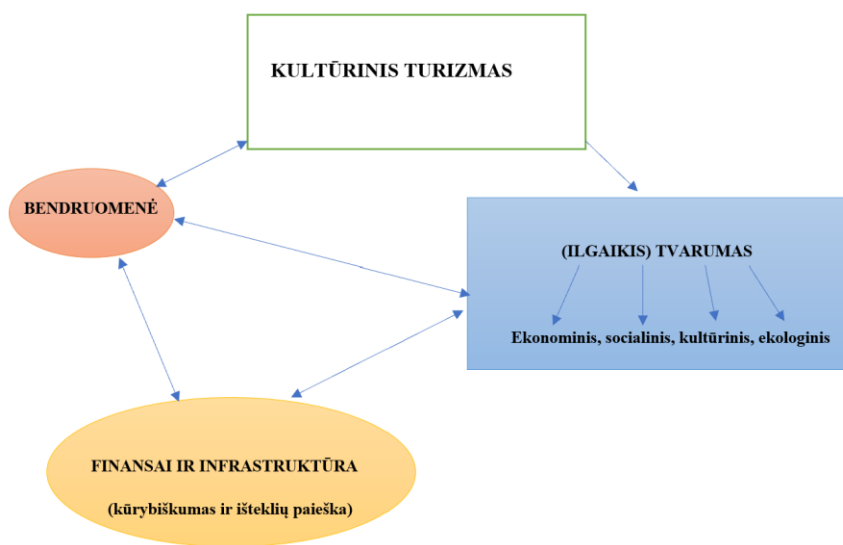
Nepaisant to, bendruomenės susiduria su finansavimo iššūkiais, todėl būtinas aktyvesnis bendradarbiavimas su verslu, privačiais rėmėjais ir viešaisiais finansavimo šaltiniais, siekiant užtikrinti projektų tvarumą ir sėkmingą plėtrą. Efektyvus išteklių valdymas ir ilgalaikiai partnerystės su savivaldybėmis, kultūros organizacijomis ir verslu yra svarbūs siekiant pasiekti kultūrinio turizmo tvarumą ir sėkmę.

2.5. Patikslintas teorinis bendruomenių kultūrinio turizmo vystymo įtakos jų tvarumui modelis

Naujas teorinis modelis (14 pav.) atspindi kultūrinio turizmo, bendruomenės ir ilgalaikio tvarumo sąveiką, kur visi šie elementai yra tarpusavyje susiję ir veikia vieni kitus. Modelis pabrėžia, kad kultūrinis turizmas yra centrinė ašis, kuri ne tik skatina bendruomenių socialinę ir ekonominę

plėtrą, bet ir stiprina jų tapatybę bei kultūrinį paveldą. Iš šio pagrindinio elemento išsiskiria dvi rodyklės: viena nukreipta į bendruomenę, kita – į ilgalaikį tvarumą. Bendruomenės dalyvavimas kultūrinio turizmo veiklose, jų bendradarbiavimas su kitomis institucijomis ir gebėjimas užtikrinti išteklius yra esminiai faktoriai, lemiantys tvarų šio sektoriaus vystymąsi.

Modelyje ilgalaikio tvarumo dedamieji – socialinis, ekonominis, ekologinė ir kultūrinė yra susijusios tiek su bendruomenių veikla, tiek su finansų ir infrastruktūros užtikrinimu. Bendruomenės rodyklė sujungia kultūrinį turizmą ir ilgalaikį tvarumą, nurodydama, kad tiek socialinis, tiek ekonominis aspektai priklauso nuo bendruomenių įsitraukimo ir gebėjimo pasinaudoti išoriniais ištekliais. Atvirkštinė rodyklė abipusį bendradarbiavimą bei poreikį, jog kultūrinis turizmas vystytųsi. Be to, modelyje parodoma, kad infrastruktūra ir finansai, paremtos kūrybiškumu ir išteklių paieška, turi didelę įtaką tvarumui, nes padeda plėtoti kultūrinį turizmą, užtikrinant nuolatinį jo augimą ir ilgalaikį įtaką.

pav. 13 Patikslintas teorinis bendruomenių kultūrinio turizmo vystymo įtakos jų tvarumui modelis

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

IŠVADOS

1. Tvarumo principų taikymas kultūriniame turizme yra svarbus siekiant subalansuoto vystymosi, apimančią ekologinę, socialinę ir ekonominę dimensijas, kurios užtikrina ne tik kultūrinio paveldo išsaugojimą, bet ir teigiamą poveikį vietos bendruomenių gerovei. Ekologinis tvarumas svarbus gamtos išteklių naudojimas ir paveldo apsaugojimas, tuo tarpu socialinis tvarumas pabrėžia vietos gyventojų įtraukimą į turizmo plėtrą ir jų naudos gavimą, kad būtų užtikrinta vietos kultūros ir tradicijų išsaugojimas. Ekonominis tvarumas, nors ir orientuotas į pelno siekimą, turi užtikrinti, kad kultūrinis paveldas būtų tinkamai išsaugotas ir restauruotas ilgalaikėje perspektyvoje. Tačiau tvaraus kultūrinio turizmo valdymas susiduria su praktiniais iššūkiais, tokiais kaip turistų perteklius, infrastruktūros trūkumai ar finansinės kliūtys, kurios gali trikdyti sėkmingą principų įgyvendinimą. Todėl svarbu, kad būtų sukurta stipri koordinavimo struktūra ir efektyvios strategijos, apimančios visus suinteresuotus subjektus – vietos valdžias, turizmo sektorių ir bendruomenes. Tik tokiu būdu galima pasiekti tvarumą, užtikrinant harmoningą kultūrinio turizmo vystymą, kuris ne tik skatintų ekonominį augimą, bet ir prisidėtų prie kultūrinio paveldo ir vietos bendruomenių išsaugojimo bei gerovės.
2. Kultūrinis turizmas, kaip kompleksinė turizmo forma, apima daugelį aspektų, susijusių su kultūros paveldu, tradicijomis, menais ir vietos bendruomenių gyvenimu. Išanalizavus kultūrinio turizmo išteklius ir tvarumo elementus, teigtina, kad būtina subalansuoti ekonominius, socialinius ir aplinkosauginius tikslus. Pirmiausia, kultūriniai ištekliai, tokie kaip architektūros paminklai, muziejai, šventės ir tradicijos, turi būti apsaugoti ir išsaugoti ateities kartoms, nes jų neteisingas naudojimas gali lemti kultūrinį išnykimą ir ekologinius pokyčius. Be to, tvarus kultūrinis turizmas reikalauja stiprios bendruomenių įtraukimo, nes vietos gyventojai turi tapti ne tik paslaugų teikėjais, bet ir kultūrinio paveldo saugotojais, dalyvaujant atsakingame turizmo valdyme. Kitas svarbus aspektas yra socialinė atsakomybė ir etikos principų taikymas, siekiant užtikrinti, kad turistų srautai nekenktų vietos bendruomenėms, o turizmo nauda būtų paskirstyta teisingai. Galiausiai, kultūrinio turizmo plėtra turi būti paremta tvarumo principais, apimančiais ne tik ekologinę apsaugą, bet ir kultūrinę įvairovę, užtikrinant, kad turizmas skatintų kultūrų mainus ir gerintų tarpkultūrinį dialogą. Kultūrinis turizmas turi didelį potencialą kurti ekonomiškai naudingus ir socialiai atsakingus projektus, tačiau tik su aiškiai apibrėžtais tvarumo

principais ir bendruomenių aktyvumu, kuris padės pasiekti ilgalaikį ir harmoningą turizmo vystymąsi.

3. Bendruomenių įtraukimas į kultūrinio turizmo plėtrą yra esminis veiksnys, užtikrinantis tvarų ir ilgalaikį šios srities vystymąsi, jis ne tik prisideda prie kultūrinio paveldo išsaugojimo, bet ir stiprina socialinę sanglaudą bei ekonominę gerovę vietos gyventojams. Bendruomenės, įtrauktos į sprendimų priėmimo procesus, gali geriau valdyti savo išteklius, mažinti neigiamą turizmo poveikį aplinkai ir kultūrai, tuo pačiu generuodamos pajamas ir stiprindamos vietos ekonomiką. Todėl svarbu nuolat užtikrinti, kad bendruomenės turėtų pakankamai žinių ir įgūdžių, kad galėtų efektyviai dalyvauti kultūrinio turizmo plėtroje ir išlaikyti pusiausvyrą tarp ekonominių tikslų ir tvarumo principų. Tvarus kultūrinis turizmas, kaip ir ekoturizmas, gali tapti stipriu varikliu bendruomenių vystymuisi, tačiau tik tada, kai vietos gyventojai yra įtraukti į visus planavimo ir valdymo etapus, užtikrinant ilgalaikį naudą tiek jiems, tiek plačiajai visuomenei.
4. Apibendrinti tyrimo duomenys atskleidžia, kad Kauno miesto bendruomenės aktyviai valdo įvairius kultūrinio turizmo išteklius. Iš viso buvo nustatyta, kad bendruomenės turi ir valdo tokias kultūrinės vertybes kaip sodybos, muziejai, gamtos paminklai, dvarai ir paminklai. Daugiausiai paminėti buvo muzikavimas, šokiai, dainos, taip pat kultūrinės veiklos, susijusios su kulinariniu paveldu, žvakių liejimu, pynimu ir kitais tradiciniais amatais. Palyginti su kultūrinio turizmo išteklių įvairovės, bendruomenės pabrėžė kultūrinio paveldą ir šiuolaikinį kultūrinį aktyvumą kaip svarbiausius vystymo produktus. Daugiau nei pusė respondentų nurodė, kad pagrindiniai kultūrinio turizmo produktai apima literatūrą, liaudies dainas, istorinius šokius, edukacines pamokas ir įvairias kultūrinės švietimo programas. Tai rodo, kad bendruomenės aktyviai siekia išsaugoti ir vystyti savo tradicijas, tuo pačiu pritraukiant turistą per edukaciją ir interaktyvų dalyvavimą. Be to, tam tikra dalis bendruomenių yra orientuotos į naujų produktų kūrimą, pavyzdžiui, suvenyrų gamybą, renginių organizavimą ir su turizmu susijusių paslaugų teikimą.
5. Tyrimo duomenų analizės rezultatai rodo, kad Kauno miesto bendruomenės rodo aktyvų dalyvavimą kultūrinio turizmo veiklose, tačiau šis aktyvumas nėra vienodas. Dauguma respondentų pažymėjo, kad bendruomenės vysto kultūrinį turizmą dėl kultūros vertybių išsaugojimo ir tvaraus bendruomenės vystymosi, o bendruomenių stiprinimas ir ekonominė nauda buvo laikomi antraeiliais tikslais.
6. Kultūrinio turizmo teikiama nauda yra tiesiogiai susijusi su bendruomenių tvarumu. Dauguma respondentų nurodė, kad kultūrinio turizmo produktai turi socialinę ir kultūrinę naudą, tuo pačiu prisidedant prie bendruomenės stiprinimo ir tvaraus vystymosi. Tačiau kai kurios bendruomenės nurodė, kad ekonominės naudos ir finansinio stabilumo trūkumas gali riboti šių veiklų tęstinumą. Ypač tai pasakytina apie tas bendruomenes, kurios labiau orientuojasi į kultūrinį paveldą, tačiau

neturi pakankamai išteklių arba finansinės paramos plėtojant turizmo paslaugas. Ne visos bendruomenės gali sau leisti investuoti į kultūrinio turizmo produktų kūrimą ir plėtrą. Nepaisant to, bendruomenės vis tiek stengiasi pasitelkti kūrybiškumą ir bendradarbiavimą, siekdamos įgyvendinti projektus, kurie galėtų paskatinti jų tvarų vystymąsi.

7. Empirinio tyrimo analizės rezultatai patvirtino, kad bendruomenių kultūrinio turizmo plėtra turi didelį poveikį jų tvarumui, tačiau poveikis skiriasi priklausomai nuo bendruomenės išteklių ir jos gebėjimo pasinaudoti turizmo galimybėmis. Rezultatai rodo, kad kultūrinio turizmo produktų vystymas gali būti labai svarbus socialinių ir kultūrinių tikslų siekimui, tačiau tam, kad tai būtų tvaru, būtinas aktyvus finansinis ir institucinės paramos užtikrinimas.
8. Patikslintas teorinis modelis aiškiai atspindi kultūrinio turizmo ir bendruomenių tvarumo sąveiką, pabrėžiant esminius veiksnius, kurie lemia ilgalaikį tvarumą. Pagrindinis modelio akcentas – tai kultūrinio turizmo poveikis tiek bendruomenėms, tiek jų tvarumui, kur kultūrinis turizmas yra centrinė ašis, skatinanti ekonominį, socialinį, ekologinį ir kultūrinį vystymąsi. Be to, didelis dėmesys skiriamas išteklių prieinamumui, infrastruktūros plėtrai ir finansiniams ištekliams, kurie būtini norint įgyvendinti tvarius kultūrinio turizmo projektus.

REKOMENDACIJOS

Rekomendacijos Kauno miesto bendruomenėms:

1. Bendruomenėms, siekiančioms pritraukti daugiau turistų ir užtikrinti tvarų turizmo vystymąsi:

- Skatinti ir plėtoti bendruomenių bendradarbiavimą ir partnerystes su vietos kultūros centrais, muziejais ir turizmo agentūromis, siekiant sukurti kompleksiškus turizmo pasiūlymus, apjungiančius tiek kultūrinį paveldą, tiek šiuolaikinę kūrybą. Tai leistų sukurti įvairius renginius, kurie galėtų patenkinti tiek vietos gyventojų, tiek turistų poreikius.

2. Bendruomenėms, norinčioms sustiprinti savo kultūrinį turizmą:

- Skatinti kultūrinio turizmo edukacinius projektus, orientuotus į jaunąją kartą, kaip įrankį ne tik ugdyti kultūrinį sąmoningumą, bet ir pritraukti turistus. Toks metodas gali būti taikomas rengiant interaktyvias dirbtuves, tradicinių amatų pamokas ar edukacines programas, susijusias su vietos istorija ir kultūriniu paveldu.

3. Bendruomenėms, norinčioms išsaugoti ir atgaivinti savo kultūrinį paveldą:

- Skatinti dalyvavimą tarptautiniuose kultūriniuose projektuose ir bendradarbiauti su kitomis bendruomenėmis, siekiant dalintis patirtimi ir gerąja praktika kultūrinio turizmo srityje. Tai padėtų užtikrinti ilgalaikį kultūrinio turizmo plėtojimą, remiantis bendromis vertybėmis ir iššūkiais.

Rekomendacijos finansinėms ir paramos institucijoms:

4. Ekonomikos ir inovacijų ministerijai:

- Įvertinti galimybes skirti finansinę paramą bendruomenėms, kurios nori plėtoti tvarų kultūrinį turizmą, tačiau susiduria su finansiniais iššūkiais. Tai apimtų tiek infrastruktūros gerinimo projektus, tiek edukacinius ir kultūrinius renginius, kurie galėtų pritraukti turistus ir skatinti bendruomenių socialinį ir ekonominį vystymąsi.

5. Lietuvos verslo paramos agentūrai (LVPA):

- Skatinti investicijas į vietos kultūrinio turizmo plėtrą, nukreipiant paramą į inovatyvius projektus, kurie jungia kultūrinį paveldą su moderniomis technologijomis. Tai gali apimti projektus, kurie naudoja skaitmenines technologijas ir virtualią realybę kultūrinio turizmo patirtims praplėsti ir pritaikyti šiuolaikinėms auditorijoms.

Rekomendacijos turizmo organizacijoms ir asociacijoms:

6. Lietuvos turizmo asociacijai:

Skatinti kultūrinio turizmo plėtrą, įtraukiant bendruomenių organizuojamus renginius ir turizmo produktus į nacionalines ir tarptautines turizmo kampanijas. Tai leis padidinti Lietuvos kaip kultūrinio turizmo krypties žinomumą ir pritraukti daugiau lankytojų.

Baltusevičiūtė, Agnė. (2024). *Summary of Sustainability and Its Application in Cultural Tourism*. MA Graduation Paper. Kaunas: Kaunas Faculty, Vilnius University. 83 p.

S U M M A R Y

The relevance of the topic lies in the increasing importance of cultural tourism in the era of globalization and technological advancement. It contributes to economic development while preserving and promoting local cultures and heritage (Richards, 2020). Modern tourists increasingly seek authentic experiences connected to the lives and traditions of local communities. According to the World Tourism Organization (UNWTO), cultural tourism accounts for approximately 40% of the global tourism market, with growth trends indicating its expanding importance in the future (UNWTO, 2023). In Lithuania, cultural tourism is rapidly developing, particularly in rural areas and smaller towns, where tourists aim to explore the authenticity and cultural heritage of local communities. As reported by Statistics Lithuania, around 1.26 million tourists visited Lithuania in 2022, with a significant portion interested in cultural sites and events (Statistics Lithuania, 2023).

The novelty of the research is highlighted by the limited studies on the sustainability of cultural tourism in Lithuania, despite its global relevance. Existing research often focuses on the economic impacts of tourism, providing little insight into how community-based cultural tourism affects sustainability. This raises the question of how such tourism can be developed to enhance economic well-being while preserving authenticity, cultural identity, and social cohesion in a sustainable way.

The object of the research is the influence of community-based cultural tourism development on their sustainability. The problem addressed is: What is the impact of community-based cultural tourism development on their sustainability? The aim is to create an empirically grounded theoretical model of the influence of community-based cultural tourism development on sustainability.

The research objectives are as follows: to define the concepts of cultural tourism and sustainability; to analyze the resources, categories, and sustainability elements of cultural tourism; to identify the impact of community-based cultural tourism on sustainable development; to develop a theoretical model of the influence of community-based cultural tourism development on sustainability; and to refine the empirically grounded theoretical model.

The research methods include a theoretical part utilizing synthesis, comparative analysis of scientific literature, and generalization based on sources such as the World Tourism Organization (UNWTO) and Statistics Lithuania. The empirical research involves quantitative surveys to gather

standardized information about the impacts of cultural tourism, qualitative semi-structured interviews to explore community perspectives on cultural tourism, and expert surveys for additional insights. Data is analyzed using both quantitative and qualitative approaches to provide a detailed understanding of the influence of cultural tourism on community sustainability.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Ashworth, G. J., & Tunbridge, J. E. (2000). *The Tourist-Historic City: Retrospect and Prospect of Managing the Heritage City*. Pergamon.
2. Azoulay, J., & Olya, H. (2020). Cultural heritage protection in sustainable cultural tourism. *Journal of Tourism Management*, 44, 23-45.
3. Blackstock, K. L. (2005). Impacts of community involvement in tourism development. *Annals of Tourism Research*, 32(3), 1216-1218.
4. Bramwell, B., & Lane, B. (2000). *Tourism Collaboration and Partnerships: Politics, Practice and Sustainability*. Channel View Publications.
5. Čiegis, R. (2004). *Sustainability and its principles in the cultural tourism context*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
6. Chikandiwa, S. T., Njiki, S., & Tichaawa, T. M. (2014). Community-based tourism: A case of Namibia. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 3(2).
7. Dyllick, T., & Hockerts, K. (2002). Beyond the Business Case for Corporate Sustainability. *Business Strategy and the Environment*, 11(2), 130-141.
8. Elkington, J. (2004). *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business*. Capstone Publishing.
9. Europos Komisija (EK). (2016). *Cultural Tourism in Europe: Trends and Developments*.
10. Fennell, D. A. (2008). *Ecotourism: An introduction*. Routledge.
11. Folke, C. (2006). Resilience: The emergence of a perspective for social-ecological systems analysis. *Global Environmental Change*, 16(3), 253-267.
12. Fowler, P. (2009). *Cultural tourism and sustainable development: The case of [region/country]*.
13. Fyall, A., & Garrod, B. (2000). Sustainable tourism development and community involvement. *Tourism Management*, 21(6), 573-584.
14. Garrod, B., & Fyall, A. (2000). Managing Heritage Tourism. *Annals of Tourism Research*, 27(3), 682-708.

15. Gursoy, D., & Chen, J. S. (2006). Residents' perceptions of the impact of tourism. *Annals of Tourism Research*, 33(2), 495-510.
16. Hall, C. M., & Richards, G. (2000). *Tourism and Sustainable Community Development*. Routledge.
17. Hotelstars Union AISBL. (2023). *Criteria 2020–2025*. Hotelstars Union AISBL.
18. Kastenholz, E., Carneiro, M. J., & Lima, J. (2012). The Role of Local Communities in Tourism Development. *Journal of Sustainable Tourism*, 20(6), 871-889.
19. Kastenholz, E., & Timothy, D. J. (2012). Sustainable tourism and cultural heritage. *Tourism Management*, 33(4), 767-778.
20. Khovanova-Rubicondo, K. (2019). *Cultural Heritage in the Framework of the European Year of Cultural Heritage 2018*. European Commission.
21. Mikalauskienė, A., & Kiaušienė, I. (2020). Integrating culture into sustainable development: A holistic approach. *Journal of Sustainable Development Studies*, 32(4), 57-68.
22. Mikalauskienė, A., & Kiaušienė, I. (2020). The role of culture in sustainable development and cultural tourism. *Sustainable Development Journal*, 32(2), 56-59.
23. McKercher, B., & du Cros, H. (2002). *Cultural Tourism: The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management*. Routledge.
24. McKercher, B. (2002). Cultural tourism and sustainability. *Tourism Management*, 23(1), 1-10.
25. OECD. (2009). *The Impact of Culture on Tourism*. Organization for Economic Co-operation and Development.
26. Parris, T. M., & Kates, R. W. (2003). Characterizing and Measuring Sustainable Development. *Annual Review of Environment and Resources*, 28(1), 559-586.
27. Pasaulio turizmo organizacija (UNWTO). (2017). *Sustainable Tourism: A Pathway to Sustainable Development*. United Nations.
28. Pasaulio turizmo organizacija (UNWTO). (2018). *Tourism and Culture Synergies*. United Nations.
29. Pasaulio turizmo organizacija (UNWTO). (2023). *World Tourism Barometer*. United Nations.

30. Radzevičius, M., & Jurėnienė, V. (2014). Cultural heritage management and sustainable tourism development in Lithuania.
31. Radzevičius, M., & Jurėnienė, V. (2014). Ecological sustainability in cultural tourism: Challenges and opportunities. *Environmental Economics*, 10(2), 78-92.
32. Radzevičius, M., & Jurėnienė, V. (2014). Economic sustainability in cultural tourism: The balance between heritage preservation and economic growth. *Tourism Management Perspectives*, 12, 92-105.
33. Radzevičius, M., & Jurėnienė, V. (2014). Tvarumo koncepcija ir jos taikymas kultūriniame turizme. Vilnius: Vilniaus universitetas.
34. Richards, G. (2001). *Cultural Tourism in Europe*. Cengage Learning.
35. Richards, G. (2018). *Cultural tourism: A critical introduction*. Routledge.
36. Richards, G. (2018). Cultural tourism: Trends and issues. *Annals of Tourism Research*, 67, 8-21.
37. Richards, G. (2018). The Politics of Cultural Tourism: Power and Meaning in the Management of Cultural Resources. In *Cultural Tourism: A Handbook of Contemporary Issues* (pp. 150-168). Routledge.
38. Richards, G., & Wilson, J. (2006). *Developing and Managing Cultural Tourism*. Routledge.
39. Ritchie, J. R. B., & Crouch, G. I. (2003). *The Competitive Destination: A Sustainable Tourism Perspective*. CABI Publishing.
40. Sautter, E. T., & Leisen, B. (2002). Managing tourism development: Strategies for sustainable tourism. *Journal of Travel Research*, 40(3), 334-344.
41. Soini, K., & Birkeland, I. (2014). Sustainable development and the role of culture in tourism. *Journal of Cultural Heritage*, 15(1), 134-149.
42. Sustainable Development Solutions Network (2015). *Indicators and a Monitoring Framework for the Sustainable Development Goals*. Sustainable Development Solutions Network, Paris.
43. Tisdell, C. A. (2001). Economic aspects of cultural tourism. *Tourism Economics*, 7(3), 215-225.

44. Tisdell, C. A. (2001). Cultural and Ecological Sustainability in Tourism. In J. S. Tribe (Ed.), *Environmental Issues in Tourism* (pp. 253-267). Cabi Publishing.
45. Timothy, D. J. (2011). *Cultural Heritage and Tourism: An Introduction*. Channel View Publications.
46. Tosun, C. (2000). Limits to community participation in the tourism development process in developing countries. *Tourism Management*, 21(6), 613-633.
47. UNWTO (2005). UN World Tourism Organization: Global code of ethics for tourism.
48. UNESCO. (2020). *World Heritage Convention: Protection of cultural and natural heritage*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
49. United Nations (2005). *Millennium Development Goals: A Compact among Nations to End Human Poverty*. United Nations, New York.
50. United Nations (2005). *World Summit Outcome Document*. United Nations. Retrieved from <https://www.un.org>

PRIEDAI

1 PRIEDAS Kiekybinio tyrimo klausimai

2 PRIEDAS Kokybinio tyrimo klausimai

Gerbiamas respondente,

Kviečiame Jus dalyvauti Vilniaus Universiteto Kauno fakulteto 2 kurso magistrantūros studentės Agnės Baltusevičiūtės atliekamame tyrime, kuriame siekiama išsiaiškinti bendruomenių tvaraus kultūrinio turizmo plėtros strategijas. Tyrimo rezultatai padės geriau suprasti, kaip bendruomenės gali efektyviai skatinti tvarų kultūrinį turizmą ir kokios priemonės yra reikalingos šiai plėtrai.

Klausimyno pildymas užtruks apie 10-15 minučių. Klausimynas yra visiškai anonimiškas, visi Jūsų pateikiami duomenys bus konfidencialūs. Tyrimo metu surinkti duomenys bus prieinami tik tyrėjai ir apibendrinta forma naudojami moksliniais tikslais Agnės Baltusevičiūtės magistro baigiamajame darbe.

Dėkoju už Jūsų skirtą laiką klausimyno pildymui.

KLAUSIMYNAS

1. Ar priklausote bendruomenei?

- Taip
- Ne

Kodėl? _____

2. Ar Jūsų bendruomenė vysto kultūrinį turizmą?

- Taip
- Ne

Kodėl? _____

3. Kokius kultūrinio turizmo išteklius bendruomenė valdo? (pažymėkite visus galimus variantus)

Materialūs:

- Dvaras
- Klėtis
- Sodyba
- Paminklai
- Koplytstulpiai
- Muziejus

- Gamtos paminklai
- Kita (įrašyti): _____

Nematerialūs:

- Šokiai
- Dainos
- Raudos
- Muzikavimas
- Pynimas
- Vėlimas
- Žvakių liejimas
- Kulinarinis paveldas (įrašyti): _____
- Kita (įrašyti): _____

4. Kokius kultūrinio turizmo produktus vystote?

(Įrašyti): _____

5. Ar vystomi kultūrinio turizmo produktai Jūsų bendruomenei teikia naudą?

- Taip
- Ne

Kodėl? _____

6. Kokią naudą teikia vystomi kultūrinio turizmo produktai? (pažymėkite visus galimus variantus)

- Ekonominę
- Finansinę
- Socialinę
- Kultūrinę

7. Ar esate patenkintas bendruomenės vystomo kultūrinio turizmo teikiama nauda?

Atsakymų variantai (pažymėkite tinkamą variantą):

- 1 - Visiškai nepatenkintas
- 2 - Nepatenkintas

3 - Neutralu

4 - Patenkintas

5 - Visiškai patenkintas

8. Ar gaunama nauda iš vystomo kultūrinio turizmo yra susijusi su bendruomenės vystymusi?

• Taip

• Ne

Kodėl? _____

9. Jūsų nuomone, ar nauda, susijusi su kultūrinio turizmo vystymu, atliepia bendruomenės tvariam¹ vystymuisi?

• Taip

• Ne

Kodėl? _____

10. Ar galima bendruomenei gaunamą naudą prilyginti jos tvarumo vystymui?

Taip

Ne

Kodėl (įrašyti)

11. Įvertinkite bendruomenės tvarų vystymąsi 5 balų sistemoje 3 ar 5 metų perspektyvoje:

Instrukcija

Įvertinkite kiekvieną pateiktą sritį, naudodamiesi šia skale (pažymėkite vieną skaičių prie kiekvienos srities):

- 1 – Labai blogai
- 2 – Blogai
- 3 – Vidutiniškai
- 4 – Gerai

¹ Tvarus vystymas – užtikrintas ilgalaikis kultūrinis, ekonominis, socialinis, aplinkosauginis bendruomenės vystymasis žvelgiant į 3, 5, 10 metų perspektyvas.

- 5 – Labai gerai

Ekonominė sritis

Kaip bendruomenė kurs darbo vietas, skatins verslumą ir užtikrins ekonominį stabilumą?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

Socialinė sritis

Kaip bendruomenė stiprins žmonių tarpusavio ryšius, užtikrins lygybę ir socialinių paslaugų prieinamumą?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

Aplinkos sritis

Kaip bendruomenė rūpinsis gamtos ištekliais, mažins taršą ir skatins tvarią infrastruktūrą?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

Kultūros sritis

Kaip bendruomenė puoselės tradicijas, skatins kultūrinę įvairovę ir rems kūrybines iniciatyvas?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

12. Kokie yra pagrindiniai motyvai, dėl kurių bendruomenė vysto kultūrinį turizmą? (pažymėkite visus galimus variantus)

- Ekonominė nauda
- Bendruomenės stiprinimas
- Kultūros vertybių išsaugojimas
- Tvarus bendruomenės vystymasis
- Kiti (įrašyti): _____

13. Su kuo bendruomenė, vystydama kultūrinio turizmo produktą, bendrauja? (pažymėti tinkamą variantą)

- Su savivaldybės administracija
- Su verslo ir turizmo plėtros agentūra
- Su verslo ir turizmo vystymo centru
- Su turizmo agentūromis
- Su kitomis bendruomenėmis
- Su aukštosiomis mokyklomis, turinčiomis turizmo vystymo programas
- Su užsienio partneriais
- Kita (įrašykite).....

14. Ar Jums patinka lankytis bendruomenės organizuojamuose kultūrinio turizmo renginiuose?

• Taip

• Ne

Kodėl? _____

15. Jūsų lytis (pasirinkite):

- Vyras
- Moteris
- Kita

16. Jūsų amžius (pasirinkite):

- 18-25
- 26-30
- 31-40
- 41-50
- 51-60
- 61 ir daugiau

17. Jūsų dabartinis užsiėmimas (pasirinkite):

- Studijuoju
- Mokausi mokykloje
- Dirbu pilną darbo dieną
- Dirbu nepilną darbo dieną
- Laikinais nedirbu / ieškau darbo
- Vaiko priežiūros atostogose
- Išėjęs į pensiją
- Nedirbu dėl neįgalumo
- Kita

18. Jūsų išsilavinimas (pasirinkite):

- Pradinis
- Pagrindinis, nebaigtas vidurinis
- Vidurinis, profesinis
- Aukštasis neuniversitetinis, aukštesnysis, spec. vidurinis („technikumas“).
- Aukštasis universitetinis

19. Jūsų dabartinė gyvenamoji vieta (pasirinkite):

- Vilniuje
- Kaune
- Klaipėdoje
- Šiauliuose
- Panevėžyje
- Savivaldybės (rajono) centre
- Miestelyje
- Kaime
- Užsienyje

20. Jūsų šeimyninė padėtis (pasirinkite):

- Vedęs / išteikėjusi

- Gyvenate su partneriu (-e)
- Išsiskyręs (-usi)
- Našlys (-ė)
- Nevedęs / netekėjusi
- Kita

NUORODA Į INTERNETINĘ SVETAINĘ: <https://klj3lhkj.forms.app/untitled-form>

2 PRIEDAS

Gerbiamas respondente,

Kviečiame Jus dalyvauti Vilniaus Universiteto Kauno fakulteto 2 kurso magistrantūros studentės Agnės Baltusevičiūtės atliekamame tyrime, kuriame siekiama išsiaiškinti bendruomenių tvaraus kultūrinio turizmo plėtros strategijas. Tyrimo rezultatai padės geriau suprasti, kaip bendruomenės gali efektyviai skatinti tvarų kultūrinį turizmą ir kokios priemonės yra reikalingos šiai plėtrai.

Apklauso pildymas užtruks apie 10-15 minučių. Apklausa yra visiškai anonimiška, visi Jūsų pateikiami duomenys bus konfidencialūs. Tyrimo metu surinkti duomenys bus prieinami tik tyrėjai ir apibendrinta forma naudojami moksliniais tikslais Agnės Baltusevičiūtės magistro baigiamajame darbe.

Dėkoju už Jūsų skirtą laiką klausimyno pildymui.

APKLAUSA

1. Apibūdinkite, kokios kultūrinio turizmo veiklos vyksta jūsų bendruomenėje. Kokią naudingą patirtį šios veiklos suteikia tiek vietos gyventojams, tiek turistams?
2. Kaip kultūrinis turizmas prisideda prie jūsų bendruomenės ekonomikos? Kokį poveikį jis daro vietos paslaugų teikėjams, verslams ir darbo rinkai?
3. Ar dėl kultūrinio turizmo jūsų bendruomenėje buvo atlikta infrastruktūros plėtra? Kokios infrastruktūros sritys buvo pagerintos (pvz., viešasis transportas, turistams pritaikyta infrastruktūra)?
4. Kaip jūsų bendruomenė saugo ir puoselėja savo kultūrinį paveldą per turizmo veiklas? Ar pastebite poveikį vietos tradicijoms, amatininkystei, paveldo objektams?
5. Kaip kultūrinis turizmas veikia bendruomenės socialinę sanglaudą ir tapatybę? Ar šios veiklos padeda stiprinti ryšius tarp bendruomenės narių?
6. Kokie yra pagrindiniai kultūrinio turizmo finansavimo šaltiniai jūsų bendruomenėje? Ar susiduriate su finansavimo trūkumais ir kokie galėtų būti galimi sprendimai?
7. Kaip kultūrinis turizmas prisideda prie darbo vietų kūrimo jūsų bendruomenėje? Ar šios veiklos skatina vietinių gyventojų įsitraukimą į turizmo sektorių?
8. Su kokiais partneriais bendradarbiaujate organizuodami kultūrinio turizmo veiklas? Kokie yra pagrindiniai iššūkiai ir privalumai, susiję su šiuo bendradarbiavimu?

9. Kaip kultūrinis turizmas veikia aplinką jūsų bendruomenėje? Ar yra priemonių, užtikrinančių tvarų turizmą ir aplinkosaugą, tokių kaip atliekų tvarkymas ar gamtos išteklių apsauga?
10. Kokių ilgalaikių tikslų ir strategijų jūsų bendruomenė siekia kultūrinio turizmo srityje? Ką norėtumėte pasiekti per artimiausius 5–10 metų?